

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Nijolė ŽILVYTIENĖ

**VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ ETIKA: RADVILIŠKIO R.
SAVIVALDYBĖS ATVEJO ANALIZĖ**

Magistro darbas

Šiauliai, 2010

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Nijolė ŽILVYTIENĖ

**VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ ETIKA: RADVILIŠKIO R.
SAVIVALDYBĖS ATVEJO ANALIZĖ**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1),
Šaka – Viešasis administravimas**

**Teigiu, kad magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu vadybos studijų programos
magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas:**

Magistro darbo autorė Nijolė Žilvytienė

Vadovė doc. dr. Aistė Lazauskienė

Recenzentas
.....

Žilvytienė N. Valstybės tarnautojų etika: Radviliškio r. savivaldybės atvejo analizė. Viešojo administravimo magistro darbas. Mokslinė vadovė doc. dr. Aistė Lazauskienė. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra. – Šiauliai, 2010, 60 p.

SANTRAUKA

Demokratiškoje visuomenėje pageidaujama skaidraus bei atidaus viešųjų įstaigų darbuotojo elgesio, kuris įmanomas tinkamai atliekant savo prievoles ir tiesiogines pareigas. Darbo tikslas - išanalizuoti ir įvertinti Radviliškio savivaldybės valstybės tarnautojų darbo etinį aspektą. Darbo objektas – valstybės tarnautojų etika. Darbo uždaviniai: 1) pristatyti valstybės tarnautojo etikos teorinius pagrindus; 2) išanalizuoti Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų elgesį jo etiškumo aspektu; 3) sudaryti Radviliškio rajono savivaldybėje dirbančių valstybės tarnautojų etiško elgesio modelį. Darbo hipotezė: Radviliškio r. savivaldybės valstybės tarnautojai savo kasdieninėje veikloje susiduria su etinėmis problemomis. Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė, Interneto puslapių analizė, statistinių duomenų analizė, įstatymų analizė, anketinė apklausa.

Tyrimo išvados: Radviliškio r. savivaldybėje dirbantys valstybės tarnautojai susiduria su etinėmis problemomis. Taigi, darbe iškelta hipotezė pasitvirtino. Daugumai respondentų yra tekę veikti ne pagal savo profesinius reikalavimus. Už nusižengimą etiniams principams respondentai yra baudžiami labai retai, nes tokių nusižengimų pasitaiko taip pat labai retai. Radviliškio rajono savivaldybėje egzistuoja tam tikros formalios ir neformalios darbuotojų elgesio reguliavimo taisyklės. 83 proc. visų tyrime dalyvavusių Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų laikosi jų įstaigoje galiojančių formalių jų elgesį reguliuojančių taisyklių.

Remiantis apibendrintais tyrimo rezultatais bei valstybės tarnautojo etiško elgesio modeliu sudarytas Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų elgesio modelis jo etiškumo aspektu.

Mrs. Nijolė Žilvytienė. Ethics for civil servants: Municipal case study in Radviliškis district. Master's thesis of Public administration. Science leader of the thesis is university lecturer Dr. Aistė Lazauskienė Šiauliai University department of Public Administration – Šiauliai, 2010 60 p.

SUMMARY

In democratic society it is desired bright and accurate behavior of civil servants, which is possible when they fulfill their duties appropriately. The aim of the thesis is to analyze and evaluate ethical aspect of civil servants in Radviliskis Municipality. The main object of the thesis is ethics for civil servants. The tasks of the thesis are:

- 1) to introduce theoretical basis of ethics of civil servants;
- 2) to analyze ethics for civil servants;
- 3) to make a model of ethical behavior;

The hypothesis of the thesis is: civil servants in Radviliškis Municipality face ethical problems at work. The methods of the thesis are: the analysis of scientific sources, internet sites, statistic data, law and survey of questionnaire.

The findings of research: Civil servants in Radviliškis Municipality face different ethical problems. So, the respondents had to work not according to their professional standards. The respondents are rarely punished for offending ethical principles. There are formal and informal rules of servant's behavior. 83 percent of the participants in the survey stick to the formal rules of civil servants. According to research, the model of the ethical behavior for civil servants in Radviliškis Municipality has been arranged.

TURINYS

ĮVADAS	4
1. VALSTYBĖS TARNAUTOJO ETIKA: TEORINIS ASPEKTAS	6
1.1. Etikos, kaip vertybės, apibrėžtis	6
1.1.1. Profesinės bei asmeninės vertybės	9
1.1.2. Valstybės tarnybos ir etikos santykis	12
1.2. Teisinis etikos valstybės tarnyboje reglamentavimas	15
1.3. Etikos problemų valstybės tarnyboje identifikavimas	17
1.3.1. Piktnaudžiavimas ir biurokratizmas	18
1.3.2. Interesų konfliktai	19
1.3.3. Korupcija	21
1.4. Etikos kodeksai valstybės tarnyboje	23
1.5. Valstybės tarnautojų etiško elgesio ugdymas	26
1.6. Valstybės tarnautojo etiško elgesio modelis	30
2. RADVILIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖS VALSTYBĖS TARNAUTOJO ETIŠKO ELGESIO ANALIZĖ	32
2.1. Radviliškio savivaldybės pristatymas	32
2.2. Tyrimo metodika	35
2.3. Radviliškio savivaldybės valstybės tarnautojų elgsenos vertinimas jo etiškumo požiūriu	37
2.3.1. Respondentų demografinės charakteristikos	37
2.3.2. Valstybės tarnautojų tarpe vyraujančios vertybės	39
2.3.3. Etinių principų laikymasis	40
2.3.4. Etinės problemos	45
2.3.5. Etiško elgesio reguliavimas	48
3. RADVILIŠKIO SAVIVALDYBĖS VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ ETIŠKO ELGESIO MODELIS	50
IŠVADOS	54
LITERATŪRA	57
PRIEDAI	

IVADAS

Darbo problema. Dabartiniame pasaulyje auga valdžios veiklos mastai ir jos įtaka įvairioms visuomenės gyvenimo sritims. Reguluojama ne tik socialine ir ekonomine raida, bet ir naujų technologijų plėtra atominės energijos panaudojimo, kosmoso užkariavimo ir kitose srityse. Kita vertus, valdžiai metama vis daugiau iššūkių, tarp jų ir etinių, su kuriais ji privalo susidoroti. Tai siejasi su spartėjančia mokslo ir technologijų pažanga, globalizacija ir kitais šiuolaikinio gyvenimo reiškiniais bei su tuo, kad vis didesnius reikalavimus valdžiai kelia piliečiai.

Netinkami politikų ir valstybės pareigūnų veiksmai bei sprendimai nėra tik šiandieninės Lietuvos ar kitų valstybių, pereinančių iš autoritarizmo į demokratiją ir rinkos ekonomiką, fenomenas. Netinkamas kai kurių valdžios atstovų elgesys turi galias istorines šaknis. Jį lemia žmogaus egoizmas. Iki pat žiniasklaidos kaip profesijos atsiradimo didesnė visuomenės dalis apie tokius dalykus nesužinodavo: tai likdavo savotiška valdžios atstovų sluoksnių paslaptimi. Dabar apie neprofesionalų, prasižengiantį visuomenėje nusistovėjusioms moralės normoms, o dažnai ir įstatymams, elgesį, visuomenę daugeliu atveju informuoja žurnalistai.

Su netinkamu valdžios pareigūnų elgesiu stengiasi kovoti jau nuo seno. Senovės Atėnuose buvo bandoma iš anksto užkirsti kelią neatsakingam ir egoistiniam tarnautojų elgesiui. Drausminančios ir kartu prevencinės priemonės buvo nuolatinė piliečių vykdoma tarnautojų asmeninės ir visuomeninės veiklos kontrolė ir reikalavimas atsiskaityti prieš visuomenę už atliktą darbą baigus tarnybą. Panaši praktika buvo nusistovėjusi ir Prūsijoje. JAV dar XIX a. bandė kovoti su korupcija bei interesų konfliktu. Anksčiau prevencinės priemonės bandant įveikti valdžios negeroves apsiribodavo vienos valstybės teritorija. Dabar daugelis valstybių (ES šalys, JAV, Kanada, Australija ir kt.), bendradarbiaudamos su tarptautinėmis organizacijomis (viena jų *Transparency International*), į tokias problemas bando pažvelgti naujai (Palidauskaitė, Didžiulienė, 2002). Tuo tikslu organizuojami tarptautiniai seminarai ir konferencijos, įgyvendinamos antikorupcinės programos ir pan. Bene universaliausia prevencinė priemonė korupcijai, netinkamam, neetiškam valstybės tarnautojų ir politikų elgesiui apriboti yra profesinės etikos standartų laikymasis.

Šiuo metu Lietuvoje yra 60 savivaldybių, kuriose dirba per 5 tūkst. valstybės tarnautojų, iš jų: karjeros - 5000, politinio (asmeninio) pasitikėjimo – 129, įstaigos vadovų - 121. Demokratiškoje visuomenėje pageidaujama skaidraus bei atidaus viešųjų įstaigų darbuotojo elgesio, kuris įmanomas tinkamai atliekant savo prievoles ir tiesiogines pareigas. Visgi esant netvarkai bet kurios organizacijos „viduje“ nelogiška tikėtis tinkamo pareigų atlikimo ir „išorėje“, t.y. bendraujant su interesantais, priimant bei įgyvendinant tam tikrus sprendimus, sprendžiant

išskylančias problemas. Todėl šiuo darbu bus analizuojamas pasirinktos rajono savivaldybės darbuotojų elgesio ypatumai jų etiškumo aspektu.

Darbo objektas – Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų etika.

Darbo tikslas - išanalizuoti ir įvertinti Radviliškio savivaldybės valstybės tarnautojų darbo etinį aspektą.

Darbo uždaviniai:

1. Pristatyti valstybės tarnautojo etikos teorinius pagrindus.
2. Išanalizuoti Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų elgesį jo etiškumo aspektu.
3. Sudaryti Radviliškio rajono savivaldybėje dirbančių valstybės tarnautojų etiško elgesio modelį.

Darbo hipotezė: Radviliškio r. savivaldybės valstybės tarnautojai savo kasdieninėje veikloje susiduria su etinėmis problemomis.

Darbo metodai:

- Mokslinės literatūros analizė.
- Interneto puslapių analizė.
- Statistinių duomenų analizė.
- Įstatymų analizė.
- Anketinė apklausa.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš įvado, trijų pagrindinių dalių, išvadų, literatūros sąrašo ir priedų. Pirmojoje darbo dalyje teoriniu aspektu pristatoma valstybės tarnautojo etika: etikos, kaip vertybės apibrėžtis, teisinis etikos valstybės tarnyboje reglamentavimas, etikos problemų valstybės tarnyboje identifikavimas, etikos kodeksai, valstybės tarnautojų etiško elgesio ugdymo ypatumai, sudarytas valstybės tarnautojo etiško elgesio modelis.

Antrojoje darbo dalyje pristatomi Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų etiško elgesio analizės rezultatai.

Trečiojoje darbo dalyje pristatomas sudarytas ir tyrimo rezultatais paremtas Radviliškio savivaldybės valstybės tarnautojų etiško elgesio modelis.

1. VALSTYBĖS TARNAUTOJO ETIKA: TEORINIS ASPEKTAS

1.1. Etikos, kaip vertybės, apibrėžtis

Kelis paskutinius dešimtmečius didelis dėmesys yra skiriamas kitoms nei įprasta (asmeninė, santykių ir kt.) etikos šakoms – verslo, profesinei etikai, kurias galima apibūdinti kaip etika, pasireiškiančia darbo vietoje. Šiuolaikinėje visuomenėje profesijos atstovai užima svarbią vietą, nes būdami išskirtiniai savo srityje tapo socialiai, ekonomiškai pranašesni, aukštesnės moralės. Mainais už socialinį ir ekonominį pranašumą visuomenė įgaliojo profesionalus apibrėžti etiško elgesio principus. Anot Mozūraitės V. (2001, p. 9), *profesinė etika* yra apibrėžiama kaip dorinio elgesio ir pareigų normų sistema, sutartinai priimta vienos profesijos atstovų. Jos tyrimų objektas - profesinės doros funkcionavimas visuomenėje, jos esmė, specifika, vaidmuo profesinėje veikloje ir kiti klausimai. Autorei antrina ir Palidauskaitė J. (2007, p. 46), teigdama, kad profesinėje etikoje nekliamas konkrečios veiklos etiškumo klausimas. Pasak autorės, tam tikra profesija (teisėjai, medikai, dėstytojai, valstybės tarnautojai ir kt.) ir jos institucija (teismas, ligoninė, universitetas, savivaldybė ir kt.) nėra etikos objektas. Profesinės etikos apimtis apsiriboja tos profesijos elgesiu (santykiai su klientu, kitais tos srities atstovais ir kt.), bet ne profesijos veikla. Šio darbo atveju analizuojama valstybės tarnybos profesija ir etiški šios veiklos aspektai, kadangi valstybės tarnautojai taip pat turi savo profesinės etikos reikalavimus. Dėl tarnybos specifikos valstybės tarnautojų etika skiriasi nuo privataus gyvenimo ir verslo etikos. Privataus gyvenimo etikos normos (draugystė, nuoširdumas, meilė, pasiaukojimas ir kt.) savo reikšme bei įtaka aplinkiniams negali lygintis su valstybinei tarnybai keliamais reikalavimais. Tarnaujant visuomenei, svarbi tiek asmeninė, tiek ir profesinė darbuotojo moralė.

Pukienė R., Stokaitė I. (2005) teigia, jog profesinė etika formuojasi atsižvelgiant į profesijos tikslus, į tam tikras situacijas, kuriose gali atsirasti tam tikros profesijos žmonės. Remdamos šiuo teiginiu, autorės įvardina pagrindinę profesinės etikos socialinę funkciją - padėti sėkmingai išspręsti profesijos keliamus uždavinius. Be to, profesinė etika atlieka ir savotiško tarpininko, galinčio derinti santykius tarp visuomenės ir profesinės grupės, vaidmenį.

Champan R. (1993) (iš G.Gulyan 2002, p.32-33) skiria tris valstybės tarnautojo etikai svarbius veiksnius:

- Asmeninės valstybės tarnautojų vertybės, kurios yra svarbiausias valstybės tarnybos elementas.
- Darbuotojų pareigos politinėse sistemose.
- Visuomenės lūkesčiai.

Anot Palidaskaitės J. (2004 a, p. 136; 2004 b, p. 35-36; 2007, p.50-53 ir kt.) viešajame administravime, kuris reglamentuoja ir valstybės tarnybos viešuosius interesus, daug dėmesio skiriama valstybės tarnautojo elgesiui, jo atsakomybei, puoselėjamos vertybėms. M.Rokeach (1973) (Palidaskaitė 2008, p. 3) taip apibrėžia vertybės sąvokos svarbą: „*Vertybių sąvoka daugiau nei bet kuri kita yra visų socialinių mokslų šerdinė sąvoka. Tai yra pagrindinis priklausomas kintamasis kultūros, visuomenės ir asmenybės tyrimuose ir pagrindinis priklausomas kintamasis socialinių nuostatų ir elgesio tyrimuose (...)*”. Vertybių sąvoką analizuoti autoriai (Cooper, 2002, p.71-75; Palidaskaitė 2004 b, p. 33-34; Palidaskaitė 2004 a, p. 135 ir kt.) tapatina su standartų, normų sąvokomis. Palidaskaitė J. (2004 b, p.34-36) viename iš savo apžvalginių straipsnių apibendrinus daugelio užsienio autorių nuomones, išskyrė keturias skirtingas vertybių grupes (žr. 1 lent.).

1 lentelė

Pagrindinės vertybių grupės (pagal Palidaskaitę, 2004 b, p.34)

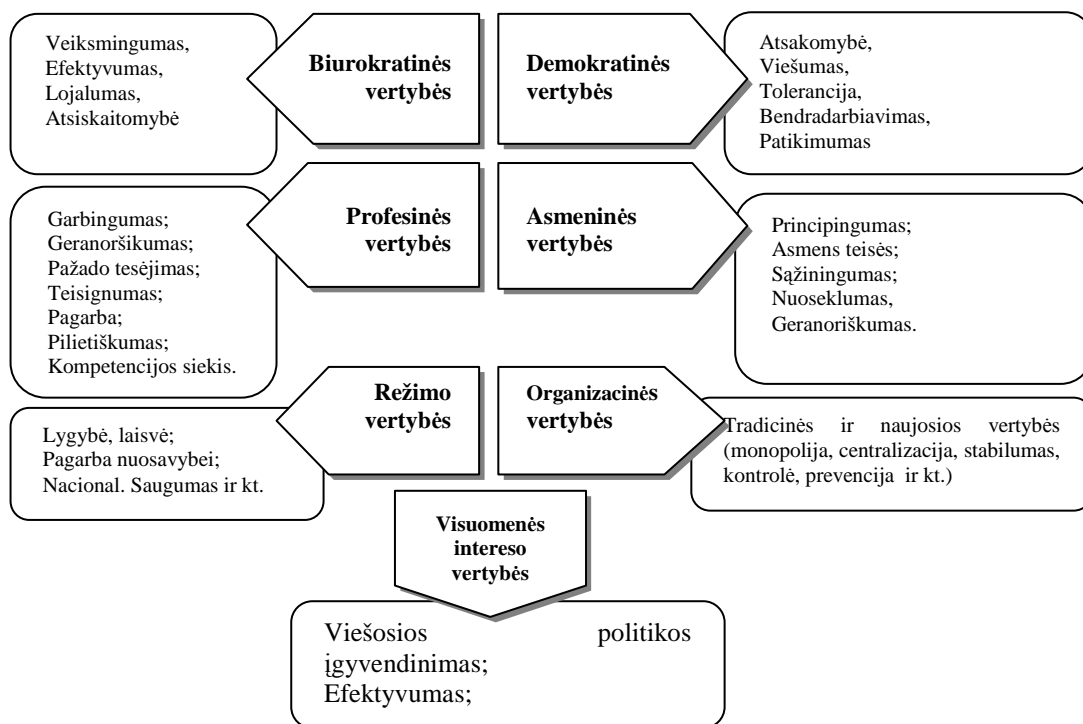
Autoriai	Įvardintos vertybių grupės
L. Nash, M. Rion ir kt.	sieja su vadyba, pabrėždami efektyvumą, rezultatyvumą, bendradarbiavimą ir kt.
J. Rohr, T. Cooper, M. Josephson, S. Bailey ir kt.	sieja su teisingumu, atsakomybe ir atskaitingumu
H. Frederickson	akcentuoja efektyvumą, rezultatyvumą ir teisingumą.
M. Guy, K. Denhardt ir kt.	kalba apie sąžiningumą, geranoriškumą ir tas vertybes, kurios svarbios žmonių tarpusavio santykiams ir atspindi valstybės tarnautojų profesinės etikos / elgesio kodeksuose.

Kitaip tariant, vienos grupės autoriai kalba apie visuomenines vertybes, kiti – akcentuoja profesines vertybes. Palidaskaitė J. (2004 b, p. 36) cituodama Kanados vertybių ir etikos tarnybos veiklą, vardina dar 4 šios tarnybos išskirtas vertybių grupes: demokratines, etines, žmogiškas bei profesines. Skirtingai nuo kitų vertybių, profesinės dar skaidomos į tradicines ir šiuolaikines (Office of values and ethics. <http://www.tbs-sct.gc.ca>).

Kai kurie autoriai (Bowman J., Pugh D.) vertybes grupuoja į demokratines ir biurokratinės (Palidaskaitė, 2004 b, p. 34), kiti (Van Wart M.) akcentuodami tradicinio ir naujojo viešojo administravimo vertybes, dar skiria individualias, profesines, organizacines, teises ir visuomenės intereso vertybes. Rohr J. (1989, p.59-95) apibūdina režimo vertybes, kurios remiasi įstatymais. 1 paveiksle susistemintos svarbiausios vertybės, aktualios valstybės tarnyboje.

Akivaizdu, kad skirtingų autorių skirtingų nuomonių gausa vertybių vertinimą daro sudėtingą. Ypač vertybių vertinimą apsunkina kintantis laikmetis, kurio pasėkoje kinta ir vertybės. Anot Van Wart M. (1998, p. 86; Palidaskaitė, 2002, p. 62), šiais laikais vertybių kaitą sąlygoja du naujai suformuluoti viešojo administravimo modeliai:

1. Konkurencijos – akcentuojantis visuomenės pasirinkimą, organizacijos struktūros ir darbo jėgos lankstumą (varomoji jėga – klientas);
2. Įgalinimo – akcentuojantis demokratiją organizacijoje, darbuotojų kūrybingumą ir atsivaimą (varomoji jėga – darbuotojas).

1 pav. Svarbiausios vertybės valstybės tarnyboje

(sudaryta pagal Bowman, Pugh, Rohr, Van Wart iš Palidaukaitės, 2004b, p. 34)

Pagrindinės etikos vertybės turi ir neigiamą pusę, dėl to jos yra dar svarbesnės. Aiškiai formuluojant vertybes bandoma atgrasyti nuo blogo elgesio, tokio, kaip nesąžiningumas, slaptumas, nešališkumas, nepotizmas, neteisingumas ir, svarbiausia, nusikalstamas elgesys. Daugelis autorių (Van Wart M., Cooper T., Guy M., Denhardt K. ir kt.) skiria viešojo administravimo veikloje svarbias *profesines vertybes*, kurios neįmanomos be asmeninių vertybių. Apie šias vertybes plačiau kalbama sekančiame poskyryje.

1.1.1. Profesinės bei asmeninės vertybės

Palidaskaitė J. (2007a, p. 62) pabrėžia, kad valstybės tarnautojui itin svarbus sugebėjimas derinti asmenines ir profesines savybes, tapatinant jas su profesinėmis vertybėmis. Anot autorės, skirtingi autoriai akcentuoja nevienodas tarnautojų charakterio savybes. M. Josephson (1998, p.13-21 iš Palidaskaitės, 2007a, p. 62) mini šešias svarbias charakterio savybes: sąžiningumą, patikimumą, teisingumą, rūpestingumą, pilietiškumą ir pagarbą. Y. Willbern (1988, p. 9-21 iš Palidaskaitės, 2007a, p.62) išskiria šešias valstybės tarnautojams svarbias asmenines ar profesines savybes: 1) sąžiningumas ir paklusimas įstatymui, 2) interesų konfliktas, 3) orientacija į tarnybą ir procedūrinis teisingumas, 4) demokratinės atskaitomybės etika, 5) viešosios politikos nustatymo etika, 6) kompromiso ir socialinės integracijos etika. M. Guy (1991), K. Denhardt K. (1991) išskiria keletą vertybių, sudarančių etinį pagrindą, kuriomis remiantis formuluojami etikos kodeksai, grindžiami santykiai (Palidaskaitė, 2007a, p.63). 2 lentelėje yra susistemintos svarbiausios asmeninės bei profesinės vertybės valstybės tarnautojui.

2 lentelė

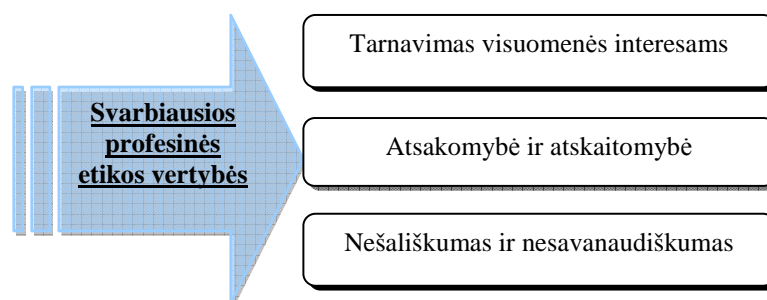
Asmeninės ir profesinės vertybės valstybės tarnyboje

(M. Guy (1991), K. Denhardt K. (1991) iš Palidaskaitės, (2007a, p. 63-72)

	<i>Vertybė</i>	<i>Vertybės apibūdinimas</i>
1.	<i>Rūpinimasis</i>	Rūpestis bendruomenės gerove tuo pačiu užtikrina ir kiekvieno jos nario gerbūvį. Galvojimas ir veikimas siekiant ne tik asmeninės, bet ir visuomenės gerovės, orientuojantis į ateitį, valdininko atveju reikštų rūpinimąsi ne tik jam priskirta sfera, bet ir bendru visuomenės gerbūviu.
2.	<i>Geranoriškumas</i>	Tai moralinis principas, apimantis pareigą visuomenei ir nusiteikimą ją atlikti. Geranoriškumas visuomeninėje tarnyboje reiškia siekį tarnauti visuomenei.
3.	<i>Garbingumas</i>	Tai pastovus aukštų standartų laikymasis pirmenybę atiduodant principui, o ne interesui.
4.	<i>Sąžiningumas</i>	Sąžiningumas sprendimuose ir veiksmuose yra visuomenės pasitikėjimo pagrindas.
5.	<i>Atsiskaitomumas</i>	Tai visuomenės tarnautojų išpareigojimas atsakingai veikti, išplaukiantis iš jų turimos valdžios. Atskaitingumo nebuvimas dažnai veda prie piktnaudžiavimo turima valdžia.
6.	<i>Pažado laikymasis</i>	Pažadai gali būti išsakyti ir nepasakyti viešai (pažadas duotas sau). Imdamasis darbo ar tarnybos visuomenės tarnautojas bent jau teoriškai turėtų pažadėti vadovautis Konstitucija, įstatymais. Tačiau svarbesnis yra pažado tesėjimas, nes tai yra pasitikėjimo pagrindas.
7.	<i>Siekimas tobulėti</i>	Profesinė kompetencija iš kiekvieno reikalauja tobulėti, veikti kaip galima geriau, efektyviau. Darbuotojas susipažinęs ir praktikoje galintis taikyti naujausius mokslo bei technologijų pasiekimus gali geriau vykdyti savo išpareigojimus visuomenei.
8.	<i>Ištikimybė</i>	Tai atsidavimas moraliniams principams bei vertybėms, organizacijai, bendruomenei. Organizacijai susidūrus su problemomis, užuot iš jos pasitraukęs, jis turėtų stengtis visomis išgalėmis jai padėti.
9.	<i>Teisingumas</i>	Tai išpareigojimas demokratijai, asmens teisėms, visuomenės puoselėjamosioms vertybėms, konstitucinei tvarkai. Viešajame administravime teisingumas reiškia pagarbą kiekvienam, siekimą įgyvendinti įstatymus, ginančius žmogaus teises ir laisves. Vienas iš administracijos tikslų yra siekti kuo didesnio <i>administracinio teisingumo</i> . Administracinio teisingumo esmė užtikrinti teisingą procesą ir teisingą traktavimą (elgesį) asmenims ir organizacijoms. Administracinis teisingumas nesiekia sukurti socialinio teisingumo ar jį pakeisti, tačiau tarnauja lyg tam tikri rėmai, leidžiantys numatyti administracinį sprendimą.
10.	<i>Integralumas</i>	Tai asmens ištikimybė savo moraliniams principams nepriklausomai nuo situacijos. Nuoseklumas dėstant mintis ir jas įgyvendinant demonstruoja asmens integralumą.

	<i>Vertybė</i>	Vertybės apibūdinimas
11.	<i>Pagarba kitiems</i>	Pagarba siejasi su tolerancija kitų žmonių, jų minčių, veiksmų adresu. Valdininkas susidūręs su skirtingų nei jo paties politinių, religinių ar kitų pažiūrų žmogumi turi rodyti jam nemažesnę dėmesį (ar suteikti pagalbą) nei bendraminčiui.
12.	<i>Atsakingas pilietiškumas</i>	Subrendęs sąmoningas pilietis rūpinasi ne tik asmenine, bet ir visų gerove. Jis aktyviai dalyvauja bendruomenės gyvenime, veikia visuomenės naudai. Atsakomybės ir išpareigojimų supratimas ir prisiėmimas reiškia pilietiškumą demokratinėje visuomenėje.

Siekiant aiškesnio būtent profesinių vertybių suvokimo, būtina akcentuoti svarbiausias užsienio autorių (Morgan, D., Kass H.; Herring E.; , Frederickson, Lynn ir kt.) skiriamas bei apibūdinamas profesines vertybes (žr. 2 pav.).

2 pav. Svarbiausios profesinės etikos vertybės

(Morgan, D., Kass H.; Herring E.; , Frederickson, Lynn ir kt. iš Palidauskaitės, 2004a, p.138-142)

Viena svarbiausių viešojo administravimo profesinės etikos vertybių yra *tarnavimas visuomenės interesams*. Šios vertybės šalininkai (Morgan D., Kass H. (1993); Herring E. (1992)) teigia, kad tarnaujant visuomenei svarbu kreipti dėmesį į atskirų grupių interesus, atsižvelgti į sprendimo pasekmes, ieškoti kompromiso, tenkinančio konfliktuojančias puses. Dwivedi O. (1988) teigia, kad tarnaujant visuomenės interesams svarbu išlikti kompetentingu, dirbti efektyviai, sąžiningai, atsakingai bei objektyviai. Anot Lewis C. (1991) tarnavimas visuomenės interesui apibrėžiamas per nešališkumo, orientacijos į ateitį ir efektyvumo sąvokas (Palidauskaitė, 2004 a, p.138).

Kita svarbi profesinė vertybė - *atsakomybė ir atskaitomybė*. Atsakomybė sietina su turima profesine kompetencija, patyrimu, veikimo laisve. Atskaitingumas atspindi susirūpinimą teisinėmis, institucinėmis ir procedūrinėmis priemonėmis, kurios įpareigoja tarnautojus atsakyti už savo veiksmus. Šias vertybes išsamiai analizavo Frederickson (1990), Cooper T. (1990), Burke J. (1986) ir kt. Štai Burke J. (1986) skiria vidinę bei išorinę atsakomybės rūšį (jas apibūdinamas kaip vidinį pareigos jausmą ir politinę kontrolę). Tuo tarpu Cooper T. (1990) skiria keturių tipų atsakomybę: vadovams, išrinktiems atstovams, piliečiams ir visuomenės interesui (Palidauskaitė, 2004 a, p. 139-140).

Labai svarbios viešajame administravime yra *nešališkumo ir nesavanaudiškumo* vertybės. Valstybės tarnautojai, priimdami sprendimus ar veikdami, negali teikti pirmenybės vienai ar kitai visuomenės grupei ar asmeniui, nes privalo mąstyti ir žvelgti globaliau, galvoti apie visuomenės gerovę. Nešališkumas atspindi išipareigojimą objektyviai veikti ir spręsti, siekiant visuomenės interesų. Anot Palidauskaitės J. (2004 a, p.140), šiai vertybei artima teisingumo vertybė, kuomet reiškama pagarba, siekimas įgyvendinti įstatymus, ginančius žmogaus laisves bei teises. P. Finn (2002, p.318-322) teigia, kad valstybės tarnautojas privalo veikti remdamasis įstatymais, turi vadovautis objektyvumo principu, tačiau taip pat svarbu vengti subjektyvumo. Kitaip tariant valstybės tarnautojas gali turėti asmeninių interesų, tačiau jų siekdamas negali naudotis tarnybine padėtimi. Deja, praktikoje dažnai nešališkumo bei nesavanaudiškumo vertybės pamiršamos dėl pelno siekimo, konkurencijos ir t.t.

Atvirumas ir viešumas ypatingai svarbūs ir reikalingi tiek valstybės tarnyboje, tiek privačiame versle. Šios vertybės aktualios demokratinėje sistemoje, jos siejamos su atviru ir visuomenei prieinamu valstybės valdymo procesu, kuriame gali dalyvauti, daryti tam tikrą įtaką priimamiems sprendimams atskiri piliečiai ar jų grupės. Atvira valdžios institucijų veikla kuria tinkamą valstybės tarnybos ir valdžios įvaizdį, kuris tiesiogiai įtakoja visuomenės pasitikėjimą demokratija ir valdžia. Dror Y. (2000) akcentuoja, kad atvirumas ir viešumas dažnai suvokiami ir kaip privalomos normos, ir kaip priemonės efektyvumui didinti. Tačiau autorius taip pat perspėja, kad per didelis dėmesys teigiamo įvaizdžio kūrimui gali neleisti pastebėti rimtų problemų arba vengti jų sprendimo, taip pat gali atsiliiepti valdymo kokybei ir t.t. Apie valdžios atvirumą bei teigiamo įvaizdžio kūrimo svarbą kalba ir Chapman R. (1993, iš G. Gulyan 2002, p.15), kuris mano, jog pernelyg išlaptinus valdžioje vykstančius procesus, demokratijos tvirtumas svyruoja.

Cooper T. (1992, iš G. Gulyan, 2002, p. 81), remdamasis Moore M. (1981) skiria dar tris svarbias vertybių grupes profesinės etikos aspektu (žr. 3 lent.).

Kai kurios šių vertybių sietinos su valstybės tarnautojų vaidmeniu politiniame gyvenime, profesine veikla, demokratijos idealais, kitos vertybės artimesnės vadybiniam aspektams, dorovės normoms. Konkretus ir kategoriškas vertybių klasifikavimas neįmanomas, nes dažnos vertybės persipina atitinkamoje veikloje.

Profesinių ir asmeninių etikos vertybių grupės (Cooper, 1992, p.82)

Įsipareigojimų ir dorybių sritys	Vidinės vertybės	Dorybės
Įsipareigojimas paisyti visuomenės interesų	Geradarystė piliečiams ; Teisingumas.	Geranoriškumas; Drąsa; Racionalumas; Apdairumas. Nešališkumas;
Įsipareigojimas sankcionuoti procesus ir procedūras	Visuotinis suverenumas; Atskaitomybė; Tinkamas procesas.	Pagarba įstatymams; Racionalumas; Apdairumas ; Sąžiningumas; Savidrausmė; Mandagumas.
Įsipareigojimai kolegoms	Meistriškumo standartų gerinimas; Įnašas į vidinių vertybių kūrimą.	Nešališkumas; Patikimumas; Pagarba kolegoms; Atsakomybė už kitų rūšių profesinę veiklą; Mandagumas; Sąžiningumas; Apdairumas.

Apibendrinant šį poskyrį, galima teigti, kad puoselėjamos vertybės, tiek profesinės, tiek ir asmeninės valstybės tarnyboje yra be galo svarbios. Pasirinkdamas viešąją tarnybą, tarnautojas privalo suvokti savo darbo svarbą, būti teisingas, sąžiningas bei patikimas visuomenės akyse. Tik derindamas jau turimas asmenines vertybes su specifinėmis profesinėmis vertybėmis, jas nuolat tobulindamas bei ugdydamas, valstybės tarnautojas galės tinkamai atlikti pareigą visuomenei.

1.1.2. Etikos svarba valstybės tarnyboje

Anot Palidaskaitės J. (2003 b, p.40), ir Didžiulienės R. (kartu su Palidaskaite, 2002, p.62), etika viešajame administravime svarbi dėl dviejų priežasčių:

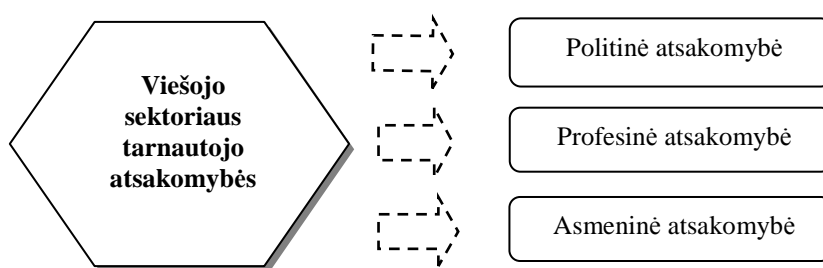
1. *Dėl demokratijos, kuri remiasi pasitikėjimu.* Etika, valdžia ir pasitikėjimas yra susiję. Sėkmingam demokratijos egzistavimui ir klestėjimui reikalingas visuomenės pasitikėjimas. Pasitikėjimas valdžia susijęs su tuo, kaip visuomenė iš etikos taško suvokia valdžios vykdomą politiką.
2. *Dėl visuomeninei tarnybai keliamų aukštesnių standartų.* Iš visuomenės tarnautojų tikimasi, kad jie laikysis aukštesnių etinių normų bei standartų nei eiliniai piliečiai. Anot Denhardt R. (2001, p.30), kuo aukštesnės valstybės tarnautojo pareigos, tuo pavyzdingesnio elgesio ir sąžiningumo iš jo tikimasi. Priešingos nuomonės laikosi Nagel T. (1978), kuris pabrėžia, kad aukštesni elgesio standartai taikomi nevienodai. Vienais atvejais, anot autoriaus, iš valstybės tarnautojo tikimasi itin etiško ir atsakingo elgesio, kitais atvejais šie tarnautojai gali elgtis taip, kaip neleistina kitiems piliečiams, pvz. panaudoti įstatymiškai leistiną prievartą (Palidaskaitė, Didžiulienė (2002), p.63).

Pasak Palidauskaitės J. ir Didžiulienės R. (2002, p.63), didesni etiniai ir moraliniai reikalavimai valstybės tarnautojams keliami dėl dviejų priežasčių:

- jie turi tam tikrą valdžią eiliniams piliečiams, t.y. veikimo laisvę įgyvendindami įstatymus;
- juos išlaiko mokesčių mokėtojai.

Anot Overman E., Foss L, (1993, p. 122; iš Palidauskaitės (2003 b, p. 35), dėl tarnybos specifikos visuomenės tarnautojų etika skiriasi nuo privataus gyvenimo ir verslo etikos. Privataus gyvenimo etikos normos savo mastu, reikšme ir įtaka bendruomenei negali lygintis su visuomeninei tarnybai keliamais reikalavimais. Privatus sektorius daugiau dėmesio skiria pelnui, o ne geranoriškumui, bešališkumui ar kitoms vertybėms. Valdininkams visuomenė kelia aukštesnius reikalavimus nei privačioje srityje dirbantiems asmenims. Iš jų reikalaujama elgtis atsakingai, vengti galimos žalos ir daryti gerą visuomenei. Viešojo sektoriaus valdininkas susiduria su trejopa atsakomybe (žr. 3 pav.):

- *Politine atsakomybe.* Valdininko veiksmai turi derintis su politinės ar administracinės valdžios numatytais tikslais.
- *Profesine atsakomybe.* Kaip savo srities specialistas visuomenės tarnautojas turi elgtis vadovaudamasis profesiniais reikalavimais, kartu nepamiršdamas ir savo organizacijos tradicijų.
- *Asmenine atsakomybe.* Savo darbe valdininkas turi elgtis vadovaudamasis savo vertybėmis ir įsitikinimais.

3 pav. Viešojo sektoriaus tarnautojo atsakomybės (Palidauskaitė, 2003 b, p35)

Kadangi minėtos atsakomybės tarpusavyje persipina (kaip ir vertybės), kyla sunkumų nustatant prioritetus: žmonija, demokratija, šalies Konstitucija, organizacija, biurokratinės normos, visuomenės gerbūvis ir kt. Šioje situacijoje valstybės tarnautojo svarbiausi prioritetai išsidėsto sekančiai:

- tarnavimas piliečiams,

- konstitucijos bei Lietuvos įstatymų vykdymas.

Palidauskaitė J. (2007a, p. 54-62), remdamasi įstatymais, užsienio autoriais (Lewis, 1991; Herring, 2002 ir kt.) išskyrė tam tikrus visuomeninės tarnybos principus, kuriais turi vadovautis viešojo administravimo srityje dirbantis asmuo (žr. 4 lent.).

Išdėsčius pagrindinius visuomeninės tarnybos principus, derėtų šiek tiek plačiau aptarti tarnavimo visuomenės interesams ypatumus. Kaip minėta 4 lentelėje, šie ypatumai apima bešališkumą, interesų konfliktų vengimą bei tinkamą įvaizdį.

Bešališkumas reiškia vienodą (lygų) visų traktavimą neišskiriant nei vieno asmens ar grupės, taip pat reiškia išsipareigojimą būti objektyviu veiksmuose ir sprendimuose siekiant visuomenės interesų. Visuomenės tarnautojai gali turėti asmeninius interesus, bet jiems pasiekti negali naudotis savo užimama tarnybine padėtimi. Jie turi numatyti galimus asmeninių ir visuomeninių interesų konfliktus ir visais įmanomais būdais jų vengti. *Interesų konflikto vengimas* dažnai būna vienas pagrindinių profesinės etikos kodeksų reikalavimų.

4 lentelė

Visuomeninės tarnybos principai (Palidauskaitė, 2007 a, p.54-62)

Principas	Principo aprašymas
<i>Paklusti įstatymui ir jį įgyvendinti.</i>	Visuomenės tarnautojai yra įpareigoti veikti pagal įstatymą ir jį įgyvendinti. Dažnai pasitaiko neatitikimų tarp įstatymų ir organizacijos statuto, reguliarių, nurodymų.
<i>Tarnauti visuomenės interesams.</i>	Tarnavimas visuomenei apima tris momentus: bešališkumą, interesų konflikto vengimą ir tinkamą įvaizdį
<i>Prisiimti asmeninę atsakomybę.</i>	Kiekvienas asmuo yra atsakingas už savo sprendimus ir elgesį. Kolektyviai priimant sprendimus organizacijoje ar agentūroje asmeninė atsakomybė neišnyksta.
<i>Vengti žalos darymo.</i>	Sis reikalavimas susijęs su turima profesine kompetencija. Priimami sprendimai turi būti geriausi, nors dažnai ir neesame tikri dėl galimų veiksmo pasekmių ar šalutinių efektų. Kuomet sprendimas liečia didelį žmonių ratą, tarnautojai turi itin stengtis numatyti visas galimas savo veiksmų pasekmes. Būtina apsvarstyti ne tik trumpalaikius, bet ilgalaikius veiksmo ar sprendimo rezultatus.

Tinkamas tarnybos įvaizdis yra nemažiau svarbus nei pats darbo atlikimas. Dėmesys išrinktiems ar paskirtiems tarnautojams didelis. Kiekvienas tarnautojas sekamas visuomenės dėmesio, dėl ko dažnai ginčijamasi kur yra riba, skirianti asmeninį tarnautojo gyvenimą nuo viešojo. Vieni standartai taikomi privačiam asmeniui, dvigubi standartai taikomi visuomenės figūrai. Visuomenės tarnautojams labai svarbu vengti prasto įvaizdžio, nes jie savo poelgiais turi palaikyti visuomenės pasitikėjimą tarnyba.

Valstybės tarnautojams itin svarbi *profesinė kompetencija* t.y. atsakomybė už priemones ir veiklos rezultatus. Kompetencija - tarnybos pagrindas; kompetencijos pagrindas- žinios ir praktinis patyrimas. Visuomenės tarnautojams svarbu veikti neperžengiant turimos kompetencijos. Tarnautojo turima kompetencija reikalauja tobulėti, stengtis veikti kaip galima geriau, todėl einant visuomeninę tarnybą būtina nuolat rūpintis *profesiniu tobulėjimu*.

Apibendrinant šį poskyrį, darytina išvada, kad valstybės tarnautojui etiškas elgesys itin svarbus dėl visuomenės pasitikėjimo. Visuomenė, rinkdama valstybės tarnautojus tikisi iš jų aukštesnių moralinių normų, didesnės tiek asmeninės, profesinės, tiek ir politinės atsakomybės. Visuomenė norėtų pasitikėti viešuoju sektoriumi, tikėdama tinkamai sudėliotais vertybių prioritetais, nustatytais visuomeninės tarnybos principais, kurių sąžiningai laikomasi. Deja, visuomenės lūkesčiams nepasiteisinus, kyla etinės problemos, apie kurias plačiau bus kalbama 1.3. skyriuje.

1.2. Teisinis valstybės tarnautojų veiklos apibrėžtumas

Lietuvos valstybės tarnautojų veiklą bei etiką reglamentuoja ši teisinė bazė: LR Konstitucija; LR valstybės tarnybos įstatymas (1999); LR Prezidento potvarkiai; LR Seimo nutarimai; LR Seimo valdybos sprendimai bei nutarimai, kiti įsakymai, statutai bei papildomi su valstybės tarnyba susiję teisės aktai, be abejo ir tarptautiniai teisės aktai. Svarbiausius etinius valstybės tarnautojo principus tiesiogiai reglamentuoja LR nutarimas „Dėl valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklių patvirtinimo“ (2002, Nr. 968). Etinės vertybės apibūdinamos ir LR Valstybės tarnybos įstatyme (1999), kuriame teigiama, kad valstybės tarnyba grindžiama įstatymų viršenybės, lygiateisiškumo, lojalumo, politinio neutralumo, skaidrumo, atsakomybės už priimtus sprendimus ir karjeros principais. 3 įstatymo straipsnyje minimi pagrindiniai valstybės tarnautojų etikos principai:

1. *Pagarba žmogui ir valstybei.* Valstybės tarnautojas privalo gerbti žmogų ir pagrindines jo teises bei laisves, Konstituciją, valstybę, jos institucijas ir įstaigas, įstatymus, kitus teisės aktus ir teismų sprendimus.
2. *Teisingumas.* Valstybės tarnautojas privalo vienodai tarnauti visiems gyventojams nepaisydamas jų tautybės, rasės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, religinių įsitikinimų bei politinių pažiūrų, būti teisingas sprenddamas prašymus, nepiktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis ir valdžia.
3. *Nesavanaudiškumas.* Valstybės tarnautojas privalo vadovautis visuomenės interesais, naudoti jam patikėtą valstybės ir savivaldybių turta,- tarnybinę informaciją tik visuomenės gerovei, eidamas valstybės politiko pareigas ar atlikdamas tarnybines pareigas nesiekti naudos sau, savo šeimai, savo draugams.
4. *Padorumas.* Valstybės tarnautojas privalo elgtis nepriekaištingai, būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar

organizacijų, galinčių daryti įtaką, kai jis eina valstybės politiko pareigas ar atlieka tarnybines pareigas.

5. *Nešališkumas*. Valstybės tarnautojas privalo būti objektyvus, priimdamas sprendimus vengti asmeniškumą.
6. *Atsakomybė*. Valstybės tarnautojas asmeniškai atsako už savo sprendimus ir atsiskaito už juos visuomenei.
7. *Viešumas*. Valstybės tarnautojas privalo užtikrinti priimamų sprendimų ir veiksmų viešumą, pateikti savo sprendimų motyvus, o informaciją gali riboti tik tuo atveju, kai tai būtina svarbiausiais visuomenės interesais.
8. *Pavyzdingumas*. Valstybės tarnautojas privalo deramai atlikti savo pareigas, nuolat tobulėti, būti neprikaištingos reputacijos, tolerantiškas, pagarbus ir tvarkingas.

Pasak Palidaskaitės J. (2008, p.6), 1992 m. priimta LR Konstitucija padėjo šiuolaikinės valstybės tarnybos pagrindus, o detalesnis valstybės tarnautojų veiklos teisinis reglamentavimas prasidėjo priėmus LR valdininkų įstatymą (1995 m.). Minėta autorė analizavo bendruosius (visiems valstybės tarnautojams galiojančius) ir etinius (reglamentuojančius su etika susijusią tarnautojų veiklą) įstatymus. Atlikus tyrimą, autorė pastebi, kad pagrindinis valstybės tarnautojų veiklą reglamentuojantis Valstybės tarnybos įstatymas pergyveno tiek kiekybinę, tiek ir kokybinę evoliuciją: buvo plėtojamas identifikuojant naujas ir detalizuojant jau ankstesnėse įstatymo redakcijose palistas atskiras tarnautojų veiklos sritis. Įstatymas vystėsi identifikuojant valstybės tarnybos etikos principus, plečiant valstybės tarnautojų teises, bandant subalansuoti valstybės tarnautojų teises ir pareigas, plečiant asmeninę atsakomybę.

Anot Palidaskaitės J. (2008, p.6), valstybės tarnautojų pareigų, kuriose atsispindi ir kai kurie etiniai veiklos aspektai, palyginimas tam tikruose teisės aktuose leido padaryti šias išvadas:

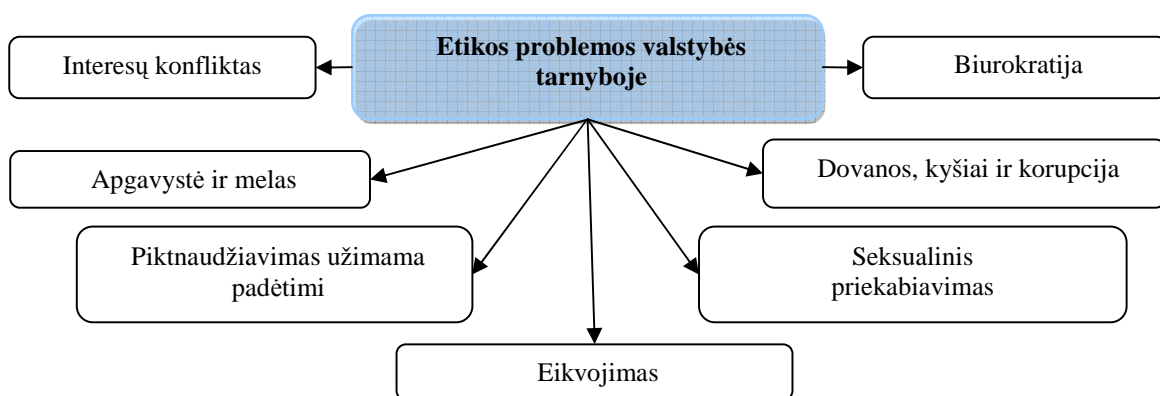
1. Kai kurios pareigos (pareiga laikytis Konstitucijos ir įstatymų, kelti kvalifikaciją, laikytis tarnybinės etikos, garantuoti tarnybinės veiklos skaidrumą, tinkamai naudotis visuomeniniu turtu ir tarnybine informacija) akcentuotos visuose teisės aktuose.
2. Kai kurių pareigų buvo atsisakyta, atsirado naujos pareigos (būti lojaliam Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai, pareiga tarnauti visuomenės interesams).
3. Kai kurios pareigos kiek transformuojamos („nešališkai tarnauti žmonėms“ transformuojasi į pareigą „tarnauti visuomenės interesams“).
4. Teigiama, kad svarbi yra nustatytų pareigų vardijimo seka.
5. Šalia pozityvių pareigų, numatančių, kokio elgesio tikimasi, minimos ir negatyvios, draudžiančios tam tikrą veiklą (reikalaujama nesinaudoti valstybės ar savivaldybių nuosavybe ne tarnybinei veiklai, nedalyvauti politinėje veikloje, nenaudoti tarnybos laiko ne tarnybos tikslams ir kt.).

Palidaskaitė J. (2007 b, p.224-240), apibendrindama Lietuvos valstybės tarnautojų pareigas teigia, kad jos atspindi demokratiškas teorijoje ir praktikoje akcentuojamas pagrindines valstybės tarnautojų veiklos gaires - veiklos teisėtumą, lojalumą valstybei ir jos konstitucinei tvarkai, pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms, tarnavimą visuomenės interesams.

Apibendrinant šį poskyrį, galima teigti, kad teisinė bazė, reglamentuojanti valstybės tarnybą bei etišką valstybės tarnautojų elgesį yra pakankamai plati. Teisiniai dokumentai, tobulinti bei redaguoti šiandien numato pagrindinius valstybės tarnautojų etikos principus (pagarba, teisingumas, padorumas, nešališkumas ir t.t.).

1.3. Etikos problemų valstybės tarnyboje identifikavimas

Palidaskaitė J. (2007 a, p. 77-78) etikos problemą apibrėžia kaip netinkamai padarytą sprendimą ar atliktą veiksmą, pažeidžiant nusistovėjusias asmeninės ar profesinės etikos normas. Kaip ir kiekviename darbe, taip ir einant visuomenės tarnautojo pareigas pasitaiko daugybė etikos problemų. Pasak Frederickson (1997, p.180), kuo labiau valstybės tarnautojas linkęs į privačius interesus, tuo didesnė neetiško elgesio tikimybė, tuo greičiau kyla etikos problemos. Kai kurios jų išsprendžia beveik nepastebėtos, kito gi stipriai paveikia atskirus asmenis ar organizacijas. Vienos etikos problemos atsiranda ir dingsta, kitos tęsiasi neribotą laiką. Vis tik anot Palidaskaitės J. (2007 a, p.78), su vienomis jų susiduriama dažniau nei su kitomis (žr. 4 pav.).

4 pav. Pagrindinės etikos problemos valstybės tarnyboje

(Palidaskaitė, (2007 a, p.78)

Pasak Chapman R., (1993, iš G.Gulyan, 2002, p.14-16), kartais etikos problemos dažnai yra ir teisės problemos (pvz. - netinkamas disponavimas valstybės paslaptimis, kyšio ėmimas ir panašūs pažeidimai užtraukia baudžiamąją atsakomybę). Vis tik ne visuomet teisėtu laikomas

veiksmas yra etiškai tinkamas, teisingas. Vadovavimasis etikos normomis, doras ir teisingas elgesys yra daugiau nei tik vadovavimasis įstatymais.

Palidaukaitė J. (2007 a, p.78) teigia, jog kiekvieną etikos problemą įmanoma vertinti keliais požiūriais: asmeniniu, profesiniu, organizaciniu, visuomeniniu. Danley, J., Harrick E. ir kt. (1996), Steinberg S.S., Austen D. T. (1990) įvardina šias neetiško elgesio priežastis: aukštesnio lygio vadovų pažiūros ir elgesys; spaudimas atlikti tam tikrą veiklą, nurodymų vykdymas; vidinė ir išorinė konkurencija; draugų ir kolegų spaudimas; įstatymų ir profesinių standartų stoka, jų ignoravimas; asmeninės vertybės (godumas, egoizmas, savo valdžios suvokimas, noras išlikti) (Palidaukaitė 2007 b, p. 240).

Remdamasi autoriais, rašančiais etikos klausimais (Chapman, Cooper, Fredericson ir kt.), Palidaukaitė J. (2007 a, p. 78 - 116) etikos problemas jungia į tam tikras grupes: apgavystė, biurokratizmas, korupcija, piktnaudžiavimas, interesų konfliktas, seksualinis priekabiavimas.

Tai - teisine bei etine prasme gana rimtos problemos, kurių atsiradimui svarbu užkirsti kelią. Praktiškai tokias kylančias problemas bandoma spręsti teisinėmis priemonėmis (įstatymais, numatančiais prevencines priemones, atsakomybę), priimant etikos kodeksus, vykdam etinį šveitimą. Sekančiuose poskyriuose bus trumpai apibūdinamos kelios pagrindinės neetiško elgesio problemos.

1.3.1. Piktnaudžiavimas ir biurokratizmas

Netinkamas savo tiesioginių pareigų ėjimas, pažeidžiant profesinius reikalavimus, dažnai vadinamas piktnaudžiavimu. Piktnaudžiavimas gali būti įvairus. Asmeniniais ar grupiniais tikslais gali būti naudojama tarnybine padėtimi, organizacijos turtu ir lėšomis, darbuotojais, turimu pasitikėjimu. LR Seimo kontrolierių įstatyme (2004 m.) *piktnaudžiavimas* apibrėžiamas kaip tam tikri pareigūno veiksmai ar neveikimas, kai jam suteikti įgaliojimai naudojami ne pagal įstatymus ir kitus teisės aktus arba savanaudiškais tikslais ar dėl kitokių asmeninių paskatų, taip pat tokie pareigūno veiksmai, kai viršijami suteikti įgaliojimai ar savivaliaujama. Palidaukaitė J. (2007 a, p.82) vardina įvairius piktnaudžiavimo atvejus:

- Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, valdžia;
- Piktnaudžiavimas organizacijos turtu ar lėšomis;
- Piktnaudžiavimas darbuotojais;
- Piktnaudžiavimas pasitikėjimu.

Piktnaudžiavimo valstybės tarnyboje rezultatas - prastas administravimas su visomis su tuo susijusiomis pasekmėmis - neefektyvus išteklių panaudojimas, nepalankios sąlygos užsienio

investicijoms, prastas valstybės įvaizdis ir kt), sumažėjęs pasitikėjimas valstybės tarnyba, sumenkę darbuotojų moraliniai įsipareigojimai bei vertybės.

Šalia piktnaudžiavimo įvardinamas ir biurokratizmas. Webster žodyne *biurokratizmas* apibūdinamas kaip perdėtas formalumų laikymasis, kai prieš priimant sprendimus reikalaujama įvairių formų, pažymų ir dažnai visiškai nebūtinų informacijos (Webster's encyclopedic dictionary, 1983, p.1204). Tarptautiniam žodžių žodyne (1985), šis terminas įvardinamas kaip socialinis reiškiny, kurio metu vykdomieji organai nepaiso organizacijos narių daugumos sprendimų, organizacijos veikla grindžiama formalizmu, taip pat biurokratizmas siejamas su kanceliariškumu, reikalo esmės aukojimu dėl formalumų.

Seimo kontrolierių įstatyme biurokratizmas apibrėžiamas kaip pareigūno veika, kai vietoj reikalų sprendimo iš esmės laikomasi nereikalingų ar išgalvotų formalumų, nepagrįstai atsisakoma spręsti pareigūno kompetencijai priklausančius klausimus, vilkinama priimti sprendimus ar atlikti savo pareigas bei kitaip blogai ar netinkamai valdoma (atsisakoma informuoti asmenį apie jo teises, sąmoningai pateikiamas klaidinantis ar netinkamas patarimas ir kt.).

Biurokratinis viešojo administravimo modelis ilgą laiką veikė sprenddamas pagrindines visuomenės problemas: užtikrino socialinę gerovę, suteikė stabilumo, leido pajauti teisingumo ir lygybės jausmą. Tačiau ilgainiui biurokratijos trūkumai nustelbė jos pranašumus: valdymo centralizavimas, hierarchinės kontrolės mechanizmas, taisyklės užuot buvę priemonės visuomenės tikslams pasiekti tapo savaiminiu tikslu. Todėl dabartiniuose piliečių ir viešojo sektoriaus santykiuose biurokrato ir biurokratijos sąvokos vartojamos neigiama, paniekinama prasme kalbant apie pernelyg gremėzdiškos, nepigios, neefektyvios, neproduktyvios ir nejautrios vykdomosios valdžios veiklą (Palidauskaitė, Staponienė, 2004, p. 165).

Apibendrinant galima sakyti, kad piktnaudžiavimas neatsiejamai susijęs su biurokratizmu. Perdėtai laikantis formalumų, nepaisant organizacijos priimamų sprendimų bei nutarimų, aiškėja piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, darbuotojais, materialinėmis vertybėmis ar net pasitikėjimu.

1.3.2. Interesų konfliktai

LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatyme (aktuali redakcija 2008) *interesų konfliktas* apibūdinamas kaip situacija, kai valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas ar vykdydamas pavedimą, privalo priimti sprendimą ar dalyvauti jį priimant, ar įvykdyti pavedimą, kurie susiję ir su jo privačiais interesais. Taip pat minėtame įstatyme teigiama, kad valstybės tarnautojas eidamas tarnybą visų pirma atstovauja visuomenės interesams, nesinaudoja tarnyba asmeninei gerovei gauti. Interesų konflikto draudimas tarnautojams įrašytas

daugelyje teisės aktų kaip norma, todėl valstybės tarnautojas, jo šeima bei artimieji privalo vadovautis atitinkamais standartais.

Interesų konflikto skalė gana plati: nuo kyšio bandant daryti įtaką politikai iki skirtingų viešosios politikos modelių taikymo (Cooper, 1990, p. 111). Atskiri etikos tyrinėtojai (Beard, Horn, 1975; Kernaghan, 1976, p.13-15) išskiria tokias situacijas, kuriose galimas interesų konflikto pasireiškimas: prekiavimas įtaka (bandymas daryti įtaką priimamam sprendimui) ir informacija, finansinės operacijos, darbas už institucijos ribų, santykiai su giminėmis, dovanos, kyšiai (Palidauskaitė, 2007 b, p.245-246).

Vose C. E. (1972, p.242-245), teigdamas, kad interesų konfliktas ir moralės problema, nustatė penkis etikos principus, kuriais turėtų remtis interesų konfliktą draudžiantys įstatymai (Palidauskaitė, 2007 b, p. 246-248):

- Pirmasis principas skelbia, kad negalima dalyvauti priimant sprendimus turint privatų interesą.
- Antrasis principas draudžia priimti dovanas, paslaugas ir kitą vaišingumą iš privačių šaltinių siekiant užtikrinti nešališką ir objektyvų pareigų atlikimą, užbėgti už akių asmeninių santykių vystymuisi.
- Trečias principas teigia, kad valstybės tarnautojui neleistina padėti privatiems asmenims ar organizacijoms bendraujant su valdžia.
- Ketvirtas principas neleidžia buvusiam valstybės tarnautojui kurį laiką naudotis buvusiais kontaktais, draugystėmis, nes tai gali kompromituoti valdžią.
- Penktasis principas draudžia disponuoti tarnybine konfidencialia informacija asmeniniais ar grupiniais tikslais.

Wilbern Y. (1988, p.13) teigia, kad ne visi konfliktai identifikuoti įstatymuose. Kai kurie nusižengimai neprieštarauja įstatymams, nors yra neetiški.

Apibendrinant galima sakyti, jog interesų konflikto situacijos yra griežtai apibrėžtos teisiniame dokumente, tad tapdamas valstybės tarnautoju asmuo privalo įsisąmoninti ne tik minėtas situacijas, bet ir tam tikrus etikos principus (draudžiama priimti dovanas, nemaišyti privačių interesų, naudotis konfidencialia informacija ir kt.).

1.3.3. Korupcija

Šalia piktnaudžiavimo dažnai susidaro palankios sąlygos korupcijai. Korupcija visų pirma yra etinė, po to tik teisinė ir administracinė problema. Korupcijai palankios sąlygos susidaro atliekant lyg ir nerimtą nusižengimą – dovanojant dovana, duodant pakišą dėkingumo ženklą. Terminas „korupcija“ vartojamas didelėms ir akivaizdžioms paperkamumo ir tarnavimo sau formoms įvardyti, menkesni atvejai vadinami interesų konfliktu (Vose, 1972). Pritardamas autoriui Carney (cituota iš Kudrycka, 2004) Palidaskaitė, 2007 b, p. 252)) teigia, kad korupcija laikoma nusikalstama veika, siejama su finansine nauda, o interesų konfliktas daugiau sietinas su socialiniais santykiais, su netinkamu elgesiu, kurį vis tik sunku traktuoti kaip nusikaltimą. LR baudžiamojo kodekso XXXIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ 225-229 straipsniai nustato tokias korupcinės veikos formas kaip kyšininkavimas, tarpininko kyšininkavimas, papirkimas, piktnaudžiavimas, tarnybos pareigų neatlikimas (Lietuvos Respublikos pagrindiniai įstatymai, 2003, p. 701-703). LR korupcijos prevencijos įstatyme (2002 m. gegužės 28 d.) pateiktas kiek detalesnis korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų sąrašas (Palidaskaitė, 2007b, p. 253).

Lietuvoje korupcija daugiausia siejama su viešuoju sektoriumi, privačiame sektoriuje atlikti analogiški nusikaltimai ne visuomet patraukiami baudžiamajon atsakomybėn. Tarptautinė antikorupcijos organizacija (*Transperancy international*) pateikia tokį korupcijos apibrėžimą „Korupcija – tai piktnaudžiavimas viešąja galia siekiant privačios naudos“ (Dobryninas, 2005, p.6). Dobryninas A. (2005, p.6-7) taip pat primena, kad suteikta politinė valdžia skirta tik viešiesiems reikalams tvarkyti, akcentuoja, jog valstybės tarnautojai yra deleguoti visų pirma rūpintis visuomenės interesais, o ne savo ar artimųjų reikalais.

Palidaskaitė J. (2008, p. 10), apibendrinama kintančią korupcijos sąvoką, skiria tam tikras jos kitimo tendencijas:

- nuo asmeninės naudos akcentavimo pereinama link grupinės, organizacinės naudos suvokimo (įskaitant partinius, verslo partnerių interesus),
- dėmesys išimtinai tik nuo valstybinio sektoriaus pasislenka link privataus sektoriaus (siaura/plati sąvoka),
- suvokiamas kintantis pačios problemos kontekstas (lokali/globali problema).

Palidaskaitė J. (2007a, p. 98-99) remdamasi užsienio autoriais (Rachels, 1985; Caiden Caiden 1990 ; Mc Kinney, 1988 ir kt.) skiria individualią ir sistemine korupciją, taip pat analizuojamos politinės ir administracinės korupcijos problemos. Caiden G., Caiden N. (1990, p.62-63) analizuodami skirtingus korupcijos aiškinimus, juos susistemino pagal santykį su visuomenės interesais, pareiga visuomenei, rinka, teise bei viešąja nuomone:

- Veiksmai, pažeidžiantys visuomenės interesus;
- Elgesys, neatitinkantis numatytų pareigų;
- Naudojamos priemonės biurokratijos veiksams paveikti, priverčiant nukrypti nuo įprasto reikalų tvarkymo būdo;
- Elgesys, pažeidžiantis formalius teisinius standartus;
- Visuomenei priimtinių moralinių principų pažeidimas.

Holbrook T., Meier K. (1993, p.28-51) skiria 4 korupciją įtakojančius veiksniai: urbanizacija ir piliečių išsilavinimas; rinkėjų aktyvumas ir partinė konkurencija; politinės sistemos pobūdis; biurokratijos dydis ir potencialus papirkinėjimas (Palidaukaitė, 2007 a, 101).

Palidaukaitės J. (2007a, p.105), Nausėdos G. (2005, 50-51) nuomonėmis korupcijos padariniai gali būti nevienodai teigiami ar neigiami. Korupcijos reiškinys gali padidinti kai kurias investicijas, tačiau dažnai smukdo bendrą investicijų lygį; pagerina valdininkų darbo kokybę, tačiau didina viešųjų paslaugų kainas, blogina šių paslaugų kokybę; didina tarnautojų atsakomybę, tačiau menkinamas valstybės vaidmuo bendrojo vidaus produkto perskirstymo procese. Taip pat dėl korumpuotų veiksmų deformuojasi viešojo finansavimo prioritetai.

Kovai su korupcija tvirtinami atitinkami antikorporciniai įstatymai (Korupcijos prevencijos įstatymas), kuriamos antikorporcinės programos (nacionalinė kovos su korupcija programa), organizacijos ir kt. Vaisvalavičiūtė A. (2007, p.77) savo straipsnyje apibendrina pagrindinių antikorporcinių teisės aktų esminius aspektus (žr. 1 priedą).

Lietuvoje kovai su korupcija įkurta Specialiųjų tyrimų tarnyba (toliau STT), kurios pagrindinės funkcijos yra vykdyti teisminį persekiojimą, administruoti korupcijos prevenciją bei antikorporcinio švietimo sistemą. Palidaukaitė J. (2008, p.11) skiria šias prevencines, antikorporcines priemones:

- Sąmoningas politikų pasiryžimas kovoti su korupcija pradedant nuo savo veiklos įvertinimo (rinkimų finansavimo, privilegijų ir imunitetų peržiūrėjimas, interesų konflikto draudimas, o ne derinimas, etiniai įsipareigojimai ir kt.);
- Pokyčiai valdžios struktūroje siekiant daugiau viešumo, skaidrumo ir atskaitomybės, eliminuojant galimas korupcinės veikos galimybes, padidinant korupcijos rizikos kainą, peržiūrint esamus įstatymus ir administracines procedūras, iškeliant valstybės tarnybos etikos klausimą būtų viena sudėtinių reformos dalių;
- Valstybės tarnybos profesionalumo ir principingumo (sąžiningumo) stiprinimas, ypatingą dėmesį kreipiant į politinio neutralumo principo įgyvendinimą;
- Išorinės valstybės tarnautojų veiklos kontrolės stiprinimas, nepaliekant savieigai ir vidinės kontrolės. Sąmoningo, principingo, atsakingo ir pilietiškai mažtančio valstybės tarnautojo pozicijos ugdymas yra svarbus žingsnis kovojant su korupcija. Įsisąmonintos

ir realizuotos nešališkumo, nesavanaudiškumo, atvirumo, skaidrumo, viešumo, atsakomybės ir atskaitomybės vertybės, tarnavimo visuomenei idėja gali apsaugoti visuomenės interesus nuo blogo administravimo, galimos korupcijos, apginti individų teisę į gerą administravimą;

Baudžiamosios ir tarnybinės (drausminės) atsakomybės peržiūrėjimas, įvertinant esamą šalies situaciją. Norint išgyvendinti korupcijos praktiką reikia numatyti ženkliai didesnes bausmes kyši imantiems asmenims ir teisinėmis priemonėmis ginti asmenis, pranešančius apie tokią veiklą. Tarnybinės atsakomybės peržiūrėjimas numatant konkrečias sankcijas už netinkamą ir neetišką veiklą gali priversti valstybės tarnautojus permąstyti jiems tenkančią atsakomybę, susimąstyti apie savo veiksmų ir sprendimų pasekmes. Nepavykus įrodyti baudžiamojo nusikaltimo sudėties, susikompromitavęs valstybės tarnautojas negalėtų išvengti tarnybinės nuobaudos už institucijos, profesijos ir visos valdžios veiklos kompromitavimą. Korupcijos įveikimas sietinas ne tik su teisės normų tobulinimu, administracinės atsakomybės peržiūrėjimu, bet ir su profesinės etikos svarbos suvokimu ir jos praktikavimu (Palidauskaitė 2008, p.11).

Apibendrinant šį poskyrį, galima sakyti, kad korupcija viešajame sektoriuje yra opiausia etinė problema. Korupcija susijusi tiek su piktnaudžiavimu, tiek su interesų konfliktu, tačiau korupcija išimtinai susijusi su asmenine finansine gerove. Individualios ar sisteminės korupcijos mastą lema tam tikri įtakojantys veiksniai, sąsajos su visuomene, pareiga, teise ar viešąja nuomone. Korupcija bei jos išaiškinimas visai atvejais turi teigiamų bei neigiamų padarinių. Kovai su korupcija Lietuvoje įkurta Specialiųjų tyrimų tarnyba.

Beveik visoms šiame skyriuje minėtoms etikos problemoms galima užkirsti kelią įforminant etikos kodeksus bei atitinkamai informuojant darbuotojus. Apie etikos kodeksus bei etinį šveitimą bus kalbama sekančiuose skyriuose.

1.4. Etikos kodeksai valstybės tarnyboje

Kiekvienoje viešojoje įstaigoje, šiuo atveju savivaldybėse turėtų būti formuojamos tam tikros elgesio taisyklės. Analogiškos nuomonės laikosi ir ne vieną straipsnį paskelbusi Palidauskaitė J. (2003 a, p.58; 2007 b, 258-259; 2007a, p. 158-159 ir kt.), teigianti, jog individo elgesys institucijoje arba organizacijoje gali būti reguliuojamas per *formalias (rašytines) ir neformalias (nerašytas, bet paplitusias) taisykles*. Formalios taisyklės pretenduoja į veiklos nuoseklumo, tęstinumo, kontrolės ir atskaitomybės užtikrinimą. Neformalios taisyklės padeda sukurti organizacijos kultūrą, nustatyti tam tikras elgesio normas, plėtoti darnius tarpusavio santykius. Vienas iš būdų, kaip institucija gali reguliuoti savo narių elgesį, yra *elgesio kodeksai*.

Profesinis kodeksas vertinamas kaip vidinis savireguliacijos mechanizmas, kuriuo nustatomi tam tikri veiklos standartai.

Skirtingi autoriai įvairiai įvardina etikos kodeksus (žr. 5 lent.).

5 lentelė

Etikos kodeksų apibrėžimai (sudaryta remiantis Palidaukaitė, 2007 a, p.158)

<i>Autoriai</i>	<i>Apibrėžimas</i>
Huddleston M., Snads J. (1998, p.147)	Tai teiginiai apie draudžiamą elgesį, nurodymai darbuotojams laikytis aukštų moralinių standartų.
Kernaghan K. (1993, p.15)	Tai principų ir standartų apie deramą visuomenės tarnautojų elgesį visuma.
Cava A; West J., Berman E. (1998, p.110)	Tai formalios organizacijos pastangos užtikrinti etines vertybes.

Apibendrinama 5 lentelėje minimų autorių nuomones, Palidaukaitė J. (2007a, p. 159) pateikia *etikos kodekso* apibrėžimą: tai dokumentas, įvardinantis asmenines moralines normas, profesines vertybes bei teisinius draudimus skirtingų profesijų atstovų ar organizacijos darbuotojų sprendimams bei veiklai. Anot Palidaukaitės, J. (2007 a, p. 160), etikos kodeksas nėra tik vidinis organizacijos dokumentas, nurodantis teisingo elgesio gaires, tačiau jis gali būti adresuojamas atskiroms interesų grupėms, net ir visai visuomenei.

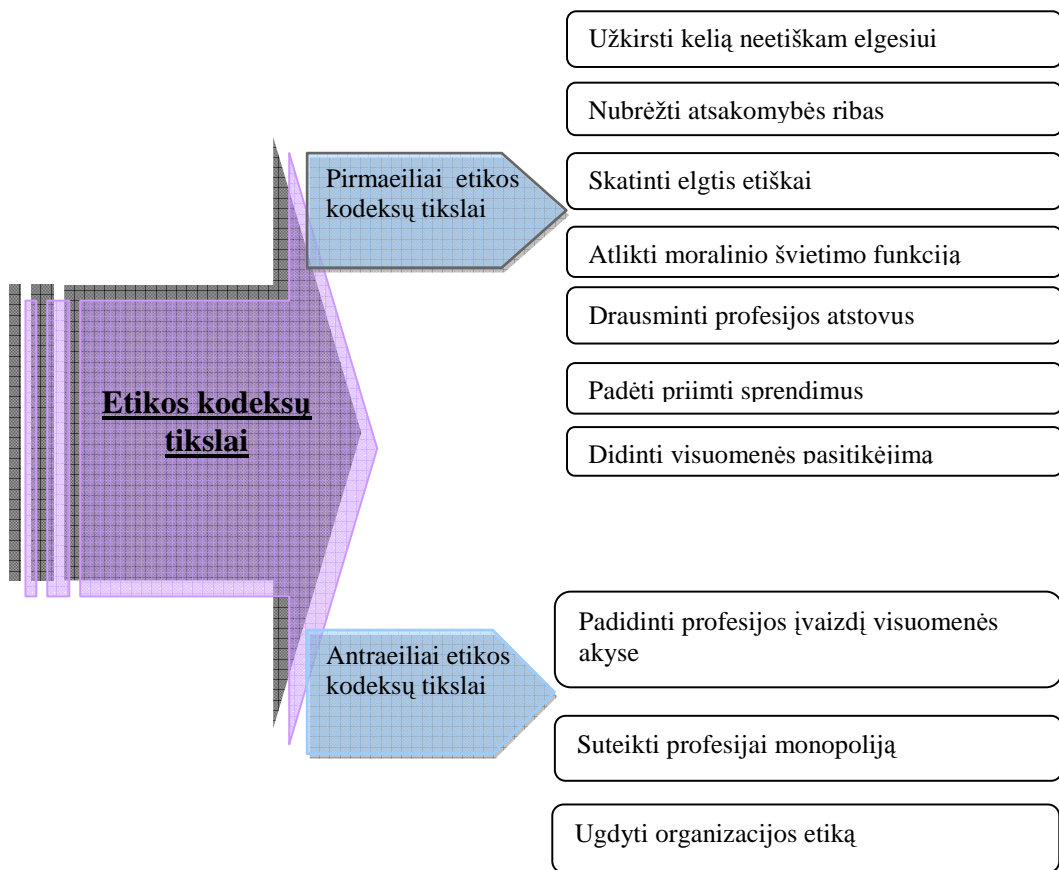
Vogelsang – Coombs V., Bakken L. (1988, p.82-86) kalbėdami apie etikos kodeksuose aprašomas vertybes, svarbiausiomis laiko asmeninės moralės principus, profesines vertybes bei teisinius draudimus (Palidaukaitė, 2007a, p.162). Analizuodamas valstybės tarnybos etiką Bowman J. (2000, p.674) išskyrė šias vertybes:

- Naujas (iniciatyvumas, dalyvavimas priimant sprendimus, komandinis darbas ir kt.);
- Senas (principingumas, efektyvumas, rezultatyvumas, neutralumas ir kt.).

Kuriant elgesio kodeksus svarbu apibrėžti, kokių tikslų siekiama, nors ilgą laiką pagrindinis kodeksų uždavinys buvo užkirsti kelią neetiškam ir netinkamam elgesiui. Verslo etikos tyrinėtojai M. Frankel ir G. Vinten nurodo tris kodekso tikslus (Palidaukaitė, 2003 a, p.59-65):

- 1) inspiruoti nurodant siektiną elgesį,
- 2) reguliuoti detalizuojant elgesio taisykles ir nurodant konkrečias bausmes už Kodekso pažeidimus,
- 3) šviesti ne tik pateikiant elgesio nuorodas, bet ir jas komentuojant.

Ladd J. (1990, p.271-274) išskyrė tam tikrus pirmaeilius ir antraeilius etikos kodekso tikslus (žr. 5 pav.).

5 pav. Svarbiausi etikos kodeksų tikslai

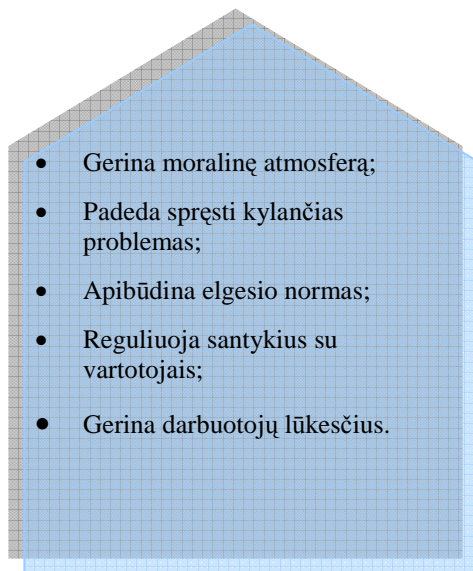
(Ladd, 1990, p.271-274; iš Palidauskaitės, 2007 a, p.160-162)

Daugumoje etikos kodeksų kalbama apie: nuoseklius elgesio standartus; interesų konflikto draudimą; pajamų deklaravimą; draudimą vengti netinkamo elgesio; nešališką komisiją; papildomus apribojimus; administracines bausmes ir sankcijas; procedūrinį skundėjo gynimą (Palidauskaitė, 2007 a, p.164-167).

Remdamasi įvairių autorių (Lewis, 1991; Bowman, 1990; Rohr, 1990; Huddleston, Sands, 1998; Chandler, 1989 ir kt.) nuomonėmis Palidauskaitė J. (2007 a, p. 170-172) apibendrina etikos kodeksų privalumus ir trūkumus (žr. 6 pav.).

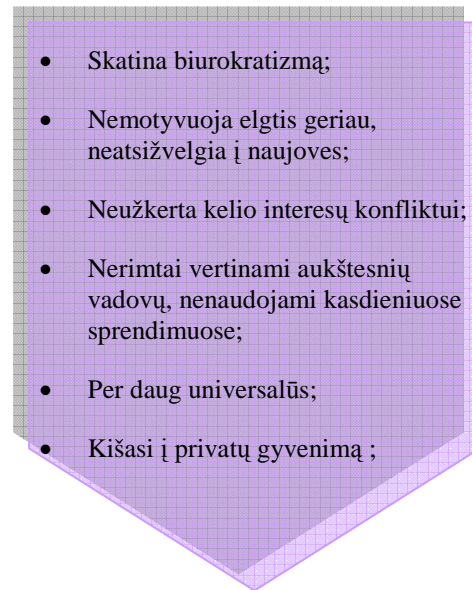
Negalima vienareikšmiškai teigti, kad patvirtintas elgesio kodeksas nesąžiningą valstybės tarnautoją pavers pavyzdingu ir nepriekaištingos reputacijos asmeniu. Lawton A. (1998, p. 93) tikina, kad įgyvendinant etikos kodeksus viešose organizacijose svarbūs šie aspektai:

- Kodeksai turi būti lankstūs (t.y. revizuojami, pritaikomi atitinkamose situacijose);
- Ne per dideli savo apimtimi, bet aiškūs ir konkretūs;
- Numatytos bausminės sankcijos turi būti aiškios, nuoseklios ir atitinkančios situaciją;
- Reikalingas mokymas ir švietimas.

- Gerina moralinę atmosferą;
- Padeda spręsti kylančias problemas;
- Apibūdina elgesio normas;
- Reguliuoja santykius su vartotojais;
- Gerina darbuotojų lūkesčius.

KODEKSO PRIVALUMAI

- Skatina biurokratizmą;
- Nemotyvuoja elgtis geriau, neatsižvelgia į naujoves;
- Neužkerta kelio interesų konfliktui;
- Nerimtai vertinami aukštesnių vadovų, nenaudojami kasdieniauose sprendimuose;
- Per daug universalūs;
- Kišasi į privatų gyvenimą ;

KODEKSO TRŪKUMAI

6 pav. Etikos kodeksų privalumai bei trūkumai (Palidauskaitė, 2007 a, p. 170-172)

Be etikos kodeksų bei teisinių formalumų, valstybės tarnautojų veikla bei elgesys turėtų vadovautis ir vidine organizacijos kultūra, tam tikromis priimtomis vidaus tradicijomis, atsižvelgiama į žmogiškumą. Tačiau taip pat labai svarbu, kad kodekse nustatyti principai taptų kiekvieno darbuotojo veiklos ir mąstymo dalimi, o tam reikalingi mokymai, individualus ir kolektyvinis etinis švietimas.

Apibendrinant šį poskyrį, galima sakyti, kad priimtos tam tikros veiklos bei elgesio nuostatos, formalios bei neformalios taisyklės padeda kontroliuoti, nustatyti elgesio normas, plėtoti darnius bei etiškus santykius tarp darbuotojų. Kuriami kodeksai siekia tam tikrų pirmaeilių ar antraeilių tikslų – užkirsti kelią neetiškam elgesiui, detalizuojant elgesio taisykles, nurodant bausmines sankcijas. Etikos kodeksai gali turėti ir privalumų, ir trūkumų, tačiau svarbu, kad juos įgyvendinant būtų paisoma lankstumo, konkretumo tiek taisyklių nurodymuose, tiek ir nuobaudų skyrimo. Norint efektyvaus kodeksų poveikio, būtinas etikos mokymas.

1.5. Valstybės tarnautojų etiško elgesio ugdymas

Profesinis etinis švietimas svarbus tuo, kad supažindina su potencialiomis problemomis, išmoko būti jautriems etikos aspektams, priimti etiškus sprendimus, nurodo kokiomis vertybėmis vadovautis kasdieniniame darbe. Kadangi ne visos organizacijos ar profesijos kreipia pakankamą dėmesį į etinį švietimą, todėl atskirais atvejais etinio švietimo vaidmenį tenka atlikti galiojantiems

etikos kodeksams. Etikos kodeksai priklausomai nuo savo struktūros, apibendrinimo ir susistemavimo, įgyvendinimo mechanizmo gali padėti orientuotis sudėtingame profesiniame pasaulyje, būti tam tikru elgesio modeliu.

Pasak Palidaukaitės J. (2007a, p.116), vienas svarbių etinio švietimo uždavinių - supažindinti su etikos problemomis ir išmokyti jas analizuoti. Etikos problemų identifikavimas ir jų analizė išmoko būti jautrius ir atkreipti dėmesį į tokius aspektus, kurie anksčiau tiesiog nebuvo pastebimi arba nebuvo rimtai vertinami.

Anot Palidaukaitės J., Didžiulienės R. (2002, p.64), etinis mokymas apima universitetų viešojo administravimo programose dėstomus etikos kursus ir etikos seminarus, įtrauktus į valstybės tarnautojų tobulinimosi programas. Valstybės tarnautojams aktualesni etikos seminarai, kuriuose galima gauti trūkstančių teorinių žinių, galima gauti atsakymus į kylančius etikos klausimus, stengiamasi padėti išmokyti mąstyti ir elgtis pagal etikos normas, priimti etiškus sprendimus ir kt.

Etikos mokymas, tiek švietimo institucijose, tiek individualiai tobulėjant darbe yra labai svarbus ugdant gerą etišką elgesį. Anot Sherman T. (1998, p.13-25) vienas iš itin svarbių etikos mokymų aspektų yra *pavyzdys*, kurį vadovai rodo savo pavaldiniams. Pasak autoriaus, mokymas rodant pavyzdį turi du svarbius požyūrius:

- Pirmasis yra neigiamas. Jeigu vadovai patys nesielgs etiškai, jų pavaldiniai netruks įvertinti etikos kodeksus ir gaires kaip veidmainystę.
- Antrasis aspektas yra teigiamas. Geri vadovai, kurie elgiasi etiškai, galės daryti daug didesnę poveikį etikos standartams, negu kokie nors mokymai. Jiems nebūtina pabrėžti svarbiausių etikos vertybių, pakanka jas parodyti savo veiksmais ir įkvėpti kitus elgtis atitinkamai. Tokio pavyzdžio jėgą reikia įvertinti netgi ir šiais cinizmo laikais.

Sherman T. nuomonei pritaria Bonczek S. (1998, p.69-70), kuri dar akcentuoja etikos mokymus visuose organizacijos lygiuose, pradedant vadovais ir baigiant eiliniaisiais tarnautojais.

Thompson D. (1998, p.47-60), Brumback G. (1998, p.69-70) nurodo skirtingas etikos mokymo priežastis (žr. 6 lent.).

6 lentelė

Etikos mokymo priežastys (Palidaukaitė, 2004, p.58)

<i>Autorius</i>	<i>Etikos mokymo priežastis</i>
Thompson D. (1998, p.47-60)	Taisyklės padeda priimti geresnius sprendimus, sukurti ir palaikyti pasitikėjimą valdžia, negadinti suformuoto valdžios įspūdžio;
Brumback G. (1998, p. 69-70)	Dėl asmeninių ir situacinių priežasčių etinis mokymas yra svarbus.

Pasak Palidaukaitės J. (2004a, p.145-146) etikos mokymų metu atskiras dėmesys turėtų būti skiriamas vertybių aspektams. Daugeliui valstybės tarnautojų trūksta bendro supratimo kaip

priimti teisingą, etišką sprendimą, identifikuoti tarnybai svarbias vertybes. Anot autorės, sėkmingi etikos seminarai supažindina su etiniais pasirinkimais, suteikia žinių teisingam sprendimui įvykdyti. Etikos mokymo seminaruose turėtų dalyvauti visi organizacijos darbuotojai, nes tik tuomet visi vienodai suvoktų etikos principus.

Nors daugelis organizacijų vadovų į etikos mokymo svarbą žiūri skeptiškai, teoretikai mano priešingai. Lewis C. (1991, p.199-202) naudoja terminą *etikos auditas*, siekdama įvertinti situaciją organizacijoje. Anot autorės, etikos auditas padeda įvertinti etiką, t.y. galima nustatyti kiek organizacijoje įvardintos etinės normos atitinka esamą situaciją. Tokiam auditui palengvinti autorė sukūrė anketą, kurioje suformuotos 3 klausimų grupės:

- Klausimai apie organizacijos politiką;
- Klausimai apie esamas procedūras;
- Klausimai apie vidinę kontrolę (Palidaskaitė, 2004, p.59).

Kadangi viena pagrindinių etikos problemų yra korupcija, šios problemos suvokimui ir sprendimui skiriama pakankamai daug dėmesio. Kaip jau buvo minėta, pagrindinė kovos su korupcija organizacija yra Specialiųjų tyrimų tarnyba. Dar 2005 m. naują profesinės etikos bei kovos su korupcija mokymo priemonę „Profesinės etikos, antikorupcinių, viešųjų ir privačių interesų derinimo mokomoji informacinė medžiaga“, inicijavus Jungtinių Tautų vystymo programai Lietuvoje, sukūrė Specialiųjų tyrimų tarnyba kartu su tarptautiniais ekspertais. Šioje mokymo priemonėje pateikiami aktualūs Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktai, susiję su tarnybine etika ir korupcija, straipsniai etikos temomis, mokomoji medžiaga, videofilmai (<http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/valdininkams-gresia-privalomi-etikos-mokslai-25695>).

Specialiųjų tyrimų tarnyba įvairiais būdais, pavyzdžiui, per visuomenės informavimo priemones, teikia informaciją apie Lietuvoje vykdomas korupcijos kontrolės ir prevencijos programas, jų įgyvendinimą, valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų ar organizacijų vykdomą antikorupcinę veiklą, supažindina su užsienio ekspertų nuomonėmis dėl kovos su korupcija šalyje bei kitose valstybėse vykdomomis antikorupcinėmis programomis ir pan. STT pareigūnai nuolat dalyvauja įvairių tarptautinių ir kitų organizacijų organizuojamuose renginiuose, skirtuose kovai su korupcija, plėtoja santykius su nuolatiniais partneriais, aktyviai dalyvauja perduodant Lietuvos ir STT kovos su korupcija patirtį pereinamojo laikotarpio valstybėms.

Vaisvalavičiūtė A. (2007, p.81) teigia, kad Lietuvos Respublikos nacionalinėje kovos su korupcija programoje akcentuojama, kad vykdant antikorupcinį švietimą didelis vaidmuo tenka žiniasklaidai, kuri turi supažindinti gyventojus su korupcijos keliamu pavojumi, skatinti juos nesitaikstyti su korupcija, aktyviai su ja kovoti. Žiniasklaida turi informuoti apie korupcijos reiškinius, diegti piliečiams pasitikėjimą savo jėgomis, skatinti netoleruoti korupcijos, neduoti kyšių

kelių policininkams, medikams, neleisti visų piliečių vardu priimti neteisėtų ar tik tam tikriems asmenims palankių sprendimų.

Minėta autorė didelį vaidmenį vykdant antikorupcinį visuomenės švietimą Lietuvoje skiria ir nevyriausybinėms organizacijoms, kurių viena svarbiausių ir labiausiai nusipelnusių šioje srityje NVO yra viešoji įstaiga „Transparency International“ Lietuvos skyrius (toliau TILS). TILS misija yra skatinti gyventojų nepakantumą korupcijai, o pagrindinis veiklos tikslas – skatinti bei organizuoti pilietines antikorupcines iniciatyvas Lietuvoje. TILS yra parengęs nemažai antikorupcinių projektų, kurių vienas – 2003 m. „Antikorupcinės informacijos centro“ (ACRC) sukūrimas - dalyvauja tarptautiniame informaciniame tinkle, analizuoja antikorupcinius teisės aktus ir antikorupcinę veiklą tarptautiniame kontekste, skatina socialines grupes aktyviai domėtis korupcijos/antikorupcijos klausimais ir pan. (Vaisvalavičiūtė, 2007, p.83).

Apibendrinant šį poskyrį, galima sakyti, kad formuojami etikos kodeksai yra vienas ir etinio švietimo metodų, tačiau didesnę poveikį turi visai organizacijai rengiami etinio mokymo seminarai. Taip pat labai svarbu etiškam elgesiui – vadovo pavyzdys. Etikos mokymas reikalingas žinioms gauti, ko pasėkoje priimami teisingai, etiški sprendimai ir išlaikomas visuomenės pasitikėjimas. Etikos atžvilgiu situaciją organizacijoje teoriškai galima įvertinti atliekant etikos auditą, naudojantis tam tikromis anketomis, modeliais. Lietuvoje etinį mokymą atlieka Specialiųjų tyrimų tarnyba, viešoji įstaiga „Transparency International“ Lietuvos skyrius, bei daugiau mažiau įtakoja žiniasklaida.

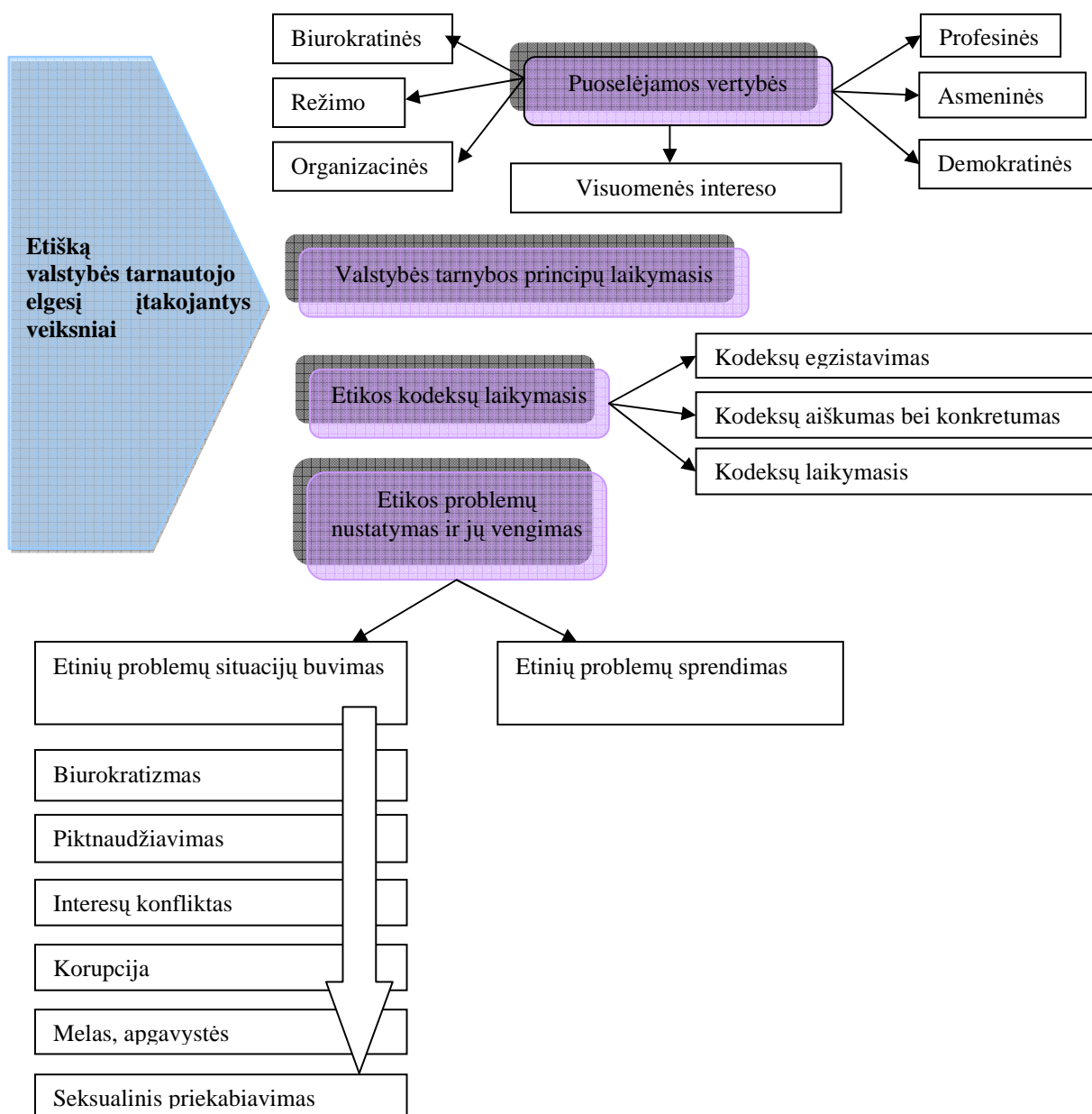
Apibendrinant etikos principus savivaldybėje formuotina išvada, kad etika valstybiniame sektoriuje yra labai svarbi – todėl kad viešajame sektoriuje tikimasi sutikti atsakingus ir patikimus, aukštesnių etinių normų bei standartų nei eiliniai piliečiai darbuotojus. Valstybės tarnautojai savo darbe susiduria su politine, profesine bei asmenine atsakomybėmis, be to šie darbuotojas turi paklusti įstatymui, vengti žalos darymo bei tarnauti visuomenės interesams, būti nešališki, neprarastų teigiamo įvaizdžio ir palaikytų bei tobulintų profesines kompetencijas, būti padorūs, teisingi bei nesavanaudiški. Valdininkas eidamas tarnybą turi derinti bent 12 asmeninių ir profesinių vertybių.

Turėdami stiprų vertybių bei atsakomybių suvokimą, valstybės tarnautojai neturėtų dažnai susidurti su opiausiomis etikos problemomis – piktnaudžiavimu, interesų konfliktais ar korupcija. Savo darbe valstybės tarnautojai turėtų vadovautis etikos kodeksais, kurie gali būti įvairių formų, siekti įvairių tikslų. Siekiant etiško elgesio bei etiško sprendimų priėmimo, valstybės tarnautojai turėtų lankytis etikos seminaruose, mokymuose.

1.6. Valstybės tarnautojo etiško elgesio modelis

Apibendrinus teorinius etiško valstybės tarnautojo elgesio aspektus, šiame skyriuje bus suformuluotas etiško valstybės tarnautojo elgesio modelis, kuriuo remiantis būtų galima atlikti etikos auditą bet kurioje viešojo sektoriaus organizacijoje.

7 paveiksle suformuluotas etiško valstybės tarnautojo elgesio modelis. Siekiant įvertinti pasirinktos viešojo sektoriaus organizacijos etikos egzistavimą bei etikos principų laikymąsi, šis modelis padėtų tai atlikti sistemingai. Etišką valstybės tarnautojo elgesį daugiausia įtakoja puoselėjamos vertybės, etikos kodeksai bei jų paisymas, etiniai mokymai bei kylančios etinės problemos. Kiekvienas veiksnys modelyje vaizduojamas išsamiau.

7 pav. Etiško valstybės tarnautojo elgesio modelis

Puoselėjamos valstybės tarnautojo vertybės bei jų analizė turėtų leisti suformuoti nuomonę apie asmenines bei profesines valstybės tarnautojui būdingas vertybes, pvz.: principingumą, sąžiningumą, geranoriškumą, garbingumą, pažado tesėjimą, pilietiškumą, pagarbą ir kt. Išsamus tokių vertybių tyrimas leistų nustatyti jų tobulinimo ar nykimo priežastis, suformuoti rekomendacijas. Vidinės darbo kultūros įvertinimas taip pat svarbus etiškam elgesiui formuoti – turėdami akivaizdų aukštesnio rango darbuotojų pavyzdį, valstybės tarnautojai įsipareigoja elgtis dorai. Vertybių vertinimas taip pat įgalintų nustatyti bendrą organizacijos politiką, bendrus tikslus.

Etikos kodeksų laikymasis taip pat yra svarbus aspektas. Tik tinkamai bei konkrečiai įvardinti bei suformuluoti etikos kodeksai įpareigoja valstybės tarnautoją elgtis tinkamai. Šiuo modelio pritaikymo etapu būtų analizuojama ar etikos kodeksai viešojo sektoriaus organizacijoje egzistuoja, ar jie pakankamai visiems darbuotojams žinomi bei suprantami, ar jais vadovaujamosi, ar kodeksas tėra formalumas. Šis punktas leistų išsiaiškinti esamos vidinės kontrolės lygį.

Didelis dėmesys etiško elgesio modelyje skirtas etinėms problemoms. Šis modelio tikslas – nustatyti etinių problemų atsiradimo priežastis, dažnį bei požiūrį į jas. Taip pat atskiru punktu būtų analizuojamas etinių problemų šalinimas, sprendimų priėmimo specifika.

2. RADVILIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖS VALSTYBĖS TARNAUTOJO ETIŠKO ELGESIO ANALIZĖ

2.1. Radviliškio savivaldybės pristatymas

Radviliškio rajono savivaldybės teritorija išsidriekusi vidurio Lietuvoje ir yra Šiaulių apskrities dalis.

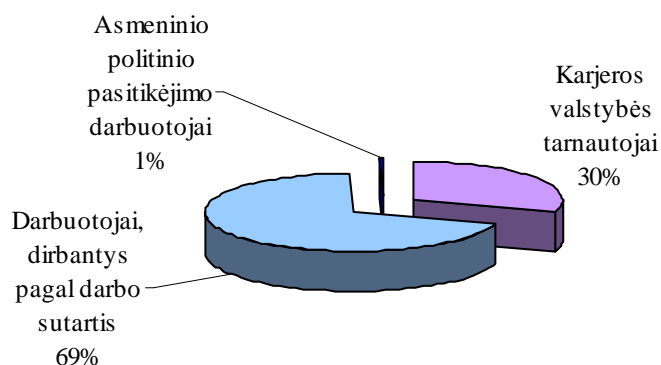
Pagrindinės Radviliškio savivaldybės veiklos kryptys: architektūra ir teritorijų planavimas, buhalterinė apskaita, civilinė ir darbo sauga, civilinė metrikacija, darbas su bendruomenėmis, ekologija, finansai ir žemės nuomos mokestis, informacinės technologijos, viešieji ryšiai, kalbos tvarkyba, investicijos ir projektų valdymas, jaunimo reikalai, kapitalinė statyba ir melioracija, karo prievolė ir mobilizacija, kontrolė, kultūra ir paveldosauga, piliečių priėmimas, raštvedyba, pirminė teisinė pagalba, socialinė parama, sprendimų priėmimas, sveikata ir sportas, turtas ir vietinis ūkis, vaiko teisės, vidaus auditas, viešieji pirkimai, žemės ūkis (Radviliškio savivaldybė, 2010).

2009 m. pradžioje Radviliškio rajono savivaldybės taryba patvirtino 121 532,9 tūkst.Lt biudžetą, kuris paskirstytas 31 asignavimų valdytojams. Didžiausia išlaidų dalis pagal biudžeto funkcijas tenka švietimo sistemai (66284,2 tūkst.Lt.), pagal ekonominę klasifikaciją – darbo užmokestis su socialiniu draudimu (66861,5 tūkst.Lt (Radviliškio savivaldybės veiklos ataskaita, 2009).

Analizuojamos savivaldybės organizacinė struktūra sudaryta iš keturių pavaldumo lygių (žr. 11 pr. 1 pav.). Aukščiausiai Radviliškio savivaldybės struktūrai – tarybai – pavaldžios komisijos, komitetai, savivaldybės kontrolės ir audito tarnyba, meras, administracijos direktorius. Savo pavadotojus turi meras ir administracijos direktorius. Administracijos direktoriui taip pat pavaldūs 15 skyrių, 6 specialistai ir 12 seniūnijų.

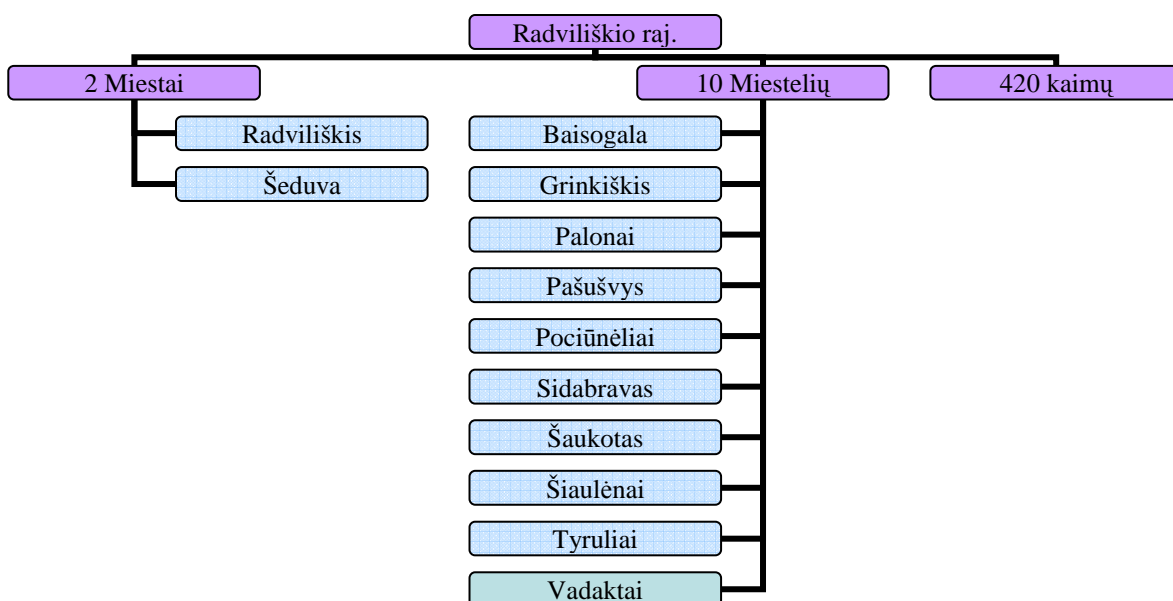
2009 metais Radviliškio rajono savivaldybės administracijoje dirba 304 darbuotojai. Visus analizuojamos savivaldybės administracijoje dirbančius darbuotojus pagal jų pareigybes galima suskirstyti į tris grupes: asmeninio politinio pasitikėjimo darbuotojai (vadovybė), karjeros valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis. Daugiausiai savivaldybėje yra darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis (69 proc.) (žr. 8 pav.).

Radviliškio rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai gauna nuo 3 iki 18 procentų pareiginės algos priedą už kiekvienus valstybės tarnyboje ištarnautus 3 metus, taip pat priedą už trečią, antrą arba pirmą kvalifikacinę klasę, kurie atitinkamai sudaro 10, 20 arba 30 procentų pareiginės algos.

8 pav. Radviliškio savivaldybės administracijos darbuotojų pasiskirstymas pagal jų pareigybes (sudaryta remiantis Radviliškio savivaldybė, 2010)

Radviliškio rajono savivaldybės tarnautojai aptarnauja 48423 gyventojus (Radviliškio rajono savivaldybė, 2010). Jie gyvena analizuojamai savivaldybei priklausančiuose miestuose, miesteliuose bei kaimuose (žr. 9 pav.).

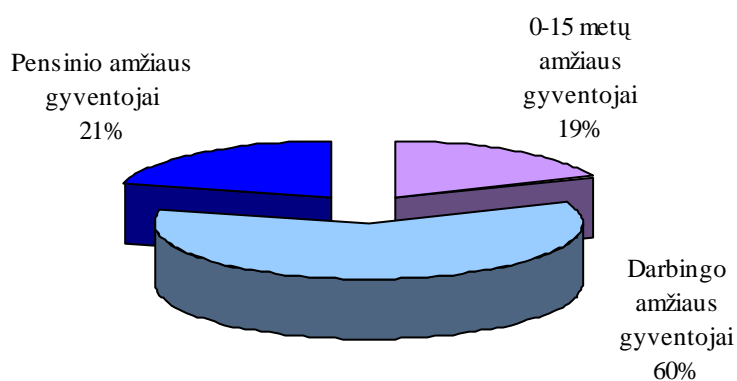
9 pav. Radviliškio raj. savivaldybei priklausančios teritorijos (sudaryta remiantis Statistikos departamentas, 2009)

Radviliškio r. savivaldybės valstybės tarnautojų elgesį jo etiškumo aspektu reguliuoja Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės (2002) (žr.13 pr.).

Radviliškio rajono gyvenamosios vietovės yra gana smulkios: kaimai, kuriuose gyvena iki 10 gyventojų, arba nuo 11 iki 50 gyventojų, sudaro praktiškai po trečdalį visų viensėdžių. Tuo tarpu gyvenvietės, turinčios virš 100 gyventojų, sudarė 15 proc. visų kaimų ir viensėdžių (VGTU Teritorijų planavimo institutas, 2007).

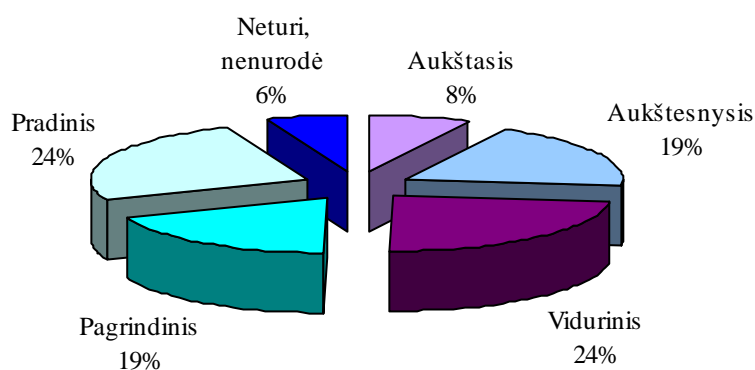
Pagal vidutinį gyventojų amžių Radviliškio rajono savivaldybė patenka į grupę, kurioje jis siekia 38,5 – 39,4 metus. Radviliškio rajono gyventojų amžiaus grupių pasiskirstymas pateikiamas 10 paveiksle.

Miestuose darbingo 20 – 59 metų amžiaus gyventojų dalis yra 3,2 proc. didesnė nei kaime. Skirtingai nuo daugumos Lietuvos savivaldybių, vyresnių nei 60 metų amžiaus asmenų dalis mieste ir kaime yra praktiškai lygi.

10 pav. Radviliškio raj. savivaldybės gyventojų pasiskirstymas pagal amžių, proc., 2007 m. (sudaryta remiantis VGTU Teritorijų planavimo institutas, 2007)

Didžioji dalis (23,5proc.) Radviliškio rajono savivaldybėje gyvenančių žmonių yra įgiję vidurinį išsilavinimą, mažiausiai gyventojų yra neturinčių jokio išsilavinimo (6,2 proc.) ir turinčių aukštąjį išsilavinimą (7,5 proc.) (žr. 11 pav.).

11 pav. Radviliškio raj. savivaldybės gyventojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc., 2007 m. (sudaryta remiantis VGTU Teritorijų planavimo institutas, 2007)

Taigi, apibendrinant šį poskyrį galima teigti, kad analizuojamos savivaldybės organizacinė struktūra sudaryta iš keturių pavaldumo lygių. 2009 metais Radviliškio rajono savivaldybės

administracijoje dirba 304 darbuotojai. Visus analizuojamos savivaldybės administracijoje dirbančius darbuotojus pagal jų pareigybes galima suskirstyti į tris grupes: vadovybė, karjeros valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis. Daugiausiai savivaldybėje yra darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis. Radviliškio rajono savivaldybės tarnautojai aptarnauja 48423 gyventojus, gyvenančius analizuojamai savivaldybei priklausančiuose 2 miestuose, 10 miestelių bei 420 kaimų. Radviliškio savivaldybės gyventojų vidutinis amžius 38,5 – 39,4 metai. Dauguma jų įgiję vidurinį išsilavinimą.

2.2. Tyrimo metodika

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Radviliškio savivaldybės tarnautojų veiklos ypatumus jos etiškumo aspektu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti ir palyginti Radviliškio rajono savivaldybėje deklaruojamas ir realiai valstybės tarnautojų darbe taikomas vertybes.
2. Išanalizuoti Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų etinių principų laikymosi pagrindinius bruožus.
3. Įvardinti Radviliškio rajono savivaldybėje dažniausiai pasitaikančias etines problemas.
4. Išsiaiškinti, kokios normos ir taisyklės realiai reglamentuoja Radviliškio rajono savivaldybėje dirbančių valstybės tarnautojų kasdieninę veiklą.

Tyrimo metodas – anoniminė anketinė apklausa.

Tyrimo instrumentas – anketa. Tyrimo anketą sudaro 32 klausimai (žr.12 pr.). Anketos struktūroje – trys dalys: įžanginė, pagrindinė ir respondentų demografinių klausimų blokas. Pagrindinėje anketos dalyje pateiktus klausimus galima suskirstyti į penkias grupes:

1. Klausimai, į kuriuos respondentų pateikti apibendrinti atsakymai leis įvertinti Radviliškio savivaldybėje deklaruojamas ir realiai įgyvendinamas vertybes.
2. Klausimai, į kuriuos respondentų pateikti apibendrinti atsakymai leis išanalizuoti Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų etinių principų laikymosi pagrindinius bruožus.
3. Klausimai, į kuriuos respondentų pateikti apibendrinti atsakymai leis įvardinti Radviliškio rajono savivaldybėje dažniausiai pasitaikančias etines problemas.
4. Klausimai, į kuriuos respondentų pateikti apibendrinti atsakymai leis išsiaiškinti, kokios nors ir taisyklės realiai reglamentuoja Radviliškio rajono savivaldybėje dirbančių valstybės tarnautojų kasdieninę veiklą.

7 lentelėje pateikiami atskirų klausimų grupių tikslai bei numeriai tyrimo instrumentarijuje.

7 lentelė

Tyrimo instrumentarijaus pagrindimas

<i>Klausimų grupės pavadinimas</i>	<i>Klausimų numeriai</i>	<i>Klausimų tikslas</i>
<i>Egzistuojančios vertybės</i>	1-2	Šių anketoje suformuluotų klausimų tikslas – išsiaiškinti, kokios pagrindinės etinės vertybės Radviliškio savivaldybės valstybės tarnautojų tarpe yra deklaruojamos, o kurios iš jų realiai taikomos ir kasdieninėje šios organizacijos darbuotojų veikloje
<i>Visuomenės tarnybos etinių principų laikymasis</i>	3-14	Šios klausimų grupės tikslas – įvertinti, ar Radviliškio r. savivaldybėje dirbantys valstybės tarnautojai yra susipažinę su pagrindinėmis valstybės tarnybos etikos normomis, ar jų laikosi, ar šių normų laikymasis yra priimtinas ir svarbus jiems patiems.
<i>Etinės problemos</i>	15-24	Šios klausimų grupės tikslas – išsiaiškinti, ar (jei taip, tai kaip dažnai) Radviliškio r. savivaldybėje išskyla pagrindinių etinių problemų: biurokratizmas, apgavystės, interesų konfliktai, piktnaudžiavimas valdžia, išėikvojimas, korupcija, seksualinis priekabiavimas. Respondentų daugumo atsakymai į šiuos klausimus leis įvertinti šios įstaigos darbuotojų daugumo požiūrį į šių problemų egzistavimą bei jų nusiteikimą tokių problemų ateityje išvengti.
<i>Etikos kodekso egzistavimas</i>	25-27	Šių klausimų tikslas – išsiaiškinti, ar Radviliškio r. savivaldybėje egzistuoja formalūs ar neformalūs etikos kodeksai, ar šios organizacijos valstybės tarnautojai yra linkę jų laikytis ir ar šioje savivaldybėje yra numatytos visiems darbuotojams žinomos tam tikros formalios ir neformalios sankcijos už tokių kodeksų nesilaikymą.
<i>Demografinės respondentų charakteristikos</i>	28-32	Šios klausimų grupės tikslas – įvertinti tyrime dalyvavusių Radviliškio r. savivaldybės valstybės tarnautojų demografines ir su tiesiogine jų veikla analizuotoje organizacijoje susijusias charakteristikas: lytį, amžių, išsilavinimą, darbo stažą valstybės tarnyboje bei užimamas dabartines pareigas valstybės tarnyboje.

Tyrimo objektas – Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojai.

Tyrimo imtis. Tyrimo imtis apskaičiuota vadovaujantis Paniotto formule (Paulauskaitė, Vanagas, 1998):

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}};$$

Kur:

n – reikiamas respondentų skaičius;

Δ - 0,05 paklaida;

N – tiriamos visumos narių skaičius.

Kadangi, remiantis 2009 m. duomenimis, Radviliškio savivaldybėje dirbo 91 valstybės tarnautojas, tai reprezentatyvi tyrimo imtis būtų 74 respondentai. Kadangi nemažos dalies respondentų dažnai nebūdavo darbo vietoje, t.y. jie nuolat išvykdavo, be to, respondentams itin nenoriai pildant anketas, apklausti buvo 56 respondentai. Tai sudaro 76 proc. visos reikalingos apklausti tyrimo imties.

Tyrimo atlikimo laikas. Tyrimas buvo atliekamas 1 mėnesį, t.y. vasario mėnesio 1-28 dienomis.

Tyrimo organizavimas. Tyrimas buvo atliekamas internetinės svetainės „Apklausa.lt“ pagalba. Šioje svetainėje pateikus sudarytą anketą bei užsakius apklausą kiekvienas Radviliškio savivaldybės valstybės tarnautojas galėjo užpildyti elektroninę anketą. Minėtą anketą pildyti savivaldybės darbuotojai buvo pakviesti elektroniniu laišku, kuris buvo išsiųstas įstaigos vidaus tinkle nurodant interaktyvų adresą į minėtą apklausą.

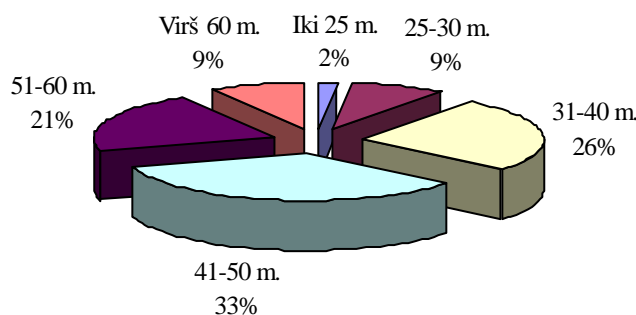
Mėnesio pabaigoje svetainė „Apklausa.lt“ tyrimo atlikėjai pateikė apibendrintus tyrimo rezultatus grafinės procentinės ataskaitos pavidalu.

Tyrimo ataskaitos parengimas. Anketiniai duomenys buvo apibendrinami ir analizuojami naudojant MS Excel 2003 kompiuterinę programą. Tyrimo ataskaita parengta naudojantis kompiuterine programa MS Word 2003.

2.3. Radviliškio savivaldybės valstybės tarnautojų elgsenos vertinimas jo etiškumo požiūriu

2.3.1. Respondentų demografinės charakteristikos

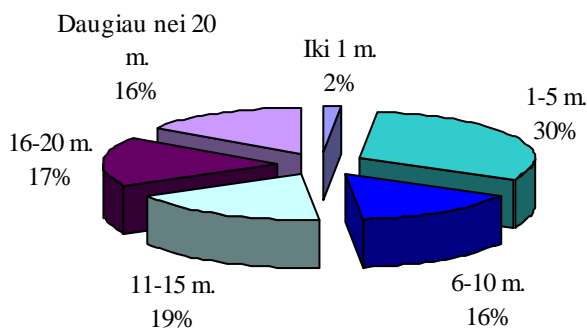
Tyrimo dalyvavo 81 proc. moterų ir 19 proc. vyrų (žr. 9 pr. 3 lent.). Dauguma jų yra 41-50 metų (33 proc.) ir 31-40 metų (26 proc.) amžiaus. Tyrimo praktiškai visai nedalyvavo respondentai iki 25 metų (žr. 12 pav. ir 10 pr.1 lent.).

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių, proc.

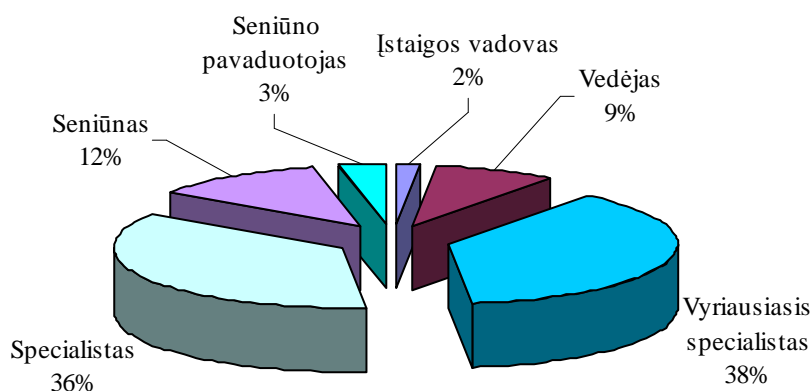
88 proc. respondentų yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 7 proc. – aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą (žr. 9 pr. 4 lent.). Vidurinį ir aukštesnįjį išsilavinimą turintys respondentai sudarė 5 proc. visos imties.

Pagal darbo stažą Radviliškio rajono savivaldybėje respondentai pasiskirstė labai įvairiai. Didžiausią respondentų grupę – 30 proc. – sudaro respondentai, Radviliškio rajono savivaldybėje dirbantys iki 5 metų. Kita vertus, likusioji respondentų dalis analizuojamoje viešojoje įstaigoje dirba jau pakankamai ilgai: 19 proc. – 11-15 metų, 17 proc. – 16-20 metų, 16 proc. – 6-10 metų, 16 proc. – virš 20 metų (žr. 13 pav. ir 10 pr. 2 lent.).

13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal jų darbo stažą Radviliškio rajono savivaldybėje, proc.

Pristatant respondentes pagal jų užimamas pareigas Radviliškio rajono savivaldybėje, galima sakyti, kad apklausoje dalyvavo labai skirtingų pareigybių darbuotojai: įstaigos vadovas, vedėjas, specialistai, vyriausi specialistai, seniūnai ir jų pavaduotojai (žr. 14 pav.).

14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal jų užimamas pareigybes Radviliškio rajono savivaldybėje, proc.

Užimamų pareigybių požiūriu daugiausiai buvo respondentų, užimančių vyriausių specialistų (38 proc.) ir specialistų (36 proc.) pareigas (taip pat žr. 10 pr. 3 lent.).

Apibendrinant šį poskyrį galima padaryti išvadą, kad tyrime daugiausiai dalyvavo virš 40 metų amžiaus, aukštąjį universitetinį išsilavinimą įgijusios Radviliškio savivaldybės valstybės tarnautojos, šioje įstaigoje dirbančios ilgiau nei 10 metų ir užimančios vyriausių specialisčių ir specialisčių pareigyles.

2.3.2. Valstybės tarnautojų tarpe vyraujančios vertybės

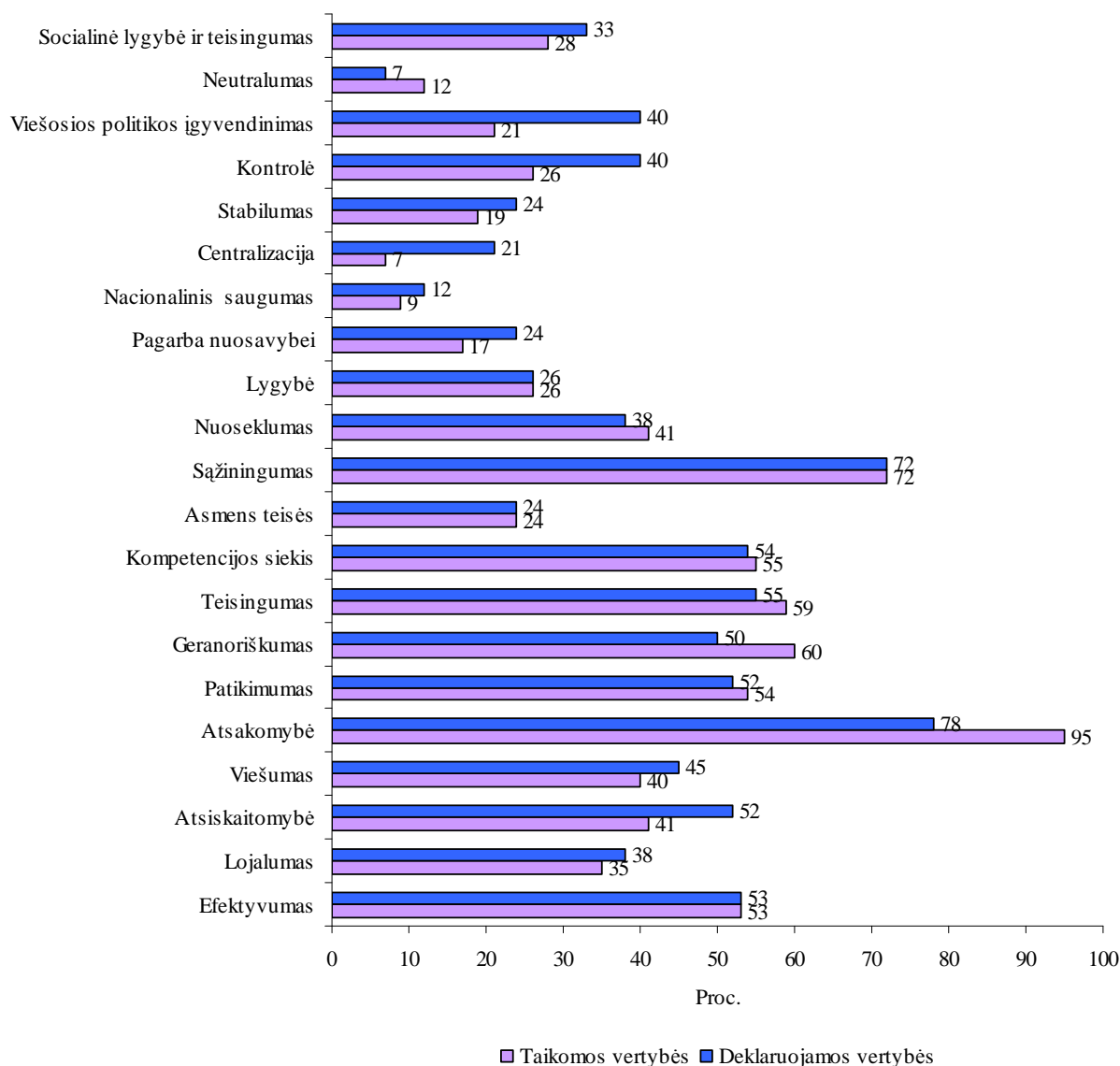
Apibendrinus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad Radviliškio rajono savivaldybėje labiausiai deklaruojamos vertybės yra atsakomybė (78 proc.), sąžiningumas (72 proc.), teisingumas (55 proc.), kompetencijos siekis, (54 proc.), efektyvumas (53 proc.), atsiskaitomybė (52 proc.), patikimumas (52 proc.), geranoriškumas (50 proc. (žr. 15 pav. ir 2 pr. 1 lent.).

Analizuotoje įstaigoje labiausiai kasdieninėje veikloje taikomos vertybės yra atsakomybė (95 proc.), sąžiningumas (72 proc.), geranoriškumas (60 proc.), teisingumas (59 proc.), kompetencijos siekis (55 proc.), patikimumas (54 proc.), efektyvumas (53 proc.).

Palyginus Radviliškio rajono savivaldybės kasdieninėje veikloje praktikuojamas ir deklaruojamas pagrindines vertybes paaiškėjo, kad atsakomybė ir sąžiningumas yra dvi svarbiausios vertybės, kurios Radviliškio savivaldybėje yra ir deklaruojamos, ir praktikuojamos kasdieninėje veikloje. Taip pat į deklaruojamų ir taikomų kasdieninėje valstybės tarnautojų veikloje vertybių penketuką pateko tokios vertybės, kaip teisingumas ir kompetencijos siekis.

Mažiausiai Radviliškio raj. savivaldybėje deklaruojamos ir taikomos vertybės yra neutralumas, nacionalinis saugumas, pagarba nuosavybei ir centralizacija. Pakankamai retai respondentai žymėjo ir tokias savo darbinės veiklos vertybes, kaip lygybė, stabilumas ir asmens teisės.

Lyginant skirtingas vertybes didžiausias atotrūkis tarp jų deklaravimo ir realaus taikymo pastebėtas respondentams vertinant tokias vertybes, kaip atsakomybė, viešosios politikos įgyvendinimas, kontrolė, pagarba nuosavybei, geranoriškumas, atsiskaitomybė. Atsakomybė ir geranoriškumas respondentų darbe labiau taikoma nei viešai deklaruojama. Tuo tarpu visos kitos aukščiau paminėtos vertybės yra labiau deklaruojamos nei respondentų taikomos kasdieninėje Radviliškio rajono savivaldybės veikloje.

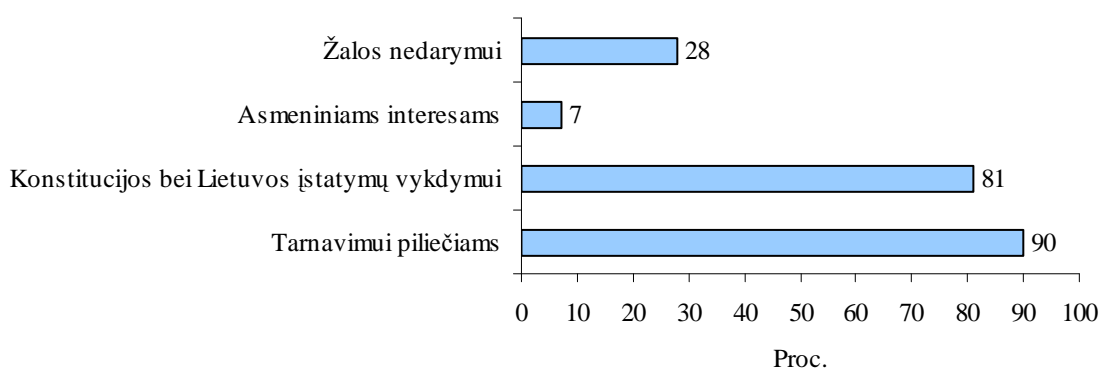
15 pav. Vertybės, kurias respondentai deklaruoja ir praktikuoja savo darbe Radviliškio raj. savivaldybėje, proc.

Taigi, apibendrinant šį poskyrį galima padaryti išvadą, kad atsakomybė ir sąžiningumas yra dvi svarbiausios vertybės, kurios Radviliškio savivaldybėje yra ir deklaruojamos, ir praktikuojamos kasdieninėje veikloje. Mažiausiai Radviliškio raj. savivaldybėje deklaruojamos ir taikomos vertybės yra neutralumas, nacionalinis saugumas, pagarba nuosavybei ir centralizacija.

2.3.3. Etinių principų laikymasis

48 proc. respondentų teigimu, Radviliškio savivaldybėje besilankantys asmenys paprastai šios įstaigos darbuotojams kelia aukštesnius reikalavimus nei privačioje srityje dirbantiems asmenims (žr. 3 pr. 1 lent.). Į tai atsižvelgiant didžioji dalis respondentų (53 proc.) darbo metu stengiasi laikytis aukštesnių etinių normų bei standartų nei eiliniai piliečiai (žr. 3 pr. 2 lent.).

Kadangi kiekvienas etiškai besielgiantis valstybės tarnautojas privalo laikytis tam tikrų etikos principų (jie buvo pristatyti teorinėje darbo dalyje), tyrimo metu norėta išsiaiškinti, ar šių principų laikosi dauguma tyrime dalyvavusių Radviliškio rajono savivaldybės tarnautojų. Apibendrinus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad 90 proc. respondentų atlikdami savo pareigas savivaldybėje pirmiausiai dėmesį skiria tarnavimui piliečiui, o tik po to – kitiems dalykams. Pareiga tarnauti piliečiui netgi pralenkė jų įsipareigojimą vykdyti Konstitucijos bei Lietuvos įstatymų nurodymus (81 proc.) (žr. 16 pav.). Respondentų kasdieninėje veikloje praktiškai jokio vaidmens neatlieka jų asmeniniai interesai – tik 7 proc. atsakė, kad dirbdami analizuojamoje valstybinėje įstaigoje jie prioritetą skiria asmeniniams interesams (taip pat žr. 3 pr. 3 lent.).

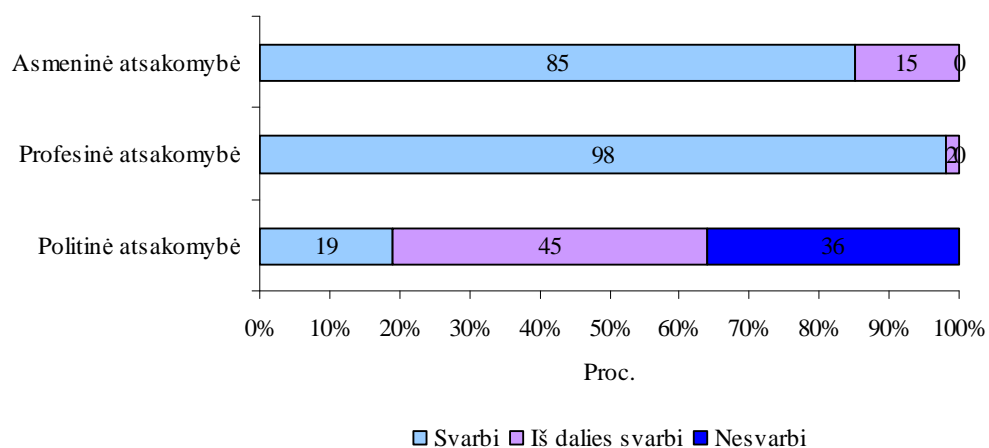

16 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pagal tai, kam paprastai savo darbe jie skiria prioritetą, proc.

Išsiaiškinus, kad atsakomybė yra viena svarbiausių Radviliškio rajono savivaldybės tarnautojų deklaruojamų ir realiai taikomų vertybių, tikslinga buvo išsiaiškinti – koks atsakomybės tipas – politinė, profesinė ar asmeninė – yra svarbiausias respondentams. Į šį klausimą apibendrinti respondentų atsakymų variantai pateikiami 17 paveiksle.

Kaip galima pastebėti iš 17 paveiksle pateiktų duomenų, respondentams savo darbe yra svarbiausia profesinė atsakomybė (98 proc.). Taip pat nemažiau svarbi yra ir asmeninė atsakomybė atliekant savo pareigas Radviliškio rajono savivaldybėje (85 proc.). politinė atsakomybė daugumai tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų yra arba tik iš dalies svarbi (45 proc.), arba visiškai nesvarbi (36 proc.) (taip pat žr. 3 pr. 4 lent.).

Didžioji dalis tyrime dalyvavusių Radviliškio savivaldybės tarnautojų palankiai įvertino daugumo į jų įstaigą besikreipiančiųjų požiūrį į pačią įstaigą ir joje dirbančius tarnautojus: 34 proc. respondentų mano, kad Radviliškio rajono gyventojai, besikreipiantys pagalbos į savivaldybę ja ir joje dirbančiais darbuotojais pasitiki, 61 proc. respondentų mano, kad jais pasitikima tik iš dalies (žr. 4 pr. 1 lent.).

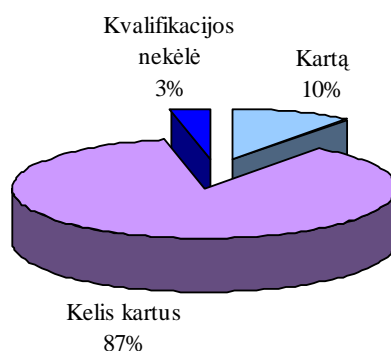

17 pav. Skirtingų atsakomybės tipų svarba respondentams jų darbe, proc.

93 proc. respondentų asmeniškai yra svarbu kurti ir palaikyti teigiamą Radviliškio rajono savivaldybės įvaizdį visuomenėje (žr. 4 pr. 2 lent.).

Vertinant respondentų kasdieninės veiklą jos etiškumo aspektu tikslinga įvertinti ir jų pačių polinkį tobulėti siekiant didinti savo atliekamų pareigų efektyvumą. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad didžiosios dalies (78 proc.) respondentų kvalifikacija yra tolygi jų užimamoms pareigoms savivaldybėje (žr. 5 pr. 3 lent.). 95 proc. visų tyrime dalyvavusių Radviliškio rajono savivaldybės tarnautojų yra asmeniškai suinteresuoti kelti savo kvalifikaciją (žr. 4 pr. 4 lent.). Net 97 proc. visų respondentų jau yra kėlę savo kvalifikaciją: 10 proc. tai darė vieną kartą, 87 proc. – po kelis kartus (žr. 18 pav. ir 5 pr. 1 lent.).

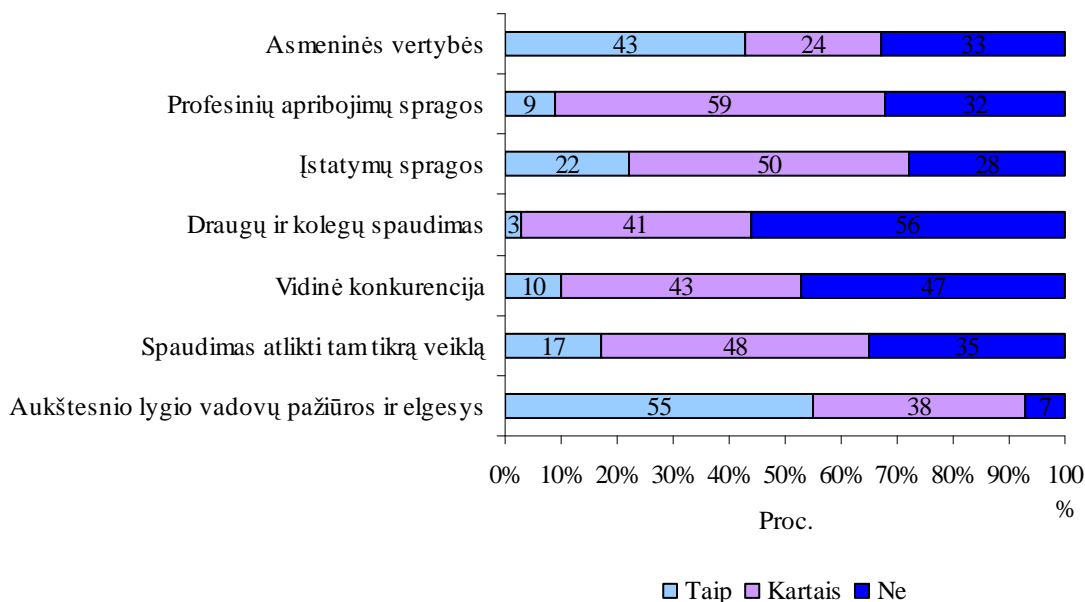
Tyrimo metu taip pat buvo įvertinti veiksniai, įtakojantys tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų kasdieninių pareigų savivaldybėje atlikimo procesą ir jo efektyvumą (žr. 19 pav.).

18 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jie kada nors kėlė kvalifikaciją dirbdami Radviliškio savivaldybėje, proc.

Labiausiai respondentų darbinės veiklos ypatumus įtakoja jų aukštesnio lygio vadovų pažiūros ir elgesys (55 proc.) bei asmeninės respondentų vertybės (43 proc.). Respondentų nuomone, mažiausiai jų darbo Radviliškio savivaldybėje procesą ir jo efektyvumą lemia jų draugų

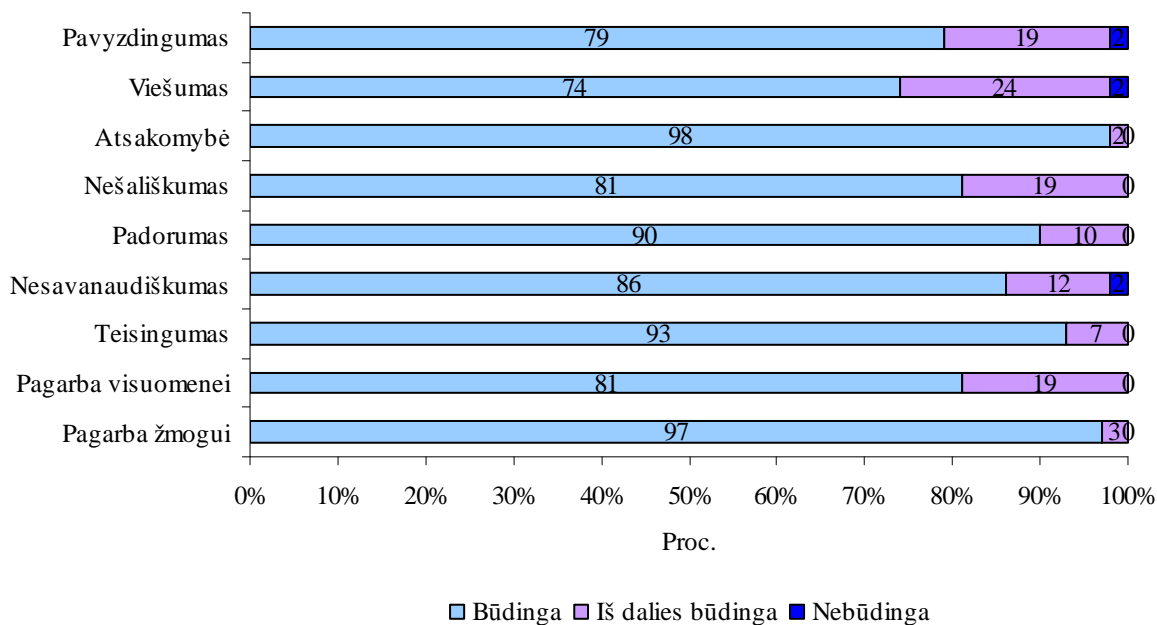
ir kolegų spaudimas (56 proc.), bei vidinė konkurencija (47 proc.). Daugiau nei pusė respondentų pastebėjo, kad kartais jiems efektyviai atlikti savo darbą trukdo profesinių apribojimų spragos (59 proc.) bei įstatymų spragos (50 proc.) (taip pat žr. 5 pr. 2 lent.).

19 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal tai, kokie veiksniai įtakoja jų kasdieninių pareigų Radviliškio savivaldybėje atlikimo procesą, proc.

Teorinėje darbo dalyje daug buvo kalbama apie pagrindinius valstybės tarnautojų etikos principus. Tyrimo metu norėta sužinoti, kokia dalis respondentų galėtų juos išvardinti. Paaiškėjo, kad 50 proc. respondentų galėtų juos išvardinti visus, o 43 proc. žino kai kuriuos jų (žr. 5 pr. 3 lent.).

Tyrimo dalyvavusiems Radviliškio rajono savivaldybės tarnautojams atliekant savo pareigas minėtoje įstaigoje būdingi šie etiniai veiklos principai: pagarba žmogui (97 proc.), atsakomybė (98 proc.), teisingumas (93 proc.), padorumas (90 proc.) ir kt. Mažiausias respondentų skaičius minėjo tokius jų įstaigoje praktikuojamus principus kaip viešumas (74 proc.), pavyzdingumas (79 proc.) ir nešališkumas (81 proc.) (žr. 20 pav. ir 6 pr. 1 lent.).

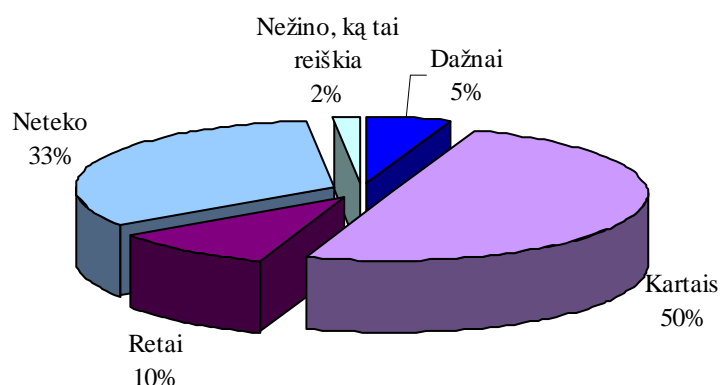
20 pav. Veiklos principai, kurie yra būdingi respondentams, jiems atliekant savo pareigas Radviliškio savivaldybėje, proc.

Apibendrinant šį poskyrį galima pateikti tokias išvadas:

- Radviliškio savivaldybėje besilankantys asmenys paprastai šios įstaigos darbuotojams kelia aukštesnius reikalavimus nei privačioje srityje dirbantiems asmenims.
- 90 proc. respondentų atlikdami savo pareigas savivaldybėje pirmiausiai dėmesį skiria tarnavimui piliečiui.
- Savo darbe respondentams yra svarbiausia profesinė atsakomybė.
- Radviliškio rajono savivaldybe ir joje dirbančiais tarnautojais visuomenės dauguma, respondentų požiūriu, pasitiki iš dalies.
- 93 proc. respondentų asmeniškai yra svarbu kurti ir palaikyti teigiamą Radviliškio rajono savivaldybės įvaizdį visuomenėje.
- Didžiosios dalies (78 proc.) respondentų kvalifikacija yra tolygi jų užimamoms pareigoms savivaldybėje. 95 proc. visų tyrime dalyvavusių Radviliškio rajono savivaldybės tarnautojų yra asmeniškai suinteresuoti kelti savo kvalifikaciją. 97 proc. visų respondentų jau yra kėlę savo kvalifikaciją.
- Labiausiai respondentų darbinės veiklos ypatumus įtakoja jų aukštesnio lygio vadovų pažiūros ir elgesys (55 proc.) bei asmeninės respondentų vertybės (43 proc.).
- Tyrime dalyvavusiems Radviliškio rajono savivaldybės tarnautojams atliekant savo pareigas minėtoje įstaigoje būdingi šie etiniai veiklos principai: pagarba žmogui (97 proc.), atsakomybė (98 proc.), teisingumas (93 proc.), padorumas (90 proc.) ir kt.

2.3.4. Etinės problemos

Pusė visų tyrime dalyvavusių Radviliškio rajono savivaldybėje dirbančių valstybės tarnautojų teigia, kad jie kartais savo veikloje susiduria su etinėmis problemomis (žr. 21 pav. ir 5 pr. 4 lent.). Niekuomet su jomis neteko susidurti 33 proc. respondentų.

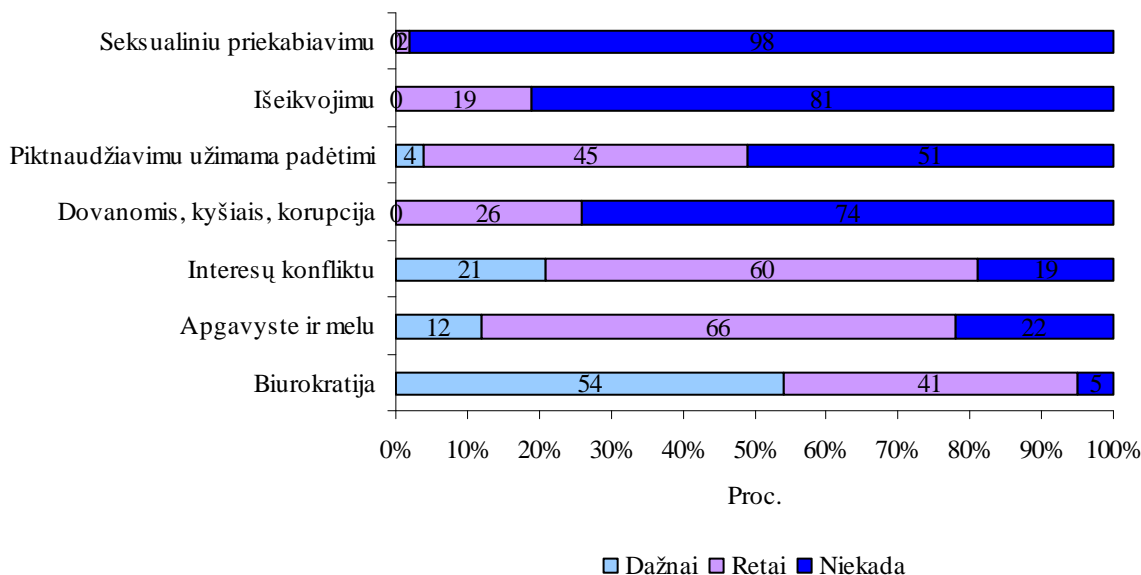
21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems yra tekę savo darbe susidurti su etine problema, proc.

22 paveiksle pateikiamos etinės problemos, su kuriomis dažniausiai susiduria respondentai, dirbdami analizuojamoje valstybinėje įstaigoje. Kaip galima pastebėti iš minėto paveikslo, dažniausiai respondentai nurodė biurokratiją (54 proc.). Retai, tačiau vis tik tenka respondentams susidurti su tokiomis etinėmis problemomis, kaip interesų konfliktai (60 proc.), apgavystė ir melas (66 proc.), piktnaudžiavimas užimama padėtimi (45 proc.). Rečiausiai Radviliškio savivaldybėje dirbantys tyrime dalyvavę tarnautojai savo darbe susiduria su seksualiniu priekabiavimu, išėikvojimu, dovanomis, kyšiais ir korupcija (taip pat žr. 6 pr. 2 lent.).

Analizuojamoje įstaigoje valstybės tarnautojai nevengia biurokratizmo. Didžioji dalis - 46 proc. respondentų atlikdami savo pareigas Radviliškio rajono savivaldybėje griežtai laikosi numatytų biurokratiškas reikalavimų, o 29 proc. esant reikalui netgi sukuria naujų. Tik 10 proc. stengiasi juos kiek įmanoma labiau sumažinti, o 15 proc. elgiasi pagal situaciją (žr. 7 pr. 2 lent.).

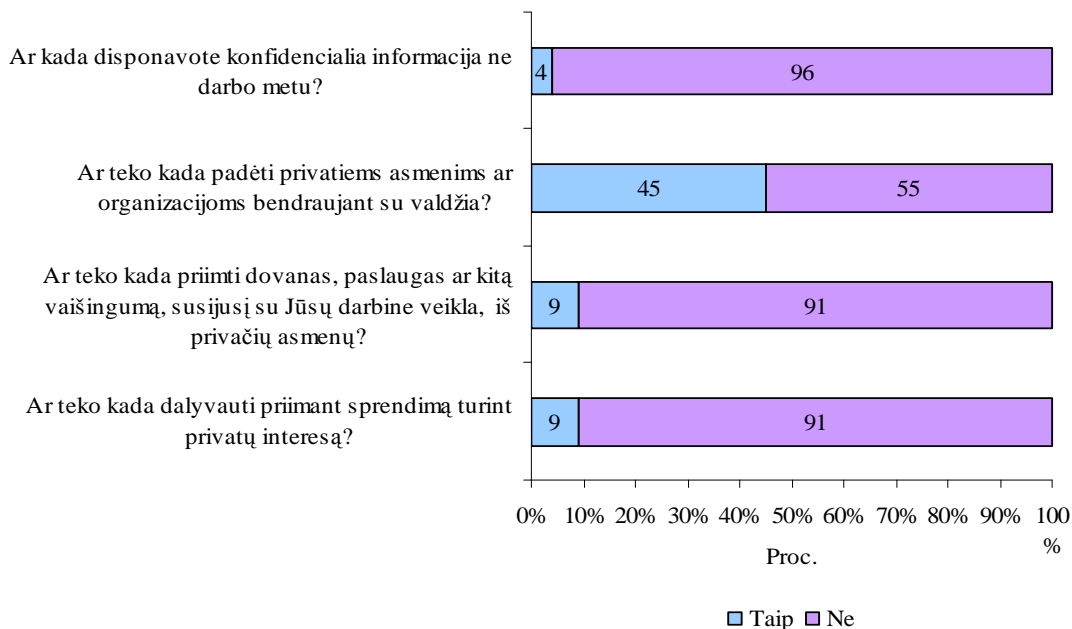
Respondentų daugumos nuomone, Radviliškio rajono savivaldybėje beveik nepiktnaudžiauama pasitikėjimu (79 proc.), organizacijos turtu ir lėšomis (72 proc.), darbuotojais (71 proc.), tarnybine padėtimi ir valdžia (60 proc.). Vis tik dažniausiai analizuojamoje įstaigoje pasitaikanti piktnaudžiavimo prielaida – piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi ir valdžia (40 proc.) (žr. 7 pr. 1 lent.).

Tyrimo metu buvo vertinamas ir tokio etinio principo, kaip asmeninio intereso vengimas, taikymą Radviliškio rajono savivaldybės kasdieninėje veikloje (žr. 23 pav. ir 7 pr. 4 lent.).

22 pav. Etinės problemos, su kuriomis respondentams asmeniškai tenka susidurti dirbant Radviliškio savivaldybėje, proc.

45 proc. respondentų teigia, kad jiems asmeniškai yra tekę padėti privatiems asmenims ar organizacijoms bendraujant su valdžia. Tik 4 proc. respondentų yra tekę disponuoti konfidencialia informacija ne darbo metu. Po 9 proc. visos respondentų imties teigė, kad jiems iš privačių asmenų yra tekę priimti dovanas, paslaugas ar kitą vaišingumą, susijusių su jų darbine veikla bei yra tekę dalyvauti priimant sprendimą turint privatų interesą.

23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal jų privataus intereso panaudojimo savo kasdieninėje veikloje Radviliškio savivaldybėje ypatumus, proc.

84 proc. Radviliškio rajono savivaldybėje dirbančių ir tyrime dalyvavusių tarnautojų teigia, kad jie savo pareigas stengiasi atlikti kiek įmanoma geriau; 16 proc. respondentų stengiasi į savo darbą įdėti pastangų tiek, kiek iš jų yra reikalaujama (žr. 8 pr. 1 lent.). Didžioji dalis respondentų – 64 proc. – savo pareigas savivaldybėje visada atlieka sąžiningai. Kita vertus, nemaža dalis respondentų (36 proc.) teigia, kad jie sąžiningai dirba ne visada, bet dažniausiai (žr. 8 pr. 2 lent.).

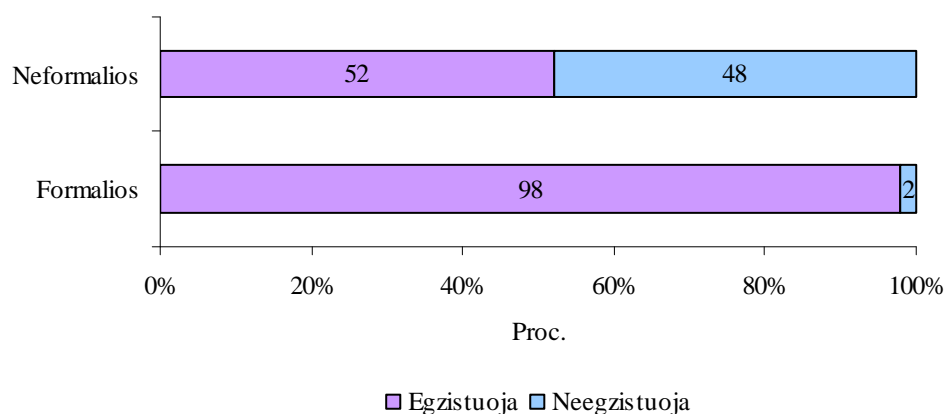
Anketinės apklausos pagalba taip pat norėta išsiaiškinti, kaip dažnai ir kokias sankcijas už etinių principų pažeidimą sulaukia Radviliškio rajono savivaldybėje dirbantys valstybės tarnautojai. Apibendrinus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad nors ir labai retai šioje įstaigoje respondentai yra baudžiami už nusižengimą etiniams principams, vis tik jei tai įvyksta, tarnautojai baudžiami dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi (25 proc.), perdėto biurokratizmo (19 proc.), išsikvojimo (14 proc.) (žr. 8 pr. 3 lent.).

Apibendrinant šį poskyrį galima pateikti šias išvadas:

- Pusė visų tyrime dalyvavusių Radviliškio rajono savivaldybėje dirbančių valstybės tarnautojų teigia, kad jie kartais savo veikloje susiduria su etinėmis problemomis.
- Pagrindinė etinė problema, su kuria dažniausiai susiduria respondentai, dirbdami Radviliškio savivaldybėje – biurokratija. Didžioji dalis - 46 proc. respondentų atlikdami savo pareigas Radviliškio rajono savivaldybėje griežtai laikosi numatytų biurokratinių reikalavimų.
- Daugumai respondentų yra tekę veikti ne pagal savo profesinius reikalavimus.
- Respondentų daugumos nuomone, Radviliškio rajono savivaldybėje beveik nepiktnaudžiaujama pasitikėjimu (79 proc.), organizacijos turtu ir lėšomis (72 proc.), darbuotojais (71 proc.), tarnybine padėtimi ir valdžia (60 proc.).
- 45 proc. respondentų teigia, kad jiems asmeniškai yra tekę padėti privatiems asmenims ar organizacijoms bendraujant su valdžia, t.y. nusižengti etiniam principui – nepiktnaudžiauti asmeniniu interesu.
- 84 proc. Radviliškio rajono savivaldybėje dirbančių ir tyrime dalyvavusių tarnautojų teigia, kad jie savo pareigas stengiasi atlikti kiek įmanoma geriau. Didžioji dalis respondentų – 64 proc. – savo pareigas savivaldybėje visada atlieka sąžiningai.
- Už nusižengimą etiniams principams respondentai yra baudžiami labai retai, nes tokių nusižengimų pasitaiko taip pat labai retai.

2.3.5. Etiško elgesio reguliavimas

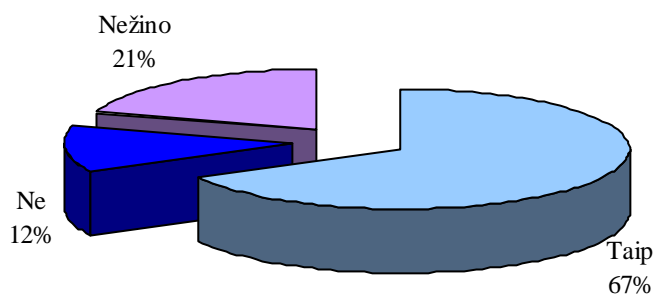
Apibendrinti tyrimo rezultatai parodė, kad Radviliškio rajono savivaldybėje egzistuoja tam tikros formalios darbuotojų elgesio reguliavimo taisyklės (žr. 24 pav.). Atsakinėdami į klausimą, ar greta formalių elgesio taisyklių jų organizaciją egzistuoja ir tam tikros neformalios savivaldybės darbuotojų elgesio taisyklės, 52 proc. respondentų atsakė, kad tokios taisyklės jų įstaigoje yra. Šiek tiek mažiau nei pusė (48 proc.) respondentų teigia, kad neformalių taisyklių jų savivaldybėje nėra (taip pat žr. 8 pr. 4 lent.).

24 pav. Darbuotojų elgesio taisyklių egzistavimas Radviliškio savivaldybėje, proc.

83 proc. visų tyrime dalyvavusių Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų laikosi jų įstaigoje galiojančių formalių jų elgesį reguliuojančių taisyklių (žr. 9 pr. 1 lent.).

Apklausa pagalba taip pat išsiaiškinta, ar Radviliškio rajono savivaldybėje jos darbuotojų elgesys yra kontroliuojamas jo etiškumo aspektu. Paaiškėjo, kad etiniai darbuotojų veiklos aspektai analizuojamoje įstaigoje yra kontroliuojami (žr. 25 pav. ir 9 pr. 2 lent.).

25 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal tai, ar Radviliškio savivaldybėje darbuotojų elgesio etiškumas yra oficialiai kontroliuojamas vidinių elgesio taisyklių, proc.

Taigi:

- Radviliškio rajono savivaldybėje egzistuoja tam tikros formalios ir neformalios darbuotojų elgesio reguliavimo taisyklės.
- 83 proc. visų tyrime dalyvavusių Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų laikosi jų įstaigoje galiojančių formalių jų elgesį reguliuojančių taisyklių.
- Etiniai darbuotojų veiklos aspektai analizuojamoje įstaigoje yra kontroliuojami.

3. RADVILIŠKIO SAVIVALDYBĖS VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ ETIŠKO ELGESIO MODELIS

Išanalizavus Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų elgesį jo etiškumo aspektu, galima įvertinti, kokios vertybės jų kasdieninėje veikloje praktikuojamos dažniau nei kitos. Vertinant tyrime dalyvavusių analizuotos įstaigos darbuotojų taikomas vertybes, buvo pasirinkta trijų lygių vertinimo skalė, kur vertybių pritaikymas praktikoje buvo įvardinamas kaip „Taikoma dažnai“, „Taikoma kartais“ ir „Taikoma retai“. Minėtiems lygmenims respondentų atsakymai buvo priskiriami priklausomai nuo to, kiek procentų konkreči vertybė „surinko“ respondentų vertinimuose:

- 0-40 proc. – vertybė „taikoma retai“.
- 41-60 proc. – vertybė „taikoma kartais“.
- 61-100 proc. – vertybė „taikoma dažnai“.

Remiantis minėta vertybių, taikomų respondentų kasdieninėje veikloje Radviliškio rajono savivaldybėje, skale, paaiškėjo, kad dažniausiai analizuojamoje įstaigoje jos darbuotojai vadovaujasi vertybe „Atsakomybė“ (žr. 8 lent.).

8 lentelė

Respondentų taikomų vertybių dažnis Radviliškio rajono savivaldybėje

Vertybių rūšis	Vertybės	Vertybių taikymo dažnis		
		Taikoma dažnai	Taikoma kartais	Taikoma retai
Biurokratinės	1. Efektyvumas		+	
	2. Lojalumas			+
	3. Atsiskaitomybė		+	
Demokratinės	4. Viešumas			+
	5. Atsakomybė	+		
	6. Patikimumas		+	
Profesinės	7. Geranoriškumas		+	
	8. Teisingumas		+	
	9. Kompetencijos siekis		+	
Asmeninės	10. Asmens teisės			+
	11. Sąžiningumas			+
	12. Nuoseklumas		+	
Režimo	13. Lygybė			+
	14. Pagarba nuosavybei			+
	15. Nacionalini saugumas			+
Organizacinės	16. Centralizacija			+
	17. Stabilumas			+
	18. Kontrolė			+
Visuomenės intereso	19. Viešosios politikos įgyvendinimas			+
	20. Neutralumas			+
	21. Socialinė lygybė ir teisingumas			+

Pakankamai dažnai atlikdami savo pareigas Radviliškio rajono savivaldybėje tyrime dalyvavusieji šios įstaigos valstybės tarnautojai taiko tokias vertybes, kaip „Efektyvumas“, „Atsiskaitomybė“, „Patikimumas“, „Geranoriškumas“, „Teisingumas“, „Kompetencijos siekis“, „Nuoseklumas“.

Vertinant tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų praktikuojamas vertybes pagal jų rūšis, galima teigti, kad Radviliškio rajono savivaldybės veikloje dažniausiai naudojamos biurokratinėmis, demokratinėmis ir profesinėmis vertybėmis.

Apibendrinti tyrimo rezultatai parodė, kad Radviliškio rajono savivaldybės kasdieninėje veikloje iškyla etinių problemų (65 proc. visų respondentų atsakymų). Remiantis panašia vertinimo skale, kaip ir vertinant respondentų savo darbe naudojamą vertybes, buvo įvertintas ir Radviliškio rajono savivaldybėje iškylančių etinių problemų dažnis:

- 0-40 proc. atsakymų surinkusios etinės problemos buvo įvardintos kaip „Niekada nepasitaikančios“.
- 41-60 proc. atsakymų surinkusios etinės problemos buvo įvardintos kaip „Retai pasitaikančios“.
- 61-100 proc. atsakymų surinkusios etinės problemos buvo įvardintos kaip „Dažnai pasitaikančios“.

Minėtoje vertinimo skalėje įvertintos Radviliškio rajono savivaldybės kasdieninėje veikloje iškylančios etinės problemos pristatomos 9 lentelėje.

9 lentelė

Etinių problemų susidarymo dažnis Radviliškio rajono savivaldybėje

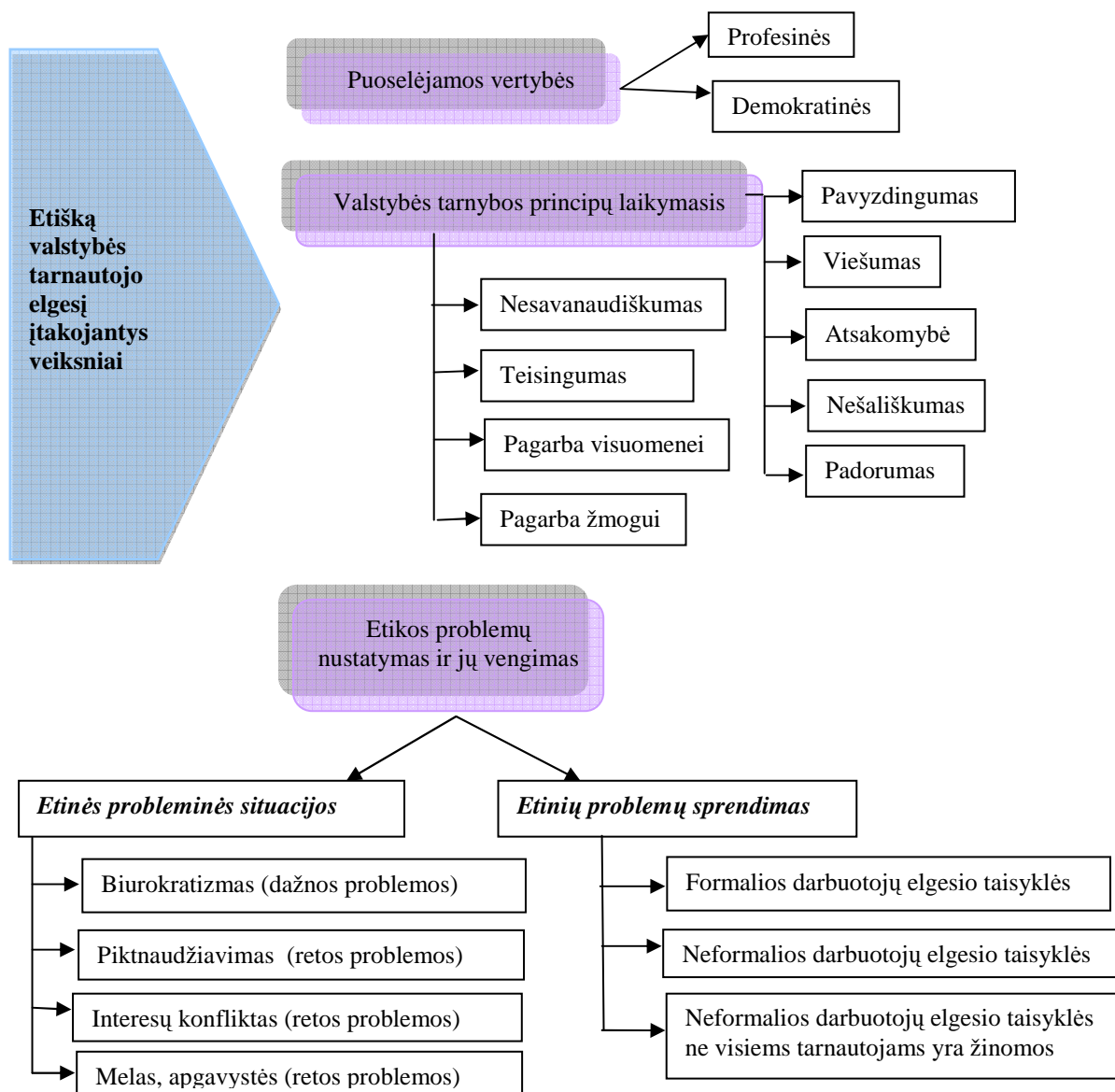
<i>Etinės problemos</i>	<i>Problemų susidarymo dažnis</i>		
	<i>Dažnai</i>	<i>Retai</i>	<i>Niekada</i>
Biurokratija	+		
Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi		+	
Privačių ir viešųjų interesų konfliktas		+	
Korupcija			+
Melas, apgaulė		+	
Seksualinis priekabiavimas			+
Išsikvojimas			+

Remiantis 9 lentelėje pateiktais duomenimis, Radviliškio rajono savivaldybėje dažna etinė problema – biurokratizmas.

Retai, bet vis tik kartais iškylančios etinės problemos – piktnaudžiavimas etine padėtimi, privačių ir viešųjų interesų konfliktas, melas, apgaulė. 45 proc. visų respondentų teigė, kad minėtos retai iškylančios etinės problemos dažniausiai būna susijusios su tuo, kad šios įstaigos valstybės tarnautojams tenka padėti privatiems asmenims ir (ar) organizacijoms bendradarbiaujant su valdžia.

Labai retai arba niekada Radviliškio rajono savivaldybėje nesusidaro probleminių etinių situacijų dėl seksualinio priekabiavimo, korupcijos ir išėikvojimo.

Remiantis apibendrintais tyrimo rezultatais bei valstybės tarnautojo etiško elgesio modeliu (žr. 7 pav., 29 psl.), galima sudaryti Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų elgesio modelį jo etiškumo aspektu (žr. 26 pav.).

26 pav. Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų elgesio modelis jo etiškumo aspektu

Kaip galima pastebėti iš 26 paveiksle pateikto modelio, Radviliškio rajono savivaldybės dirbančių valstybės tarnautojų kasdieninės darbinės veiklos etinius aspektus reguliuoja jų pačių taikomos puoselėjamos vertybės (demokratinės ir profesinės), valstybės tarnybos principai (pavyzdingumas, viešumas, atsakomybė, nešališkumas, padorumas, nesavanaudiškumas, teisingumas, pagarba visuomenei ir žmogui) bei etikos problemų vengimas ir jų sprendimas,

pastarosioms iškilus. Analizuotoje įstaigoje pasitaikančios etinės problemos – biurokratizmas, piktnaudžiavimas, interesų konfliktai, melas, apgavystės. Valstybės tarnautojų elgesio Radviliškio rajono savivaldybėje nereguliuoja joks konkretus etikos kodeksas. Vietoje jo etinių problemų nesusidarymo prielaidas nusako bei atsakomybę už nusižengimus etiniams principams reguliuoja savivaldybės formalios ir neformalios darbuotojų elgesio taisyklės.

IŠVADOS

1. Apžvelgus valstybės tarnautojo etikos teorinius pagrindus galima daryti šias išvadas:

- Skirtingų autorių skirtingų nuomonių gausa vertybių vertinimą daro sudėtingą. Ypač vertybių vertinimą apsunkina kintantis laikmetis, kurio pasėkoje kinta ir vertybės. Šiais laikais vertybių kaitą sąlygoja du naujai suformuluoti viešojo administravimo modeliai: konkurencijos ir įgalinimo. Pasirinkdamas viešąją tarnybą, tarnautojas privalo suvokti savo darbo svarbą, būti teisingas, sąžiningas bei patikimas. Tik derindamas jau turimas asmenines vertybes su specifinėmis profesinėmis vertybėmis, jas nuolat tobulindamas bei ugdydamas, valstybės tarnautojas galės tinkamai atlikti pareigą visuomenei. Visuomenė, rinkdama valstybės tarnautojus tikisi iš jų aukštesnių moralinių normų, didesnės tiek asmeninės, profesinės, tiek ir politinės atsakomybės. Visuomenė norėtų pasitikėti viešuoju sektoriumi, tikėdama tinkamai sudėliotais vertybių prioritetais, nustatytais visuomeninės tarnybos principais, kurių sąžiningai laikomasi.
- Lietuvos valstybės tarnautojų veiklą bei etiką reglamentuoja ši teisinė bazė: LR Konstitucija; LR valstybės tarnybos įstatymas (1999); LR Prezidento potvarkiai; LR Seimo nutarimai; LR Seimo valdybos sprendimai bei nutarimai, kiti įsakymai, statutai bei papildomi su valstybės tarnyba susiję teisės aktai, be abejo ir tarptautiniai teisės aktai.
- Pagrindinės etinės problemos viešajame sektoriuje - apgavystė, biurokratizmas, korupcija, piktnaudžiavimas, interesų konfliktas, seksualinis priekabiavimas, išaikvojimas.
- Priimtos tam tikros veiklos bei elgesio nuostatos, formalios bei neformalios taisyklės padeda kontroliuoti, nustatyti elgesio normas, plėtoti darnius bei etiškus santykius tarp darbuotojų. Kuriami kodeksai siekia tam tikrų pirmaeilių ar antraeilių tikslų – užkirsti kelią neetiškam elgesiui, detalizuojant elgesio taisykles, nurodant bausmines sankcijas. Etikos kodeksai gali turėti ir privalumų, ir trūkumų, tačiau svarbu, kad juos įgyvendinant būtų paisoma lankstumo, konkretumo tiek taisyklių nurodymuose, tiek ir nuobaudų skyrime. Norint efektyvaus kodeksų poveikio, būtinas etikos mokymas.
- Apibendrinus teorinius etiško valstybės tarnautojo elgesio aspektus sudarytas etiško valstybės tarnautojo elgesio modelis.

2. Išanalizavus Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų elgesį jo etiškumo aspektu galima daryti šias išvadas:

- Atsakomybė ir sąžiningumas yra dvi svarbiausios vertybės, kurios Radviliškio savivaldybėje yra ir deklaruojamos, ir praktikuojamos kasdieninėje veikloje. Mažiausiai

Radviliškio raj. savivaldybėje deklaruojamos ir taikomos vertybės yra neutralumas, nacionalinis saugumas, pagarba nuosavybei ir centralizacija.

- Radviliškio savivaldybėje besilankantys asmenys paprastai šios įstaigos darbuotojams kelia aukštesnius reikalavimus nei privačioje srityje dirbantiems asmenims. Dauguma respondentų atlikdami savo pareigas savivaldybėje pirmiausiai dėmesį skiria tarnavimui piliečiui. Savo darbe respondentams yra svarbiausia profesinė atsakomybė. Radviliškio rajono savivaldybe ir joje dirbančiais tarnautojais visuomenės dauguma, respondentų požiūriu, pasitiki iš dalies. Beveik visiems respondentams asmeniškai yra svarbu kurti ir palaikyti teigiamą Radviliškio rajono savivaldybės įvaizdį visuomenėje. Didžiosios dalies respondentų kvalifikacija yra tolygi jų užimamoms pareigoms savivaldybėje. Praktiškai visi tyrimo dalyvavę Radviliškio rajono savivaldybės tarnautojai yra asmeniškai suinteresuoti kelti savo kvalifikaciją. Labiausiai respondentų darbinės veiklos ypatumus įtakoja jų aukštesnio lygio vadovų pažiūros ir elgesys bei asmeninės respondentų vertybės. Tyrimo dalyvavusiems Radviliškio rajono savivaldybės tarnautojams atliekant savo pareigas minėtoje įstaigoje būdingi šie etiniai veiklos principai: pagarba žmogui, atsakomybė, teisingumas, padorumas ir kt.
- Daugiau nei pusė visų tyrimo dalyvavusių Radviliškio rajono savivaldybėje dirbančių valstybės tarnautojų teigia, kad jie savo veikloje susiduria su etinėmis problemomis. Pagrindinė etinė problema, su kuria dažniausiai susiduria respondentai, dirbdami Radviliškio savivaldybėje – biurokratija. Didžioji dalis respondentų atlikdami savo pareigas Radviliškio rajono savivaldybėje griežtai laikosi numatytų biurokratinių reikalavimų. Daugumai respondentų yra tekę veikti ne pagal savo profesinius reikalavimus. Respondentų daugumos nuomone, Radviliškio rajono savivaldybėje beveik nepiktnaudžiujama pasitikėjimu, organizacijos turtu ir lėšomis, darbuotojais, tarnybine padėtimi ir valdžia. Beveik pusei respondentų yra asmeniškai tekę padėti privatiems asmenims ar organizacijoms bendraujant su valdžia, t.y. nusižengti etiniam principui – nepiktnaudžiauti asmeniniu interesu. Didžioji dalis Radviliškio rajono savivaldybėje dirbančių ir tyrimo dalyvavusių tarnautojų teigia, kad jie savo pareigas stengiasi atlikti kiek įmanoma geriau. Už nusižengimą etiniams principams respondentai yra baudžiami labai retai, nes tokių nusižengimų pasitaiko taip pat labai retai.
- Radviliškio rajono savivaldybėje egzistuoja tam tikros formalios ir neformalios darbuotojų elgesio reguliavimo taisyklės. Didžioji dalis visų tyrimo dalyvavusių Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų laikosi jų įstaigoje galiojančių formalių jų elgesį reguliuojančių taisyklių (LR Valstybės tarnybos įstatymo bei LR Valstybės tarnautojo etikos taisyklių). Etiniai darbuotojų veiklos aspektai analizuojamoje įstaigoje yra kontroliuojami.

3. Remiantis apibendrintais tyrimo rezultatais bei valstybės tarnautojo etiško elgesio modeliu sudarytas Radviliškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų elgesio modelis jo etiškumo aspektu. Radviliškio rajono savivaldybės dirbančių valstybės tarnautojų kasdieninės darbinės veiklos etinius aspektus reguliuoja jų pačių taikomos puoselėjamos vertybės (demokratinės ir profesinės), valstybės tarnybos principai (pavyzdingumas, viešumas, atsakomybė, nešališkumas, padorumas, nesavanaudiškumas, teisingumas, pagarba visuomenei ir žmogui) bei etikos problemų vengimas ir jų sprendimas, pastarosioms iškilus. Analizuotoje įstaigoje pasitaikančios etinės problemos – biurokratizmas, piktnaudžiavimas, interesų konfliktai, melas, apgavystės. Valstybės tarnautojų elgesio Radviliškio rajono savivaldybėje nereguliuoja joks konkretus etikos kodeksas. Vietoje jo etinių problemų nesusidarymo prielaidas nusako bei atsakomybę už nusižengimus etiniams principams reguliuoja savivaldybės formalios ir neformalios darbuotojų elgesio taisyklės.

Tyrimo hipotezė pasitvirtino.

LITERATŪRA

1. Baldwin N. (1991). Public versus private employees: debunking stereotype" // Review of public personnel administration, (11), p. 1-27.
2. Caiden G., Caiden N. (1990). Administrative corruption. In Combating Corruption. Washington, DC: American society for public administration, p. 61-69.
3. Chapman R. (1993), Ethics in public service. In Ethics in public service. Ottawa: Carleton University Press.
4. Chapman R. (2002) Valstybės tarnautojų etika. Vilnius: margi raštai.
5. Cooper T. (1990). The responsible administrator; an Approach to ethics for the administrative role. San Francisco: Jossey-Bass.
6. Dwivedi O. (1988). A Comparative Analysis of Ethics. Public Policy, and the Public Service // Ethics, Government and Public Policy. A reference guide. New York: Greenwood Press.
7. Finn P. (2002) Įstatymai ir pareigūnai. // Valstybės tarnybos etika. Vilnius: Margi raštai.
8. Frederickson H. (1990). Citizenship, social equity, and public administration. In Public administration and social quality // Public administration review, 50 (2), p.228-237.
9. Guy M. (1991). Using high reliability management to promote the ethical decision-making. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
10. Ivaškevičius A. (2005). Valdininkams gresia privalomi etikos mokslai. Prieiga per internetą: <http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/valdininkams-gresia-privalomi-etikos-mokslai-25695>
11. Kernaghan K. (1975). Ethical conduct: guidelines for government employees. Toronto: Institute of Public Administration of Canada.
12. Lewis. C. (1991). The Ethics Challenge in Public Service. A Problem Solving guide. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
13. Lietuvos respublikos seimo kontrolierių įstatymo pakeitimo įstatymas. 2004 m. lapkričio 4 d. Nr. IX-2544.
14. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. 1999, Nr.60.
15. LR Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės (2002). – Prieiga per Internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=169819
16. LR valstybės tarnybos įstatymas, 1999, Nr. 66.
17. LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas (aktuali redakcija 2008).
18. LR viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje pakeitimo įstatymas, 2001.
19. Morgan, D., Kass, H. (1993). The American Odyssey of the Career Public Service: the Ethical Crisis of Role Reversal // Ethics and Public Administration. Armonk, New York, London, England: M.E. Sharpe.

20. Mozūraitė V. (2001). Profesinė etika. VU.
21. Nalbandian J., Edwards J. (1983). The values of public administration: a comparison with lawyers, social workers, and business administrators // A review of public personnel administration, No.4, p.114-129.
22. Nausėda G. (2001). Korupcija - vėžio ląstelė sveikame ekonomikos kūne // Skaidrumas ir korupcija Lietuvoje. Vilnius:. Vienas pasaulis. p. 50-57.
23. Office of values and ethics (2009). Prieiga per Internetą: <http://www.tbs-sct.gc.ca>
24. Palidauskaitė J. (2003 a), Elgesio kodeksai: naujos teorinės paradigmos ir praktiniai įgyvendinimo aspektai // Viešoji politika ir administravimas, Nr. 6. Kaunas: Technologija.
25. Palidauskaitė J. (2003 b). Viešojo administravimo etika. Kaunas: Technologija.
26. Palidauskaitė J. (2004 a), Viešojo administravimo profesinės vertybės // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai.
27. Palidauskaitė J. (2004 b), Viešojo administravimo profesinių vertybių teoriniai aspektai // Filosofija-Sociologija. Nr. 1. Prieiga per Internetą: <http://images.katalogas.lt/maleidykla/fil41/F-33.pdf>.
28. Palidauskaitė J. (2004 c), Viešojo administravimo etikos institucionalizacija // Tiltai. Nr.2. p.53-62
29. Palidauskaitė J. (2005), Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje // Viešoji politika ir administravimas. Nr.13.
30. Palidauskaitė J. (2007 a). Viešojo administravimo etika. Kaunas: Technologija.
31. Palidauskaitė J. (2007 b). Viešojo administravimo etika ir valstybės tarnyba // Valstybės tarnyba Lietuvoje: praeitis ir dabartis. Vilnius: Akritas. p.224-278.
32. Palidauskaitė J. (2008). Etika valstybės tarnyboje: vadybiniai aspektai. KTU. Kaunas. Prieiga per Internetą: www.ktu.lt/habilitacija/palidauskaite/apzvalga%20Palidauskaite.pdf
33. Palidauskaitė J., Didžiulienė R. (2002), Viešojo administravimo etikos aspektai Lietuvoje // Viešoji politika ir administravimas. Nr.1. p.61-66.
34. Palidauskaitė J., Staponienė V. (2004), Efektyvumo ir etikos santykis valstybės tarnyboje. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Nr. 4. p. 165.
35. Paulauskaitė N., Vanagas P. (1998). Organizacijos kultūros tyrimas įgyvendinant visuotinės kokybės vadybą. - Kaunas: Technologija.
36. Pukienė, R., Stokaitė, I. (2005). Profesinė valstybės tarnautojų etika – teorinis aspektas. Prieiga per Internetą: http://www.ebiblioteka.lt/resursai/Konferencijos/KTU_PI/KNYGA2005%20PDF/straipsniai/Socialis/Pukiene,%20Stokaite.pdf

37. Radviliškio rajono savivaldybė (2010). Prieiga per Internetą:
http://lt.wikipedia.org/wiki/Radvili%C5%A1kio_rajono_savivaldyb%C4%97
38. Radviliškio savivaldybė (2009). Radviliškio savivaldybės veiklos ataskaita. Prieiga per Internetą: <http://www.radviliskis.lt/files/veikla-savivaldybes-veiklos-atskaita-2009.pdf>
39. Radviliškio savivaldybė (2010). Prieiga per Internetą:
<http://www.radviliskis.lt/content/blogcategory/168/196/>
40. Statistikos departamentas (2009). Gyventojų skaičius ir teritorija apskrityse ir savivaldybėse. Prieiga per Internetą:
http://www.google.lt/search?hl=lt&lr=lang_lt&q=gyventoj%C5%B3+skai%C4%8Dius+pagal+savivaldybes&start=10&sa=N
41. Tarptautinių žodžių žodynas (1985, c). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
42. Vaisvalavičiūtė A. (2007). Antikorupcinis švietimas: Lietuvos atvejis // Viešoji politika ir administravimas. Nr. 21, p. 75-86. Prieiga per internetą:
http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa21/VPA_Nr.21_A.Vaisvalaviciute_p.75-86.pdf
43. VGTU Teritorijų planavimo institutas (2007). Radviliškio rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas: 1 etapas: Esamos būklės analizė. Prieiga per Internetą:
http://www.vgtu.lt/upload/tpi/radviliskio%20r%20bp_esama_bukle.pdf
44. Webster's encyclopedic dictionary (1983). p. 1204.

PRIEDAI

Antikorupcinį švietimą reglamentuojančių teisės aktų charakteristikos

<i>Teisės aktas</i>	<i>Pagrindiniai akcentai</i>
Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa (1999 m. sausio 15 d. Nr. 62)	Korupcijos prevencijos sėkmė daug priklauso nuo antikorupcinių visuomenės nuostatų, kurių neįmanoma suformuoti be atitinkamos valstybės gyventojų švietimo politikos
Nacionalinė kovos su korupcija programa (2002 m. sausio 17 d. Nr. IX – 711)	<ul style="list-style-type: none"> • Visuomenės parama kovos su korupcija priemonėms įgyvendinti. • Įtraukti gyventojus į kovą su korupcija, atskleisti moralinę, visuomeninę ir finansinę korupcijos žalą, nurodyti pasipriešinimo jai galimybes bei skatinti gyventojus nesitaikstyti su korupcija ir aktyviai su ja kovoti. • Glaudus tarpinstitucinis bendradarbiavimas; bendradarbiavimas su žiniasklaida, nevyriausybėmis organizacijomis. • Mokomosios programos švietimo ir mokslo sistemoje. • Numatyti visuomenės įtraukimo į kovą su korupcija būdai ir priemonės: įvairių visuomenės sluoksnių atstovų apskritojo stalo susitikimai; mokslinės praktinės kovos su korupcija konferencijos, valstybės tarnautojų antikorupcinio mokymo kursai ir kt. • Akcentuojamas žiniasklaidos vaidmuo; supažindinant Lietuvos Respublikos gyventojus su korupcijos keliamu pavojumi, skatinant juos nesitaikstyti su korupcija bei aktyviai su ja kovoti
Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas (2002 m. gegužės 28 d. Nr. IX – 904)	Antikorupcinis visuomenės švietimas turi būti: <ul style="list-style-type: none"> • vykdomas kaip neatskiriama visuomenės švietimo dalis, siekiant puoselėti asmens dorovę, ugdyti pilietiškumą, asmens teisių ir pareigų visuomenei, Lietuvos valstybei sampratą ir užtikrinti korupcijos prevencijos tikslų įgyvendinimą. • vykdomas visų tipų ir lygių švietimo įstaigose pagal parengtas švietimo programas, per visuomenės informavimo priemones ir kitais būdais. Valstybės ir savivaldybių įstaigos per visuomenės informavimo priemones ir kitais būdais turi teikti gyventojams informaciją apie savo veiklą kovojant su korupcija

2 PRIEDAS

1 lentelė

Vertybės, kurias respondentai praktikoja savo darbe

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Efektyvumas	31
2. Lojalumas	20
3. Atsiskaitomybė	24
4. Viešumas	23
5. Atsakomybė	55
6. Patikimumas	31
7. Geranoriškumas	35
8. Teisingumas	34
9. Kompetencijos siekis	32
10. Asmens teisės	14
11. Sąžiningumas	42
12. Nuoseklumas	24
13. Lygybė	15
14. Pagarba nuosavybei	10
15. Nacionalinis saugumas	5
16. Centralizacija	4
17. Stabilumas	11
18. Kontrolė	15
19. Viešosios politikos įgyvendinimas	12
20. Neutralumas	7
21. Socialinė lygybė ir teisingumas	16

2 lentelė

Vertybės, kurios yra deklaruojamos Radviliškio savivaldybėje

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Efektyvumas	31
2. Lojalumas	22
3. Atsiskaitomybė	30
4. Viešumas	26
5. Atsakomybė	45
6. Patikimumas	30
7. Geranoriškumas	29
8. Teisingumas	32
9. Kompetencijos siekis	31
10. Asmens teisės	14
11. Sąžiningumas	31
12. Nuoseklumas	22
13. Lygybė	15
14. Pagarba nuosavybei	14
15. Nacionalini saugumas	7
16. Centralizacija	12
17. Stabilumas	14
18. Kontrolė	23
19. Viešosios politikos įgyvendinimas	23
20. Neutralumas	5
21. Socialinė lygybė ir teisingumas	19

1 lentelė

Respondentų atsakymų pasiskirstymas pagal tai, ar atlikdami savo pareigas respondentai jaučia, kad pas juos besikreipiantys asmenys jiems kelia aukštesnius reikalavimus nei privačioje srityje dirbantiems asmenims

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Taip	28
2. Kartais	22
3. Ne	8

2 lentelė

Respondentų atsakymų pasiskirstymas pagal tai, ar jie darbo metu laikosi aukštesnių etinių normų bei standartų nei eiliniai piliečiai

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Dažniausiai	31
2. Visada	21
3. Kartais	5
4. Niekada	1

3 lentelė

Respondentų atsakymų pasiskirstymas pagal tai, kam paprastai savo darbe jie skiria prioritetą

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Tarnavimui piliečiams	52
2. Konstitucijos bei Lietuvos įstatymų vykdymui	47
3. Asmeniniams interesams	4
4. Žalos nedarymui	16
5. Kita	0

4 lentelė

Skirtingų atsakomybės tipų svarba respondentams jų darbe

	Svarbi	Iš dalies svarbi	Nesvarbi
1. Politinė atsakomybė	11	26	21
2. Profesinė atsakomybė	57	1	0
3. Asmeninė atsakomybė	49	9	0

1 lentelė

Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal tai, ar, jų nuomone, į Radviliškio savivaldybę besikreipiantys asmenys pasitiki ja ir joje dirbančiais valdininkais

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Taip	20
2. Iš dalies	35
3. Ne	1
4. Nežino	2

2 lentelė

Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal tai, ar jiems yra svarbu kurti ir palaikyti teigiamą Radviliškio savivaldybės įvaizdį visuomenėje

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Taip	54
2. Iš dalies	4
3. Ne	0
4. Nežino	0

3 lentelė

Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal tai, ar jų kompetencija yra tolygi jų užimamoms pareigoms Radviliškio savivaldybėje

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Taip	45
2. Iš dalies	11
3. Ne	0
4. Nežino	2

4 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jie yra suinteresuoti kelti savo kvalifikaciją

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Taip	55
2. Iš dalies	3
3. Ne	0
4. Nežino	0

1 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jie kada nors kėlė kvalifikaciją dirbdami Radviliškio savivaldybėje

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Kartą	6
2. Kelis kartus	50
3. Kvalifikacijos nekėlė	2

2 lentelė

Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal tai, kokie veiksniai įtakoja jų kasdieninių pareigų Radviliškio savivaldybėje atlikimo procesą

	Taip	Kartais	Ne
1. Aukštesnio lygio vadovų pažiūros ir elgesys	32	22	4
2. Spaudimas atlikti tam tikrą veiklą	10	28	20
3. Vidinė konkurencija	6	25	27
4. Draugų ir kolegų spaudimas	2	24	32
5. Įstatymų spragos	13	29	16
6. Profesinių apribojimų spragos	5	34	24
7. Asmeninės vertybės	25	14	19
8. Kita	0	0	0

3 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jie galėtų išvardinti pagrindinius valstybės tarnautojų etikos principus

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Taip	29
2. Ne visus	25
3. Ne	4

4 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems yra tekę savo darbe susidurti su etine problema

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Dažnai	3
2. Kartais	29
3. Retai	6
4. Neteko	19
5. Nežino, ką tai reiškia	1

1 lentelė

**Veiklos principai, kurie yra būdingi respondentams,
jiems atliekant savo pareigas Radviliškio savivaldybėje**

	Būdinga	Iš dalies būdinga	Nebūdinga
• Pagarba žmogui	56	2	0
• Pagarba visuomenei	47	11	0
• Teisingumas	54	4	0
• Nesavanaudiškumas	50	7	1
• Padorumas	52	6	0
• Nešališkumas	47	11	0
• Atsakomybė	57	1	0
• Viešumas	43	14	1
• Pavyzdینگumas	46	11	1

2 lentelė

**Etinės problemos, su kuriomis respondentams asmeniškai
tenka susidurti dirbant Radviliškio savivaldybėje**

	Dažnai	Retai	Niekada
• Biurokratija	31	24	4
• Apgavyste ir melu	7	38	13
• Interesų konflikto	12	35	11
• Dovanomis, kyšiais, korupcija	0	15	43
• Piktnaudžiavimu užimama padėtimi	2	26	30
• Išeikvojimu	0	11	47
• Seksualiniu priekabiavimu	0	1	57
• Kita	0	0	0

3 lentelė

**Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems teko
darbo metu elgtis ne pagal profesinius reikalavimus**

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Visada	0
2. Dažnai	2
3. Retai	33
4. Niekada	23

1 lentelė

**Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kokiais etiniais pažeidimais
yra piktnaudžiaujama Radviliškio savivaldybėje**

	Taip	Ne
1. Tarnybine padėtimi, valdžia	23	35
2. Organizacijos turtu, lėšomis	16	42
3. Darbuotojais	17	41
4. Pasitikėjimu	12	46
5. Kita	0	0

2 lentelė

Respondentų elgsena kasdieninėje veikloje jiems susidūrus su biurokratiniais reikalavimais

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Stengiasi kiek įmanoma labiau juos sumažinti	9
2. Griežtai laikosi numatytų biurokratinių reikalavimų	41
3. Esant reikalui sukuria naujų	26
4. Tai priklauso nuo situacijos	13
5. Kita	0

3 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal jų požiūrį į biurokratijos Radviliškio savivaldybėje kiekį

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Per daug	13
2. Tiek, kiek reikia	44
3. Per mažai	1

4 lentelė

**Respondentų pasiskirstymas pagal jų privataus intereso panaudojimo
savo kasdieninėje veikloje Radviliškio savivaldybėje ypatumus**

	Taip	Ne
1. Ar teko kada dalyvauti priimant sprendimą turint privatų interesą?	5	53
2. Ar teko kada priimti dovanas, paslaugas ar kitą vaišingumą, susijusį su Jūsų darbine veikla, iš privačių asmenų?	5	53
3. Ar teko kada padėti privatiems asmenims ar organizacijoms bendraujant su valdžia?	26	32
4. Ar kada disponavote konfidencialia informacija ne darbo metu?	2	56

1 lentelė

**Respondentų pasiskirstymas pagal tai,
kaip kokybiškai jie atlieka savo pareigas Radviliškio savivaldybėje**

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
• Kiek įmanoma geriau	49
• Tiek, kiek iš manęs reikalaujama	9
• Kartais mažiau, nei reikalaujama	0
• Blogai	0

2 lentelė

**Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kaip dažnai jie atlieka
savo pareigas Radviliškio savivaldybėje sąžiningai**

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Visada	37
2. Dažniausiai	21
3. Kartais	0
4. Retai	0
5. Niekada	0

3 lentelė

Sankcijų, pritaikytų Radviliškio savivaldybės tarnautojams, priežastys ir dažnis

	Kartą	Kelis kartus	Dažnai	Neteko girdėti
1. Interesų konfliktas	3	2	0	53
2. Korupcija	5	0	0	53
3. Išeikvojimas	7	1	0	50
4. Perdėtas biurokratizmas	4	7	0	47
5. Veiklos skaidrumas	3	4	1	51
6. Seksualinis priekabiavimas	0	1	0	57
7. Apgavystė	2	3	0	53
8. Piktnaudžiavimas užimama padėtimi	5	9	0	44
9. Kita	0	0	0	0

4 lentelė

Darbuotojų elgesio taisyklių egzistavimas Radviliškio savivaldybėje

	Egzistuoja	Neegzistuoja
1. Formalios	57	1
2. Neformalios	30	28

1 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kaip dažnai jie darbo metu laikosi savivaldybėje deklaruojamų valstybės tarnautojų elgesio taisyklių

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Visada	48
2. Kartais	8
3. Retai	0
4. Niekada	0
5. Radviliškio savivaldybė tokių taisyklių neturi	2

2 lentelė

Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal tai, ar Radviliškio savivaldybėje darbuotojų elgesio etiškumas yra oficialiai kontroliuojamas vidinių elgesio taisyklių

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Taip	39
2. Ne	7
3. Nežino	12

3 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Vyrai	11
2. Moterys	47

4 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal jų išsilavinimą

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Vidurinis	1
2. Aukštesnysis	2
3. Aukštasis neuniversitetinis	4
4. Aukštasis universitetinis	51

1 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal jų amžių

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
• Iki 25 m.	1
• 25-30 m.	5
• 31-40 m.	15
• 41-50 m.	20
• 51-60 m.	12
• Virš 60 m.	5

2 lentelė

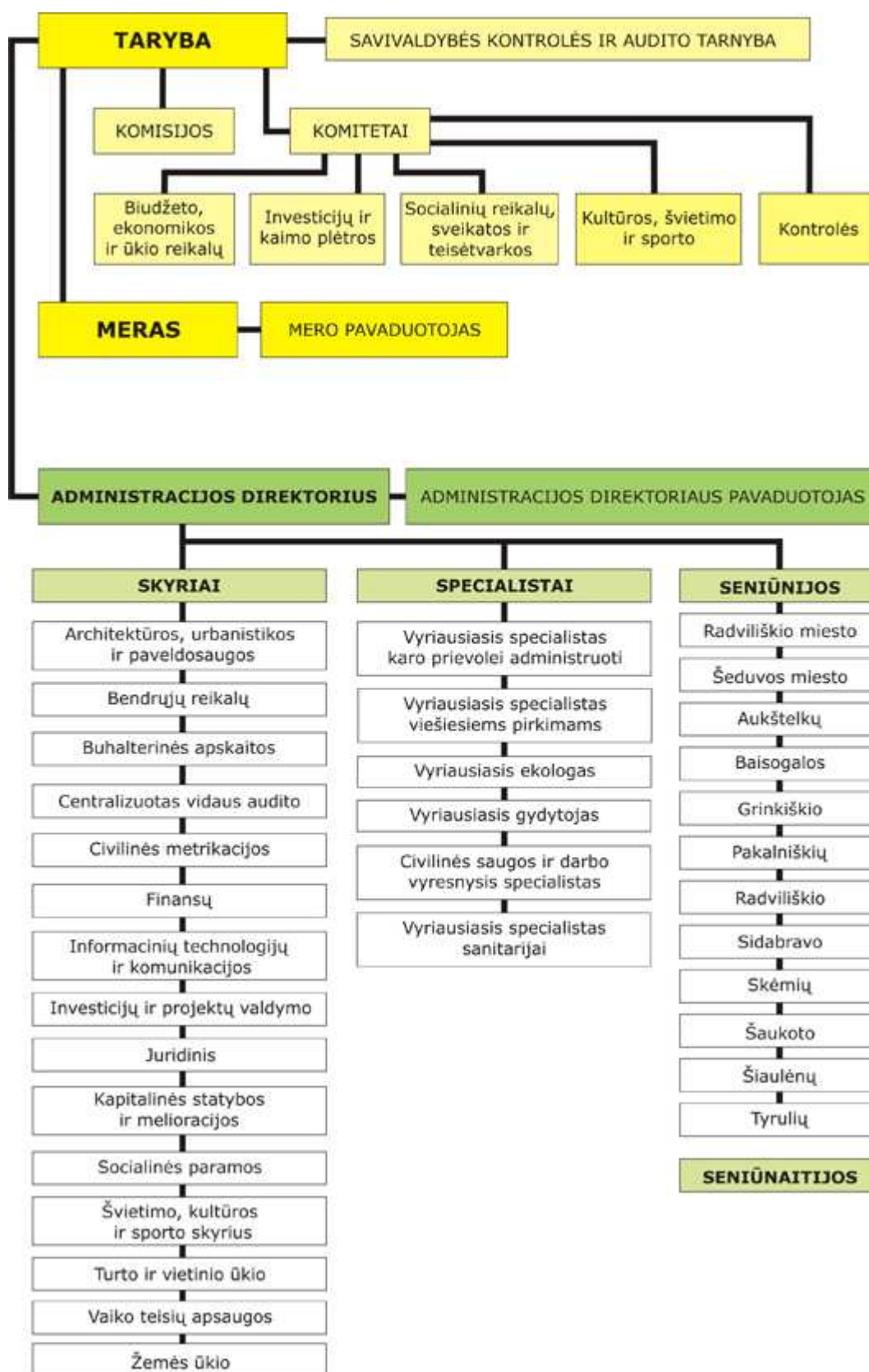
Respondentų pasiskirstymas pagal jų darbo stažą Radviliškio savivaldybėje

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
Iki 1 m.	1
1-5 m.	18
6-10 m.	9
11-15 m.	11
16-20 m.	10
Daugiau nei 20 m.	9

3 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal jų pareigas Radviliškio savivaldybėje

Galimi atsakymai	Atsakymų skaičius
1. Įstaigos vadovas	1
2. Vedėjas	5
3. Vedėjo pavaduotojas	0
4. Vyriausiasis specialistas	22
5. Specialistas	21
6. Seniūnas	7
7. Seniūno pavaduotojas	2

1 pav. Radviliškio savivaldybės organizacinė struktūra (Radviliškio savivaldybė, 2010)

Tyrimo instrumentarijus – anketa

Gerb. Radviliškio r. savivaldybės tarnautojai,

Šios apklausos tikslas – atlikti Jūsų įstaigos darbuotojų elgesio analizę jo etiškumo aspektu. Tyrimo metu gauti rezultatai bus panaudoti magistro baigiamajame darbe „Valstybės tarnautojų etika: Radviliškio r. savivaldybės atvejo analizė“.

Tyrimą atlieka ŠU Socialinių mokslų fakulteto Vadybos katedros magistratūros studijų studentė N. Žilvytienė. Atsakymus žymėkite apibraudami Jūsų nuomone atitinkantį atsakymo variantą, įrašydami savo nuomonę tam skirtoje vietoje neradus sau tinkamo atsakymo arba pažymėdami „X“ Jūsų nuomonę atitinkančioje lentelės grafoje.

Anketa anoniminė.

Iš anksto dėkoju už atsakymus

1. Kurias iš žemiau išvardintų vertybių Jūs praktikuojate savo darbe?

22. Efektyvumas
23. Lojalumas
24. Atsiskaitomybė
25. Viešumas
26. Atsakomybė
27. Patikimumas
28. Geranoriškumas
29. Teisingumas
30. Kompetencijos siekis
31. Asmens teisės
32. Sąžiningumas
33. Nuoseklumas
34. Lygybė
35. Pagarba nuosavybei
36. Nacionalini saugumas
37. Centralizacija
38. Stabilumas
39. Kontrolė
40. Viešosios politikos įgyvendinimas
41. Neutralumas
42. Socialinė lygybė ir teisingumas

2. Kurios iš žemiau išvardintų vertybių yra deklaruojamos Jūsų organizacijoje?

- Efektyvumas
- Lojalumas
- Atsiskaitomybė
- Viešumas
- Atsakomybė
- Patikimumas
- Geranoriškumas
- Teisingumas
- Kompetencijos siekis
- Asmens teisės
- Sąžiningumas
- Nuoseklumas
- Lygybė
- Pagarba nuosavybei
- Nacionalini saugumas
- Centralizacija
- Stabilumas
- Kontrolė
- Viešosios politikos įgyvendinimas
- Neutralumas
- Socialinė lygybė ir teisingumas

3. Ar atlikdamas (-a) savo pareigas darbe jaučiate, kad pas Jus besikreipiantys asmenys Jums kelia aukštesnius reikalavimus nei privačioje srityje dirbantiems asmenims?

- Taip
- Kartais
- Ne

4. Ar galėtumėte teigti, kad Jūs darbo metu laikotės aukštesnių etinių normų bei standartų nei eiliniai piliečiai?

2. Dažniausiai
3. Visada
4. Kartais
5. Niekada

5. Savo darbe paprastai prioritetą skirate:

(galite žymėti visus Jūsų nuomonę atitinkančius atsakymų variantus)

1. Tarnavimui piliečiams
2. Konstitucijos bei Lietuvos įstatymų vykdymui
3. Asmeniniams interesams
4. Žalos nedarymui
5. Kita

6. Įvertinkite atsakomybės tipų svarbą Jūsų darbe:

	Svarbi	Iš dalies svarbi	Nesvarbi
1. Politinė atsakomybė			
2. Profesinė atsakomybė			
3. Asmeninė atsakomybė			

7. Ar galėtumėte teigti, kad į Jūsų įstaigą besikreipiantys asmenys pasitiki ja ir joje dirbančiais valdininkais?

1. Taip
2. Iš dalies
3. Ne
4. Nežinau

8. Ar Jums asmeniškai yra svarbu kurti ir palaikyti teigiamą Jūsų savivaldybės įvaizdį visuomenėje?

1. Taip
2. Iš dalies
3. Ne
4. Nežinau

9. Ar galėtumėte teigti, kad Jūsų kompetencija yra tolygi Jūsų užimamoms pareigoms savivaldybėje?

1. Taip
2. Iš dalies
3. Ne
5. Nežinau

10. Ar esate suinteresuotas (-a) kelti savo kvalifikaciją?

1. Taip
2. Galbūt
3. Ne
4. Nežinau

11. Ar kada nors kėlėte savo kvalifikaciją dirbdamas (-a) šioje savivaldybėje?

1. Kartą
2. Kelis kartus
3. Kvalifikacijos nekėliau

12. Ar Jūsų kasdieninių pareigų savivaldybėje atlikimo procesą ir jo efektyvumą įtakoja:

	Taip	Kartais	Ne
9. Aukštesnio lygio vadovų pažiūros ir elgesys			
10. Spaudimas atlikti tam tikrą veiklą			
11. Vidinė konkurencija			
12. Draugų ir kolegų spaudimas			
13. Įstatymų spragos			
14. Profesinių apribojimų spragos			
15. Asmeninės vertybės			
16. Kita			

13. Ar galėtumėte išvardinti pagrindinius valstybės tarnautojų etikos principus?

- Taip
- Ne visus
- Ne

14. Kurie iš žemiau pateiktų veiklos principų yra būdingi Jums atliekant savo pareigas savivaldybėje?

	Būdinga	Iš dalies būdinga	Nebūdinga
• Pagarba žmogui			
• Pagarba visuomenei			
• Teisingumas			
• Nesavanaudiškumas			
• Padorumas			
• Nešališkumas			
• Atsakomybė			
• Viešumas			

15. Ar teko kada nors savo darbe susidurti su etine problema?

1. Dažnai
2. Kartais
3. Retai
4. Neteko
5. Nežinau, ką tai reiškia

16. Ar atliekant savo pareigas savivaldybėje Jums asmeniškai ar Jūsų kolegoms tenka susidurti su:

	Dažnai	Retai	Niekada
• Biurokratija			
• Apgavyste ir melu			
• Interesų konfliktu			
• Dovanomis, kyšiais, korupcija			
• Piktnaudžiavimu užimama padėtimi			
• Išeikvojimu			
• Seksualiniu priekabiavimu			
• Kita			

17. Ar teko kada darbo metu elgtis ne pagal profesinius reikalavimus?

1. Visada
2. Dažnai
3. Retai
4. Niekada

18. Ar yra tekę girdėti, kad Jūsų savivaldybėje yra piktnaudžiaujama:

	Taip	Ne
6. Tarnybine padėtimi, valdžia		
7. Organizacijos turtu, lėšomis		
8. Darbuotojais		
9. Pasitikėjimu		
10. Kita		

19. Savo kasdieninėje veikloje susidūręs (-usi) su biurokratiniais reikalavimais Jūs paprastai:

1. Stengiatės kiek įmanoma labiau juos sumažinti
2. Griežtai laikotės numatytų biurokratinių reikalavimų
3. Esant reikalui sukuriate naujų
4. Tai priklauso nuo situacijos
5. Kita

20. Jūsų nuomone, biurokratijos Jūsų savivaldybėje yra:

45. Per daug
46. Tiek, kiek reikia
47. Per mažai

21. Atsakykite į žemiau pateiktus klausimus:

	Taip	Ne
1. Ar teko kada dalyvauti priimant sprendimą turint privatų interesą?		
2. Ar teko kada priimti dovanas, paslaugas ar kitą vaišingumą, susijusį su Jūsų darbine veikla, iš privačių asmenų?		
3. Ar teko kada padėti privatiems asmenims ar organizacijoms bendraujant su valdžia?		
4. Ar kada disponavote konfidencialia informacija ne darbo metu?		

22. Savo pareigas savivaldybėje atliekate:

- Kiek įmanoma geriau
- Tiek, kiek iš manęs reikalaujama
- Kartais mažiau, nei reikalaujama
- Blogai

23. Ar galėtumėte teigti, kad savo pareigas savivaldybėje atliekate sąžiningai?

6. Visada
7. Dažniausiai
8. Kartais
9. Retai
10. Niekada

24. Ar Jūsų darbinės veiklos savivaldybėje metu buvo valstybės tarnautojams pritaikytos sankcijos dėl:

	Kartą	Kelis kartus	Dažnai	Neteko girdėti
10. Interesų konflikto				
11. Korupcijos				
12. Išeikvojimo				
13. Perdėto biurokratizmo				
14. Veiklos skaidrumo				
15. Seksualini priekabiavimo				
16. Apgavystės				
17. Piktnaudžiavimo užimama padėtimi				
18. Kita				

25. Ar Jūsų savivaldybė turi tam tikras darbuotojų elgesio taisykles?

	Taip	Ne
3. Formalias		
4. Neformalias		

26. Ar Jūsų darbo metu laikotės Jūsų savivaldybėje deklaruojamų valstybės tarnautojų elgesio taisyklių?

1. Visada
2. Kartais
3. Retai
4. Niekada
5. Mūsų organizacija tokių taisyklių neturi

27. Ar Jūsų organizacijos darbuotojų elgesio etiškumas yra oficialiai kontroliuojamas vidinių elgesio taisyklių?

1. Taip
2. Ne
3. Nežinau

28. Jūsų lytis:

1. Vyras
2. Moteris

30. Jūsų išsilavinimas:

5. Vidurinis
6. Aukštesnysis
7. Aukštasis neuniversitetinis
8. Aukštasis universitetinis

29. Jūsų amžius:

- Iki 25 m.
- 25-30 m.
- 31-40 m.
- 41-50 m.
- 51-60 m.
- Virš 60 m.

31. Jūsų darbo stažas valstybės tarnyboje:

- Iki 1 m.
- 1-5 m.
- 6-10 m.
- 11-15 m.
- 16-20 m.
- Daugiau nei 20 m.

32. Jūsų pareigos savivaldybėje:

8. Įstaigos vadovas
9. Vedėjas
10. Vedėjo pavaduotojas
11. Vyriausiasis specialistas
12. Specialistas
13. Seniūnas
14. Seniūno pavaduotojas

VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ VEIKLOS ETIKOS TAISYKLĖS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šių taisyklių tikslas – apibrėžti veiklos ir elgesio principus, kurių turi laikytis valstybės tarnautojas, įgyvendindamas savo teises, vykdydamas teisės aktuose nustatytas pareigas bei funkcijas, ir didinti visuomenės pasitikėjimą valstybės tarnautojais.

II. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ VEIKLOS ETIKOS PRINCIPAI

2. Pagarbos žmogui ir valstybei principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

2.1. gerbti žmogų, jo teises ir laisves, valstybę, jos institucijas ir įstaigas, laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų, kitų teisės aktų, teismų sprendimų reikalavimų, valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų vidaus tvarkos taisyklių;

2.2. elgtis taip, kad visuomenė pasitikėtų viešuoju administravimu ir valstybės tarnautojais;

2.3. tinkamai atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas ir laiku vykdyti pavedamas užduotis, laikydamasis įstatymų, kitų teisės aktų reikalavimų ir valstybės tarnautojų etikos principų;

2.4. vykdyti savo pareigas, vadovaudamasis valstybės valdžios institucijų suformuotais tikslais ir kryptimis. Valstybės tarnautojas privalo elgtis politiškai neutraliai, nežlugdyti valstybės valdžios institucijų sprendimų ar veiksmų;

2.5. vykdyti savo pareigas rūpestingai ir atsakingai, atsižvelgdamas į visuomenės interesus.

3. Teisingumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

3.1. vienodai tarnauti visiems žmonėms, nepaisydamas tautybės, rasės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, religinių įsitikinimų ir politinių pažiūrų;

3.2. būti teisingas nagrinėdamas prašymus, skundus, pareiškimus, nepiktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis;

3.3. naudoti savo tarnybos valandas efektyviai ir tik tarnybos tikslams.

4. Nesavanaudiškumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

4.1. tarnauti visuomenės interesams;

4.2. nesinaudoti valstybės ar savivaldybės nuosavybe ne tarnybinei veiklai, taip pat nesinaudoti ir neleisti naudotis tarnybine ar su tarnyba susijusia informacija kitaip, negu nustato įstatymai ar kiti teisės aktai;

4.3. neturėti asmeninių interesų ir nesiekti naudos sau, savo šeimai, artimiesiems ar draugams, vykdydamas savo tarnybines pareigas;

4.4. vadovautis savo veikloje visuomenės viešaisiais interesais, įstatymų nustatyta tvarka ir priemonėmis vengti viešųjų ir privačių interesų konflikto;

4.5. nesinaudoti savo tarnybine padėtimi ir nereikalauti kitų valstybės tarnautojų pagalbos siekdamas naudos sau, savo šeimai, artimiesiems ar draugams.

5. Padorumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

5.1. elgtis nepriekaištingai, būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, jeigu tai gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą;

5.2. būti lojalus ir paslaugus visuomenei, kuriai tarnauja, taip pat savo vadovybei, kolegoms ir pavaldiniams;

5.3. naudotis jam suteiktomis galiomis apginti visuomenės interesus nuo pažeidimų.

6. Nešališkumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

6.1. būti objektyvus ir neturėti asmeninio išankstinio nusistatymo, priimdamas sprendimus;

6.2. elgtis nešališkai, skirdamas tinkamą dėmesį žmonių teisėms, vykdydamas savo pareigas;

6.3. elgtis teisėtai ir savo įgaliojimus naudoti nešališkai priimdamas sprendimus;

6.4. nesinaudoti kitų žmonių klaidomis ar nežinojimu;

6.5. išklaudyti ir pateikti tokią informaciją, kuri padėtų asmeniui priimti tinkamiausią sprendimą.

7. Atsakomybės principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

7.1. asmeniškai atsakyti už savo sprendimus;

7.2. įstaigos vadovo reikalavimu atsiskaityti už savo veiklą;

7.3. atsakyti už jo naudojamos informacijos, dokumentų tinkamą naudojimą ir konfidencialumą.

8. Viešumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

8.1. užtikrinti priimamų sprendimų ir veiksmų viešumą, pateikti savo sprendimų priėmimo motyvus;

8.2. teisės aktų nustatyta tvarka teikti reikiamą informaciją kitiems valstybės tarnautojams ir visuomenei. Informacija ribojama tik tada, kai būtina apsaugoti visuomenės interesus arba kai šitai reglamentuoja teisės aktai;

8.3. teisės aktų nustatyta tvarka teikti oficialią informaciją, kuri nėra ribojama ar konfidenciali.

9. Pavyzdingumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

9.1. būti nepriekaištingos reputacijos, gebėti deramai atlikti savo pareigas, nuolat tobulintis;

9.2. būti mandagus, malonus, paslaugus ir tvarkingas;

9.3. savo pareigas atlikti laiku, efektyviai, atidžiai ir profesionaliai;

9.4. būti tolerantiškas, pagarbiai elgtis su kitais valstybės tarnautojais, kitais žmonėmis;

9.5. visose situacijose veikti profesionaliai ir humaniškai, teikti tą informaciją, pagalbą ar paslaugą, kuri yra būtina, bet kartu gebėti teisingai ir taktiškai atmesti neteisėtus prašymus;

9.6. suteikti žmonėms informaciją apie jų teises, pareigas, galimybes ir galimus padarinius, nedarydamas įtakos žmogaus apsisprendimui ir jo interesams;

9.7. konfliktinėmis aplinkybėmis elgtis objektyviai ir nešališkai, išklaudyti abiejų pusių argumentus ir ieškoti objektyviausio sprendimo;

9.8. pripažinti savo klaidas ir jas taisyti arba siūlyti taisyti.

III. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

10. Valstybės tarnautojas privalo vadovautis šiomis taisyklėmis.

11. Valstybės tarnautojas, gavęs raštą, kad yra pažeidęs šias taisykles, turi informuoti apie tai tiesioginį vadovą, kuris patikrina gautą informaciją ir priima sprendimą dėl tarnybinio patikrinimo inicijavimo.

12. Jeigu valstybės tarnautojas nesilaiko valstybės tarnautojų etikos veiklos principų, bet kuris asmuo turi teisę pateikti skundą valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos, kurioje tarnauja skundžiamas valstybės tarnautojas, vadovui (toliau vadinama – vadovas). Vadovas turi apsvarstyti skundą ir nuspręsti, ar reikia pradėti tarnybinį patikrinimą. Skundas, inicijuotas prieš vadovą, pateikiamas svarstyti asmeniui, priėmusiam vadovą į pareigas, kuris turi nuspręsti, ar reikia pradėti tarnybinį patikrinimą.